

25 maj

Debatter m. m.

	Sid.
Onsdagen den 25 maj	
Svar på interpellation av herr Norling ang. ifrågasatt reglering av sjön Immeln	3
Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.	4
Statsinlösen av malmfälten i Norrbotten	59

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 25 maj	
Statsutskottets utlåtande nr 150, ang. anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.	4
— nr 154, ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten	59

Onsdagen den 25 maj

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Herr *Åman* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Justerades protokollen för den 18 innevarande månad.

Ang. ifrågasatt reglering av sjön Immeln

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **ANDERSSON**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Norlings interpellation angående ifrågasatt reglering av sjön Immeln, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Norling har frågat jordbruksministern om han anser, att den av Sydkraft och Olofströms AB gjorda framställningen att få reglera sjön Immeln i nordöstra Skåne bör bifallas trots alla de skäl som talar däremot, och om han ämnar vidtaga några åtgärder för att på annat sätt än bolagen föreslagit öka kraftförsörjningen, t. ex. genom ett kraftverk, eventuellt statligt, vid Västana i Näsums kommun.

Med hänsyn till interpellationens innehåll torde det närmast ankomma på mig att besvara herr Norlings frågor.

Efter samråd med jordbruksministern vill jag därför på den första frågan svara, att målet om slutlig reglering av sjön Immeln för närvarande är anhängigt vid vattendomstol och att jag därför icke anser mig ha anledning uttala mig för eller emot lämpligheten av denna reglering.

Med anledning av interpellantens andra fråga vill jag erinra om att vattenfallsstyrelsen icke äger några andelar i det vattensystem det nu är fråga om och att det även med hänsyn till det omfattande utbyggnadsprogram, som styrelsen har framför sig, icke är möjligt för styrelsen att engagera sig för det av interpellanten berörda kraftverksbygget.

Herr **NORLING** (k):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för att jag fått svar på interpellationen. I den första delen av svaret hänvisade statsrådet till att regleringen av sjön ännu inte varit föremål för domstolens prövning, och av den anledningen anser statsrådet det vara olämpligt att taga ställning för eller emot en reglering av sjön i fråga. Även om jag till viss del kan förstå statsrådet, kan väl ingenting hindra statsrådet att ha en personlig mening i frågan.

Beträffande den andra frågan, om det inte kunde tänkas att staten hade intresse av att det vatten och de stora fallhöjder som återopats i interpellationen skulle kunna utnyttjas på ett bättre sätt än vad som tänkts i anledning av den nu föreslagna sjöregleringen, svarar statsrådet, att staten, i det fallet vattenfallsstyrelsen, inte äger några andelar i berörda vattensystem. Jag finner det egendomligt att detta tages som motivering för att inte ett övervägande om kraftförsörjningen skulle kunna göras. Inte behöver väl staten vara ägare eller delägare i företag för att åtgärder skall kunna diskuteras om vad som är mest samhällsnyttigt, att utnyttja ett vatten och dess fallhöjd för att utvinna största möjliga effekt vid en kraftverksanläggning eller inte.

Ur naturskyddssynpunkt vill jag säga att stränderna vid sjön Immeln kommer att bli steniga och fula, och båtbryggorna kommer att ligga på land. Vissa områden kommer att under tid, då lågvatten finns, helt torrläggas, och vid Immeln kan under denna tid timmer från skogsavverkning inte transporteras till stationssamhället sjövägen, varför transportkostnaderna kommer att fördyras.

De fritidsområden, som kommunerna tänkt sig anordna för traktens befolkning, kommer att stanna vid tanken, om regleringen verkställs. Därför har såväl Örkeneds som Bjärsås kommuner uttalat sig mot den begärda regleringen.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Flera synpunkter talar därför till förmån för att sjön Immeln bör förbli oreglerad.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo bevilningsutskottets betänkanden nr 49 och 51—53, bankoutskottets utlåtande nr 32 och memorial nr 33, första lagutskottets utlåtande nr 37 samt andra lagutskottets utlåtande nr 34.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1955/56 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Under punkterna 57—65 av femte huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1955, föreslagit riksdagen att

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för bostadsstyrelsen, som föranleddes av vad departementschefen förordat;

II. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för bostadsstyrelsen, att tillämpas fr. o. m. budgetåret 1955/56;

III. besluta, att i personalförteckningen för länsbostadsnämnderna antalet kontorsbiträden i lönegrad Ca 8 skulle ökas med två;

IV. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för länsbostadsnämnderna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1955/56;

V. medgiva, att under budgetåret 1955/56 beslut om bidrag till inrättande av pensionärshem finge meddelas intill ett belopp av 10 000 000 kronor;

VI. för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa

1) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 671 400 kronor;

2) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 555 000 kronor;

3) till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 855 000 kronor;

4) till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 677 000 kronor;

5) till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån ett förslagsanslag av 20 000 000 kronor;

6) till Bostadsrabatter ett förslagsanslag av 85 000 000 kronor;

7) till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet ett reservationsanslag av 30 000 000 kronor;

8) till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett reservationsanslag av 100 kronor;

9) till Bidrag till viss upplysningsverksamhet rörande byggnadstekniska frågor ett reservationsanslag av 100 kronor.

Vidare hade Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under kapitalbudgeten (bilaga 26 punkterna 1 och 2 samt 4—6), under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1955, föreslagit riksdagen att

I. godkänna av departementschefen förordade ändringar i grunderna för egenahemslån;

II. medgiva, att under budgetåret 1955/56 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge meddelas intill ett belopp av 650 000 000 kronor;

III. medgiva, att under budgetåret 1955/56 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från anslaget till tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet, finge meddelas intill ett belopp av 140 000 000 kronor;

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

IV. medgiva, att räntefoten för lantarbetarbostadslån, som beviljades under budgetåret 1955/56, bestämdes till 3,25 %;

V. för budgetåret 1955/56 å kapitalbudgeten anvisa

a) under statens utlåningsfonder

1) till Lånefonden för bostadsbyggnad ett investeringsanslag av 490 000 000 kronor;

2) till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor;

b) under fonden för låneunderstöd

1) till Tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett investeringsanslag av 210 000 000 kronor;

2) till Lån till uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder ett investeringsanslag av 100 kronor;

3) till Lån till anordnande av kollektiva tvätterier ett investeringsanslag av 100 kronor.

Därjämte hade Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen (bilaga 19), under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 januari 1955, föreslagit riksdagen att, under förutsättning att motsvarande investeringsanslag beviljades, till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1955/56 i Lånefonden för bostadsbyggande anvisa ett reservationsanslag av 122 500 000 kronor.

I statsverkspropositionen (bilaga 20) hade Kungl. Maj:t slutligen, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 4 januari 1955, föreslagit riksdagen att till Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1955/56 anvisa ett anslag av 228 500 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 194, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 22 april 1955, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de bestämmelser beträffande eftergifter i fråga om ränta och amortering å vissa

bostadsbyggnadslån, som kunde befinnas erforderliga med anledning av det höjda ränteläget, dels ock — med ändring därutinnan av vad som föreslagits i statsverkspropositionen, femte huvudtiteln, punkten 61 — för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån anvisa ett förslagsanslag av 25 000 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehått följande motioner, nämligen

från första kammaren:

I: 119 av herrar *Erik Olsson* och *Olson*,

I: 219 av herr *Ewerlöf* m. fl.,

I: 220 av herr *Ewerlöf* m. fl.,

I: 222 av herrar *Norling* och *Öhman*,

I: 226 av herr *Strandler* m. fl.,

I: 231 av herr *Axel Svensson* m. fl.,

I: 329 av herr *Ohlon*,

I: 330 av herr *Alvar Andersson* m. fl.,

I: 527 av herrar *Norling* och *Helmer Persson*,

I: 528 av herr *Alvar Andersson* m. fl.,

I: 534 av herr *Ewerlöf* m. fl. samt

I: 535 av herr *Alexanderson*;

från andra kammaren:

II: 78 av herr *Gustafsson* i Skellefteå,
II: 119 av herr *Nilsson* i Östersund m. fl.

II: 125 av herr *Jacobson* i Vilhelmina,

II: 275 av herr *Adamsson* m. fl.,

II: 281 av herrar *Almgren* och *Johnanson* i Västervik,

II: 284 av herr *Hjalmarson* m. fl.,

II: 285 av herr *Hjalmarson* m. fl.,

II: 287 av herrar *Senander* och *Johnansson* i Stockholm,

II: 393 av herr *Ekdahl* m. fl.,

II: 394 av herr *Helén*,

II: 415 av herr *Ohlin* m. fl.,

II: 416 av herr *Sjölin* m. fl.,

II: 418 av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl.,

II: 656 av herrar *Carlsson* i Bakeröd och *Pettersson* i Norregård,

II: 663 av herr *Hjalmarson* m. fl.,

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

II: 664 av herrar *Ståhl* och *Larsson* i Stockholm samt

II: 665 av herr *Gustafsson* i Skellefteå.

I de likalydande motionerna I: 119 av herrar *Erik Olsson* och *Olsén* och II: 119 av herr *Nilsson* i Östersund m. fl. hade föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsam översyn av nu gällande författningar, så att dessa bragtes i överensstämmelse med de krav som framställts i motionerna.

I de likalydande motionerna I: 219 av herr *Ewerlöf* m. fl. och II: 284 av herr *Hjalmarson* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte besluta

1) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att påskynda utredningen angående övergång till kreditgarantisystem;

2) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att redan påbörjad översyn av de byggnadstekniska författningarna i syfte att avlägsna befintliga hinder för en effektiv bostadsproduktion måtte påskyndas;

3) att de provisoriska tillägglånen (kungörelse 756:1951) för hus, färdigställda tidigast den 1 april 1956, skulle upphöra att utgå;

4) att de ortsdifferentierade tillägglånen (kungörelse 587:1948) för hus, färdigställda tidigast den 1 april 1956, skulle upphöra att utgå;

5) att — i syfte att åstadkomma konkurrens på likvärdigare villkor — tertiärlån skulle beviljas upp till 90 % av den totala produktionskostnaden mot enbart inteckningssäkerhet, oavsett förvaltningsformen, samt upp till 100 % för s. k. allmännyttiga företag mot kommunal borgen och upp till 95 % för kooperativa och enskilda företag mot borgen av kommun, industriföretag eller annat företag av motsvarande ekonomisk styrka, dock att kooperativt företag under en övergångstid av tre år skulle utan borgen få låna upp till 95 %;

6) att räntegaranti å primärlån och sekundärlån, som utlämnades till nya fastigheter från och med den 1 oktober 1955, skulle grundas på en räntesats av 3,7 %;

7) att räntesatsen å tertiärlån till nybyggda fastigheter, som utlämnades från och med den 1 oktober 1955, skulle utgöra 3,7 %;

8) att bottenförstärkningen å familjebostadsbidraget å 210 kronor skulle ytterligare förstärkas med 100 kronor för varje barn utöver två, dock högst för fem barn utöver två;

9) att familjebostadsbidrag skulle utgå till alla ur standardsynpunkt godtagbara lägenheter oavsett produktionsåret;

10) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t snarast måtte låta igångsätta utredning rörande bostadsstyrelsens personalorganisation;

11) att fastställa i motionen införd avlöningsstat för bostadsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

12) att till Bostadsstyrelsen: Avlöningar anvisa ett anslag av 3 471 400 kronor;

13) att till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån anvisa ett förslagsanslag av 15 000 000 kronor;

14) att till Bostadsrabatter anvisa ett förslagsanslag av 93 000 000 kronor; samt

15) att till Avskrivning å lånefonden för bostadsbyggande anvisa ett anslag av 71 500 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 220 av herr *Ewerlöf* m. fl. och II: 285 av herr *Hjalmarson* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte besluta

1) att bostadsstyrelsen icke skulle åläggas att reglera produktionen av en- och tvåfamiljshus, vare sig så att denna begränsades till visst maximalt antal lägenheter per år eller så att igångsättningen dirigerades till viss tidpunkt under året;

2) att räntegarantien å bottenlån, som utlämnades för nyuppförda en- och två-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

familjshus från och med den 1 oktober 1955, skulle grundas på en räntesats av 3,7 %;

3) att räntesatsen för statliga egna-hemslån, som utlämnades för nyuppförda en- och tvåfamiljshus från och med den 1 oktober 1955, samt för förbättringslån utlämnade från och med nämnda dag skulle utgöra 3,7 %;

4) att räntefri stående del av egna-hemslån skulle beträffande en- och tvåfamiljshus, som färdigställdes från och med den 1 april 1956, utgöra 4 000 kronor eller, där låntagaren kunde åtnjuta familjbostadsbidrag, 6 000 kronor; samt

5) att räntefri stående del av egna-hemslån icke skulle behöva återbetalas där ej bostadsstyrelsen så prövade skäligt i samband med varaktig överlåtelse av fastigheten.

I de likalydande motionerna I: 222 av herrar *Norling* och *Öhman* och II: 287 av herrar *Senander* och *Johansson* i Stockholm hade hemställts,

att riksdagen under statsverkspropositionens bilaga 26 punkt 1 måtte

a) avslå de av Kungl. Maj:t föreslagna ändringarna i grunderna för egna-hemslån;

b) medgiva, att under budgetåret 1955/56 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge meddelas intill belopp av 790 000 000 kronor;

c) till Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 645 000 000 kronor;

samt under samma bilaga punkt 4

a) medgiva, att under budgetåret 1955/56 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från anslaget till tilläggs-lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet, finge meddelas intill ett belopp av 230 000 000 kronor;

b) till Tilläggs-lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 240 000 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 226 av herr *Strandler* m. fl och II: 281 av herrar *Almgren* och *Johanson* i Västervik hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att kommun, som anordnade pensionärlägenheter i flerfamiljshus, förvaltade av bostadsföretag, som arbetade utan enskilt vinstsyfte, och där kommunen utsett styrelseledamot och revisor, skulle kunna erhålla pensionärsbostadsbidrag för denna verksamhet efter enahanda grunder, som gällde för pensionärlägenheter i av kommun eller allmännyttigt bostadsföretag förvaltade flerfamiljshus.

I de likalydande motionerna I: 231 av herr *Axel Svensson* m. fl. och II: 275 av herr *Adamsson* m. fl. hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag till sådana statliga stödåtgärder, att den årliga grundhyran för specialinredd invalidlägenhet icke överstege motsvarande hyra för vanlig lägenhet med samma rumsantal och med jämförbar utrustningsstandard.

I de likalydande motionerna I: 329 av herr *Ohlön* och II: 415 av herr *Ohlin* m. fl. hade föreslagits, att riksdagen skulle

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en omläggning av den statliga bostadspolitiken efter riktlinjer som i motionerna exemplifierats och i syfte att bättre främja rationellt och kostnads-sparande byggande;

2) under uttalande att Kungl. Maj:ts förslag syntes innebära en ytterligare minskning av bostadsbyggandets andel av de totala investeringarna, vilket i nuvarande bristläge om möjligt borde undvikas, fastställa kreditramen för preliminära lånebeslut under nästa budgetår till 840 miljoner kronor och investeringsanslaget på kapitalbudgeten för bostadsbyggande till 750 miljoner kronor, vilket i båda fallen innebure en ökning i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag med 50 miljoner kronor och möjliggjorde, att en produktion av mellan 60 000 och 65 000 lägenheter per år kunde vidmakthållas;

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

3) med avslag på Kungl. Maj:ts förslag beträffande formen för det allmännas stöd till flerfamiljshus besluta en övergång från och med nästa budgetår till löpande bidrag enligt i motionerna angivna riktlinjer i stället för tilläggsån samt en överföring av det av Kungl. Maj:t för fonden för låneunderstöd åskade beloppet till lånefonden för bostadsbyggande;

4) till kapitalmedelsförluster, räntefertgifter och löpande bidrag såsom i motionerna föreslagits anvisa ett belopp av 36,3 miljoner kronor, vilket innebure en ökning i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag med 16,3 miljoner kronor;

5) till avskrivning av de nya kapitalinvesteringarna beträffande lånefonden för bostadsbyggande anslå 100 miljoner kronor, vilket innebure en minskning i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag med 22,5 miljoner kronor;

6) avslå Kungl. Maj:ts förslag om avsättning i särskild ordning av 227,5 miljoner kronor till fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster och besluta fastställa anslaget till denna fond till en miljon kronor;

7) anhålla hos Kungl. Maj:t, att bostadsstyrelsen måtte få i uppdrag utarbeta förslag till inkomstprövning i samband med utbetalande av räntefria stående delar av egnahemslån;

8) beträffande bostadspolitiken i övrigt besluta godkänna i motionerna angivna riktlinjer.

I de likalydande motionerna I: 330 av herr *Alvar Andersson* m. fl. och II: 418 av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl. hade hemställts,

att riksdagen måtte besluta att beträffande egnahemslånebyggandet uttala sig för att ramen under budgetåret 1955/56 ej måtte göras trängre än att minst 17 000 lägenheter i en- och tvåfamiljshus med egnahemslån kunde igångsättas under denna tid, samt att beträffande tiden för igångsättningen detta så långt det vore möjligt med hänsyn till arbetskraftstillgången måtte få ske under den del av året, som bäst lämpade sig för egnahemsbyggande; samt

att riksdagen beträffande avvecklingen av den räntefria stående delen av egnahemslånen måtte besluta, att nedsättning ej skulle ske längre än till 7 000 kronor i första omgången för egnahemsbyggare med mindre ekonomiska resurser, samt att i övrigt behovsprövning skulle övervägas.

I motionen II: 78 av herr *Gustafsson* i Skellefteå hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1956 års riksdag till omläggning av lånevillkoren för olika företagsformer i syfte att uppnå mera likvärdiga konkurrensvillkor, varvid de i motionen anförda synpunkterna borde beaktas.

I motionen II: 125 av herr *Jacobson* i Vilhelmina hade hemställts, att riksdagen måtte besluta om ändring av § 1 i kungörelsen om statsbidrag till anordnande av pensionärshem av den 22 juni 1939, varvid sagda paragraf skulle erhålla följande lydelse:

Statsbidrag till anordnande av hem, avsedda för beredande av billiga hyresbostäder huvudsakligen åt mindre bemidlade åldringar och invalider, må under de villkor, som nedan stadgas, utgå till kommun eller till företag, vilket på sätt i 9 § sägs blivit för här avsett syfte godkänt såsom allmännyttigt eller kooperativt bostadsföretag,

eller att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan om ändrade bestämmelser för statsbidrag till anordnande av pensionsbostäder.

I motionen II: 393 av herr *Ekdahl* m. fl. hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta

1) dels förklara sig icke beredd att för närvarande lämna Kungl. Maj:t bemyndigande till sänkning av den räntefria stående delen av egnahemslånet;

2) dels avslå Kungl. Maj:ts förslag om ändring av den allmänna regeln i fråga om ombyggnad av en- eller tvåfamiljshus dithän, att den räntefria stående delen av lånet icke finge överstiga 25 %;

3) dels företaga sådana ändringar av gällande bestämmelser angående den

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

räntefria stående delen av egnahemslånet, att densamma fastställdes till a) 8 000 kronor då lägenhetsytan icke överstege 115 m² samt b) 4 000 kronor då lägenhetsytan överstege 115 men icke 130 m² — med rätt dock för bostadsstyrelsen att i enlighet med för närvarande tillämpad praxis meddela dispens, när det gällde vissa barnrika familjer eller jordbruksegnahem;

4) dels att det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda sådana övergångsbestämmelser, att den som före den 1 juli 1955 ingivit ansökan om egnahems-lån icke skulle komma i ur subventions-synpunkt sämre belägenhet än för närvarande gällande bestämmelser innebure.

I motionen II: 394 av herr *Helén* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i frågan om inrättande av en statlig lånefond för täckande av s. k. grundinsatser för insatslägenheter samt att förslag i denna fråga snarast måtte föreläggas riksdagen.

I motionen II: 416 av herr *Sjölin* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte

a) medgiva, att under budgetåret 1955/56 beslut om bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet finge meddelas intill ett belopp av 31 565 000 kronor;

b) till Bidrag för viss bostadsförbättringsverksamhet för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 3 400 000 kronor, innebärande en besparing för nästa budgetår med 26 600 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 528 av herr *Alvar Andersson* m. fl. och II: 656 av herrar *Carlsson* i Bakeröd och *Petersson* i Norregård hade hemställts, att riksdagen måtte besluta avslå propositionen nr 194 samt även beakta vad i motionerna i övrigt anförts.

I de likalydande motionerna I: 534 av herr *Ewerlöf* m. fl. och II: 663 av herr *Hjalmarson* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte

A. avslå Kungl. Maj:ts förslag i proposition nr 194 att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela bestäm-

melser beträffande eftergifter i fråga om ränta och amortering å vissa bostads-lån;

B. besluta,

1) att räntegarantien å primärlån och sekundärlån till flerfamiljshus och å bottenlån till en- och tvåfamiljshus, vilka utlämnades till nya fastigheter från och med den 1 oktober 1955, skulle grundas på en räntesats av 4,0 %;

2) att räntesatsen å tertiärlån till nybyggda flerfamiljshus och å statliga egnahems-lån till nyuppförda en- och tvåfamiljshus, vilka utlämnades från och med den 1 oktober 1955, ävensom å förbättringslån utlämnade från och med nämnda dag, skulle utgöra 4,0 %,

3) att räntegarantien skulle upphöra, då den tidigare fastställda giltighetstiden å 10 år utgått,

4) att familjebostadsbidraget skulle höjas från 150 till 170 kronor för varje barn från och med den 1 oktober 1955;

C. anvisa

1) till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån ett förslagsanslag av 18 000 000 kronor,

2) till Bostadsrabatter ett förslagsanslag av 98 000 000 kronor samt

3) till Avskrivning å lånefonden för bostadsbyggande ett anslag av 49 500 000 kronor.

I de likalydande motionerna I: 535 av herr *Alexanderson* och II: 664 av herrar *Ståhl* och *Larsson* i Stockholm hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 194 måtte beakta i motionen anförda synpunkter, så att i syfte att begränsa statsutgifterna och förhindra förvärrad hyressplittring räntesubventionerna, i den mån förefintliga lånekontrakt gjorde det möjligt, inriktades på nuvarande och blivande fastigheter med s. k. provisoriska tilläggs-lån, i huvudsak det bestånd som uppförts efter 1950 med dess högre hyresnivå.

I motionen I: 527 av herrar *Norling* och *Helmer Persson* hade hemställts, att riksdagen med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 194 måtte besluta

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till riksdagen om sådana åtgärder, att hyresstegring med anledning av räntehöjningen kunde undvikas i all bostadsbebyggelse.

I motionen II: 665 av herr *Gustafsson* i Skellefteå hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta att för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln till Kapitalmedelsförkluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån anvisa ett förslagsanslag av 44,6 miljoner kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

I. beträffande rationalisering av bostadsbyggandet med avslag å motionerna I: 329 och II: 415 samt I: 219 och II: 284, såvitt de berörde härmed sammanhängande frågor, godkänna vad utskottet anfört;

II. beträffande de allmänna grunderna för avveckling av de generella subventionerna till nytillkommande bostadshus med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad utskottet anfört;

III. beträffande bostadsbyggandets storlek med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 329 och II: 415 samt I: 220 och II: 285 ävensom I: 330 och II: 418, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

IV. avslå i motionerna I: 219 och II: 284 framställt yrkande beträffande införandet av ett kreditgarantisystem på bostadsområdet;

V. beträffande avveckling av kapitalsubventionen till flerfamiljshus med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 219 och II: 284, såvitt de berörde denna fråga, godkänna vad utskottet anfört;

VI. avslå i motionerna I: 329 och II: 415 framställt yrkande att tilläggslånet skulle ersättas med ett löpande bidrag;

VII. beträffande eftergifter i fråga om ränta och amortering å tertiärlån till flerfamiljshus med bifall till Kungl. Maj:ts

förslag samt med avslag å motionerna I: 534 och II: 663, I: 535 och II: 664, I: 528 och II: 656 samt I: 527, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

VIII. avslå i motionerna I: 534 och II: 663 framställt yrkande beträffande räntesatsen å tertiärlån;

IX. avslå i motionerna I: 219 och II: 284 samt II: 78 framställda förslag beträffande villkor för tertiärlån för olika företagsformer;

X. beträffande villkor för tertiärlån till bostadshus, som innehölle bostäder och lokaler för annat ändamål, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;

XI. beträffande minskning av den räntefria stående delen av egnahemslån i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 220 och II: 285, I: 329 och II: 415, I: 330 och II: 418, I: 222 och II: 287, I: 119 och II: 119 samt II: 393, förstnämnda åtta motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;

XII. beträffande eftergifter i fråga om ränta och amortering å statligt lån till en- och tvåfamiljshus med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 534 och II: 663, I: 528 och II: 656 samt I: 527, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

XIII. avstå i motionerna I: 534 och II: 663 framställt yrkande beträffande räntesatsen å egnahemslån;

XIV. avslå i motionerna I: 220 och II: 285 framställt yrkande beträffande återbetalning av räntefri stående del av egnahemslån;

XV. avslå i motionerna I: 534 och II: 663 framställt yrkande beträffande räntesatsen å förbättringslån;

XVI. beträffande familjebostadsbidragets storlek samt förstärkning av bidraget i vissa fall med avslag å motionerna I: 534 och II: 633 samt I: 219 och II:

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

284, såvitt de berörde dessa frågor, godkänna vad utskottet anfört;

XVII. beträffande tidpunkten för lägenhets färdigställande som villkor för familjebostadsbidrag med avslag å motionerna I: 219 och II: 284 samt I: 329 och II: 415, samtliga motioner såvitt de berörde denna fråga, godkänna vad utskottet anfört;

XVIII. beträffande statsbidrag till pensionärlägenheter med avslag å motionen II: 125 ävensom motionerna I: 226 och II: 281 samt I: 329 och II: 415, sistnämnda två motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

XIX. beträffande stödåtgärder för anordnande av invalidlägenheter med avslag å motionerna I: 231 och II: 275 godkänna vad utskottet anfört;

XX. beträffande inrättande av en lånefond för täckande av kapitalinsats i bostadsrättslägenhet med avslag å motionen II: 394 godkänna vad utskottet anfört;

XXI. beträffande grunderna för den statliga låne- och bidragsverksamheten till förmån för bostadsförsörjningen, såvitt de ej behandlats under I—XX, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och under erinran om vad utskottet i det föregående anfört, godkänna i statsrådsprotokollet förordade ändringar;

XXII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna II: 665 samt I: 534 och II: 663, sistnämnda bägge motioner såvitt de berörde detta anslag, till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 25 000 000 kronor;

XXIII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 534 och II: 663, såvitt de berörde detta anslag, till Bostadsrabatter för budgetverksamhet för budgetåret 1955/56 unvisa ett förslagsanslag av 85 000 000 kronor;

XXIV. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 416 till Bidrag till viss bostadsförbättrings-

verksamhet för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 30 000 000 kronor;

XXV. medgiva, att under budgetåret 1955/56 beslut om bidrag till inrättande av pensionärshem finge meddelas intill ett belopp av 10 000 000 kronor;

XXVI. till Bidrag till inrättande av pensionärshem för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100 kronor;

XXVII. till Bidrag till viss upplysningsverksamhet rörande byggnadstekniska frågor för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 100 kronor;

XXVIII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 222 och II: 287 samt I: 329 och II: 415, såvitt de berörde denna fråga, medgiva, att under budgetåret 1955/56 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge meddelas intill ett belopp av 650 000 000 kronor;

XXIX. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 222 och II: 287 samt I: 329 och II: 415, såvitt de berörde detta anslag, till Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1955/56 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 490 000 000 kronor;

XXX. till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrien för budgetåret 1955/56 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor;

XXXI. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 222 och II: 287 samt I: 329 och II: 415, såvitt de berörde denna fråga, medgiva, att under budgetåret 1955/56 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från anslaget till tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet, finge meddelas intill ett belopp av 140 000 000 kronor;

XXXII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 222 och II: 287 samt I: 329 och

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

II: 415, såvitt de berörde detta anslag, till Tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet för budgetåret 1955/56 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 210 000 000 kronor;

XXXIII. medgiva, att räntefoten för lantarbetarbostadsån, vilka komme att beviljas under budgetåret 1955/56, bestämdes till 3,25 %;

XXXIV. till Lån till uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder för budgetåret 1955/56 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 100 kronor;

XXXV. till Lån till anordnande av kollektiva tvätterier för budgetåret 1955/56 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 100 kronor;

XXXVI. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 329 och II: 415 samt I: 534 och II: 663, såvitt de berörde detta anslag, till avskrivning av nya kapitalinvesteringar i Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 122 500 000 kronor;

XXXVII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 329 och II: 415, såvitt de berörde frågan om anvisande av medel för avskrivning av kapitalsubventioner, till Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1955/56 anvisa ett anslag av 228 500 000 kronor;

XXXVIII. avslå i motionerna I: 219 och II: 284 framställt yrkande rörande översyn av bostadsstyrelsens organisation;

XXXIX. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för bostadsstyrelsen, som föranleddes av vad i statsrådsprotokollet förordats;

XL. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 219 och II: 284, såvitt de berörde denna fråga, fastställa under punkten

införd avlöningsstat för bostadsstyrelsen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

XLI. besluta, att i personalförteckningen för länsbostadsnämnderna antalet kontorsbiträden i lönegrad Ca 8 skulle ökas med två;

XLII. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag fastställa under punkten införd avlöningsstat för länsbostadsnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

XLIII. beträffande medelsbehovet för bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 219 och II: 284, såvitt de berörde ifrågasvarande anslag, för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa

a) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 671 400 kronor;

b) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 555 000 kronor;

c) till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 905 000 kronor;

d) till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 677 000 kronor;

XLIV. besluta, att i förevarande sammanhang behandlade motioner, till den del de icke blivit under punkterna I—XLIII särskilt berörda, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande rationalisering av bostadsbyggandet

a) av herrar *Bergh*, *Skoglund* i Dövertorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse reservationen visade, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte beträffande rationalisering av bostadsbyggandet i anledning av motionerna I: 329 och II: 415 samt I: 219 och II: 284, såvitt de berörde härmed sammanhängande frågor, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts;

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

b) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå samt fröken *Ager*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade avfattning, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte beträffande rationalisering av bostadsbyggandet i anledning av motionerna I: 329 och II: 415 samt I: 219 och II: 284, såvitt de berörde härmed sammanhängande frågor, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

2) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i berörda reservation angivits, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte beträffande de allmänna grunderna för avveckling av de generella subventionerna till nytillkommande bostadshus i anledning av Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad reservanterna anfört;

3) beträffande bostadsbyggandets storlek

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under III hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostadsbyggandets storlek i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 329 och II: 415, I: 220 och II: 285 samt I: 330 och II: 418, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

b) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå samt fröken *Ager*, vilka ansett, att utskottets yttrande i förevarande del bort hava den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under III hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostadsbyggandets storlek i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 329 och II: 415, I: 220 och II: 285 samt I: 330 och II: 418, samtliga mo-

tioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

c) av herrar *Pålsson, Nils Theodor Larsson, Rubbestad* och *Onsjö*, vilka ansett, att utskottets yttrande i nu ifrågasvarande del bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade;

d) av herr *Bergman*, som dock ej antytt sin mening;

4) av herrar *Ohlon, Sundelin, Bergh, Jacobsson* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Elmén*, herrar *Wedén, Cassel* och *Gustafsson* i Skellefteå samt fröken *Ager*, vilka ansett att utskottets yttrande bort hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under IV hemställa, att riksdagen måtte beträffande införandet av ett kreditgarantisystem på bostadsområdet med bifall till motionerna I: 219 och II: 284, såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

5) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under V hemställa, att riksdagen måtte beträffande avveckling av kapitalsubventionen till flerfamiljshus i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 219 och II: 284, såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

6) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå samt fröken *Ager*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade avfattning, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under VI hemställa, att riksdagen måtte bifalla i motionerna I: 329 och II: 415 framställt yrkande, att tilläggslånet skulle ersättas med ett löpande bidrag;

7) beträffande eftergifter i fråga om ränta och amortering å tertiärlån till flerfamiljshus

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett att ut-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

skottets yttrande i denna del bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under VII hemställa, att riksdagen måtte beträffande eftergifter i fråga om ränta och amortering å tertiärlån till flerfamiljshus med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 535 och II: 664, I: 528 och II: 656 samt I: 527 ävensom med bifall till motionerna I: 534 och II: 663, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanternas anförts;

b) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå samt fröken *Ager*, vilka ansett, att utskottets yttrande i förevarande del bort lyda på sätt i reservationen angivits samt att utskottet bort under VII hemställa, att riksdagen måtte beträffande eftergifter i fråga om ränta och amortering å tertiärlån till flerfamiljshus med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 535 och II: 664 ävensom med avslag å motionerna I: 534 och II: 663, I: 528 och II: 656 samt I: 527, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanternas anförts;

c) av herrar *Pålsson, Nils Theodor Larsson, Rubbestad* och *Onsjö*, vilka ansett, att utskottets yttrande i angivna del bort hava den lydelse, reservationen visade;

8) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka under förutläggning av bifall till den med 7 a betecknade reservationen ansett, att utskottet bort under VIII hemställa, att riksdagen måtte bifalla i motionerna I: 534 och II: 663 framställt yrkande beträffande räntesatsen å tertiärlån;

9) av herrar *Ohlon, Sundelin, Bergh, Jacobsson* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Elmén*, herrar *Wedén, Cassel* och *Gustafsson* i Skellefteå samt fröken *Ager*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under IX hemställa, att riksdagen måtte beträffande villkor för tertiärlån för olika företags-

former med bifall till motionerna I: 219 och II: 284 samt II: 78, förstnämnda bägge motioner såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförts;

10) av herrar *Ohlon, Sundelin, Bergh, Jacobsson* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Elmén*, herrar *Wedén, Cassel* och *Gustafsson* i Skellefteå samt fröken *Ager*, vilka beträffande villkor för tertiärlån till bostadshus, som innehölle bostäder och lokaler för annat ändamål, ansett, att till utskottets yttrande bort fogas ett tillägg av den lydelse, reservationen visade;

11) beträffande minskning av den räntefria stående delen av egnahemslån

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under XI hemställa, att riksdagen måtte beträffande minskning av den räntefria stående delen av egnahemslån i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 220 och II: 285 ävensom med avslag å motionerna I: 329 och I: 415, I: 330 och II: 418, I: 222 och II: 287, I: 119 och II: 119 samt II: 393, förstnämnda åtta motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförts;

b) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå samt fröken *Ager*, vilka ansett, att utskottets yttrande i förevarande del bort lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort under XI hemställa, att riksdagen måtte beträffande minskning av den räntefria stående delen av egnahemslån i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 329 och II: 415 ävensom med avslag å motionerna I: 220 och II: 285, I: 330 och II: 418, I: 222 och II: 287, I: 119 och II: 119 samt II: 393, förstnämnda åtta motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanternas anförts;

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

c) av herrar *Pålsson, Nils Theodor Larsson, Rubbestad* och *Onsjö*, vilka ansett, att utskottets yttrande i angivna del bort hava den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under XI hemställa, att riksdagen måtte beträffande minskning av den räntefria stående delen av egnahemslån med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 220 och II: 285, I: 329 och II: 415, I: 330 och II: 418, I: 222 och II: 287, I: 119 och II: 119 samt II: 393, förstnämnda åtta motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

12) beträffande eftergifter i fråga om ränta och amortering å statligt lån till en- och tvåfamiljshus m. fl.

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i *Doverstorp* och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under XII hemställa, att riksdagen måtte beträffande eftergifter i fråga om ränta och amortering å statligt lån till en- och tvåfamiljshus med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 528 och II: 656 samt I: 527 ävensom med bifall till motionerna I: 534 och II: 663, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

b) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* och *Gustafsson* i *Skellefteå* samt fröken *Ager*, vilka ansett, att utskottets yttrande i förevarande del bort hava den avfattning, som i reservationen angivits;

13) av herrar *Bergh, Skoglund* i *Doverstorp* och *Cassel*, vilka under förutsättning av bifall till den med 12 a betecknade reservationen ansett, att utskottet bort under XIII hemställa, att riksdagen måtte bifalla i motionerna I: 534 och II: 663 framställt yrkande beträffande räntesatsen å egnahemslån;

14) av herrar *Ohlon, Sundelin, Bergh, Jacobsson* och *Skoglund* i *Doverstorp*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén, Cassel* och

Gustafsson i *Skellefteå* samt fröken *Ager*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under XIV hemställa, att riksdagen måtte beträffande återbetalning av räntefri stående del av egnahemslån med bifall till motionerna I: 220 och II: 285, såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

15) av herrar *Bergh, Skoglund* i *Doverstorp* och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XV hemställa, att riksdagen måtte bifalla i motionerna I: 534 och II: 663 framställt yrkande beträffande räntesatsen å förbättringslån;

16) av herrar *Bergh, Skoglund* i *Doverstorp* och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under XVI hemställa, att riksdagen måtte beträffande familjebostadsbidragets storlek samt förstärkning av bidraget i vissa fall med bifall till motionerna I: 534 och II: 663 samt I: 219 och II: 284, såvitt de berörde dessa frågor, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

17) av herrar *Ohlon, Sundelin, Bergh, Jacobsson* och *Skoglund* i *Doverstorp*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén, Cassel* och *Gustafsson* i *Skellefteå* samt fröken *Ager*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XVII hemställa, att riksdagen måtte beträffande tidpunkten för lägenhets färdigställande som villkor för familjebostadsbidrag med bifall till motionerna I: 219 och II: 284 samt I: 329 och II: 415, samtliga motioner såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

18) av herrar *Bergh, Skoglund* i *Doverstorp* och *Cassel*, vilka under förutsättning av bifall till de med 2, 5, 7 a,

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

11 a, 12 a och 15 betecknade reservationerna ansett, att utskottets yttrande under rubriken Medelsbehovet för låne- och bidragsverksamheten under budgetåret 1955/56 bort inledas med ett uttalande av den lydelse, reservationen visade;

19) beträffande anslaget till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doversorp och *Cassel*, vilka under förutsättning av bifall till de med 7 a och 12 a betecknade reservationerna ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XXII hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 534 och II: 663 samt II: 665, förstnämnda bägge motioner såvitt de berörde detta anslag, till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 23 000 000 kronor;

b) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå samt fröken *Ager*, vilka under förutsättning av bifall till den med 6 betecknade reservationen ansett, att utskottets yttrande i förevarande del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under XXII hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 534 och II: 663 ävensom med bifall till motionen II: 665, förstnämnda bägge motioner såvitt de berörde detta anslag, till Kapitalmedelsförluster och ränteeftergifter å vissa bostadsbyggnadslån för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 44 600 000 kronor;

20) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doversorp och *Cassel*, vilka under förutsättning av bifall till den med 16 betecknade reservationen ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XXIII hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl.

Maj:ts förslag samt motionerna I: 534 och II: 663, såvitt de berörde detta anslag, till Bostadsrabatter för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 99 000 000 kronor;

21) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå samt fröken *Ager*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under XXIV hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II: 416

a) till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 400 000 kronor;

b) medgiva, att under budgetåret 1955/56 beslut om bidrag, varom nu vore fråga, finge meddelas intill ett belopp av 31 565 000 kronor;

22) beträffande ramen för preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande,

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doversorp och *Cassel*, vilka under förutsättning av bifall till den med 3 a betecknade reservationen ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits;

b) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå samt fröken *Ager*, vilka under förutsättning av bifall till de med 3 b och 6 betecknade reservationerna ansett, att utskottets yttrande i angivna del bort hava den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under XXVIII hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 222 och II: 287 ävensom med bifall till motionerna I: 329 och II: 415, samtliga motioner såvitt de berörde denna fråga, medgiva, att under budgetåret 1955/56 preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande, finge meddelas intill ett belopp av 840 000 000 kronor;

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

23) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå samt fröken *Ager*, vilka under förutsättning av bifall till de med 3 b och 6 betecknade reservationerna ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XXIX hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 222 och II: 287 ävensom med bifall till motionerna I: 329 och II: 415, samtliga motioner såvitt de berörde detta anslag, till Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1955/56 under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 750 000 000 kronor;

24) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå samt fröken *Ager*, vilka under förutsättning av bifall till den med 22 b betecknade reservationen ansett, att utskottet bort under XXXI hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 329 och II: 415 ävensom med avslag å motionerna I: 222 och II: 287, samtliga motioner såvitt de berörde denna fråga, besluta avslå Kungl. Maj:ts förslag om medgivande till preliminära beslut angående lån, som skulle utgå från anslaget till tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

25) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå samt fröken *Ager*, vilka under förutsättning av bifall till den med 23 betecknade reservationen ansett, att utskottet bort under XXXII hemställa, att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 222 och II: 287 ävensom med bifall till motionerna I: 329 och II: 415, samtliga motioner såvitt de berörde detta anslag, besluta, att anslag till Tilläggsån till viss bostadsbyggnadsverksamhet icke skulle för budgetåret 1955/56 anvisas;

26) beträffande avskrivning av nya kapitalinvesteringar m. m.

a) av herrar *Bergh, Skoglund* i *Doverstorp* och *Cassel*, vilka under förut-

sättning av bifall till de med 8, 13 och 15 betecknade reservationerna ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XXXVI hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 534 och II: 663 samt I: 329 och II: 415, samtliga motioner såvitt de berörde detta anslag, till avskrivning av nya kapitalinvesteringar i Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 25 000 000 kronor;

b) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå samt fröken *Ager*, vilka under förutsättning av bifall till den med 6 betecknade reservationen ansett, att utskottets yttrande i angivna del bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under XXXVI hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 534 och II: 663 ävensom med bifall till motionerna I: 329 och II: 415, samtliga motioner såvitt de berörde detta anslag, till avskrivning av nya kapitalinvesteringar i Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 100 000 000 kronor;

27) av herrar *Ohlon, Sundelin* och *Jacobsson*, fröken *Elmén*, herrar *Wedén* och *Gustafsson* i Skellefteå samt fröken *Ager*, vilka under förutsättning av bifall till den med 26 b betecknade reservationen ansett, att utskottet bort under XXXVII hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 329 och II: 415, såvitt de berörde detta anslag, till Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1955/56 anvisa ett anslag av 1 000 000 kronor;

28) av herrar *Bergh, Skoglund* i *Doverstorp* och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den ändrade avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under XXXVIII hemställa, att riksdagen måtte beträffande översyn av bo-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

stadsstyrelsens organisation med bifall till motionerna I: 219 och II: 284, såvitt de berörde denna fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna anfört;

29) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande beträffande avlöningsanslaget för bostadsstyrelsen bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under XL hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 219 och II: 284, såvitt de berörde denna fråga, fastställa i reservationen införd avlöningsstat för bostadsstyrelsen, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1955/56;

30) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottets yttrande rörande avlöningsanslaget för länsbostadsnämnderna bort under XLII hemställa, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag fastställa i reservationen införd avlöningsstat för länsbostadsnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

31) av herrar *Bergh, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka under förutsättning av bifall till de med 29 och 30 betecknade reservationerna ansett, att utskottet bort under XLIII hemställa, att riksdagen måtte beträffande medelsbehovet för bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 219 och II: 284, såvitt de berörde ifrågavarande anslag, för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa

a) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 471 400 kronor;

b) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 555 000 kronor;

c) till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 855 000 kronor;

d) till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 677 000 kronor.

Herr BERGH (h):

Herr talman! Såvitt jag förstår kan man med goda skäl säga att bostadspropositionerna även i år ganska illa passas ihop med det ekonomiska klimat, som regeringens politik har framkallat, möjliggjort eller underlåtit att förhindra, hur man nu vill uttrycka saken. Det ursprungliga, åtminstone tillkännagivna syftet med denna bostadspolitik — jag tänker på de generella subventionerna — var ju att förhindra vad man trodde vara en tillfällig kostnadsstegring inom bostadsproduktionen att slå igenom på hyresmarknaden med vad därav kunde följa i form av krav på lönekomensation. Detta syfte har regeringen icke uppnått med sin bostadspolitik. Trots att det stod i efterkrigsprogrammet att pristegringar skulle förhindras, har byggnadskostnaderna stigit mycket avsevärt. Trots att dessa generella subventioner döljer en del av kapitalkostnaderna, har också den del av bostadskostnaderna som betalas över kontrakten stigit i mycket oroväckande grad. Enligt vår mening är systemet med generella subventioner en väsentlig orsak till att så har skett.

Ett annat syfte med den förda politiken var ju att bostadsbristen skulle hävas. Man har till och med satt upp tidschema visande när bristen skulle vara hävd, men inte heller det syftet har man nått. Trots detta envisas regeringen med att tillämpa samma metoder. Man kan då fråga sig, om verkligen önskemålet enligt efterkrigsprogrammet att överföra nybebyggelse i samhällets ägo är så angeläget, att man vill köpa detta mål till priset av orimliga byggnadskostnader och följaktligen orimliga bostadskostnader.

Enligt vår mening är huvudproblemet inom bostadspolitik att pressa ned produktionskostnaderna, så att människor med genomsnittliga inkomster själva kan betala sin hyra. De övriga, som inte själva kan det — men också endast de — bör få hjälp med att betala sina bostadskostnader. Det är huvudsyftet i år, liksom i fjol, med de motioner som från vår riksdagsgrupp har framburits i samband med regeringens bostadsproposition.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Om en liten stund kommer troligen någon talesman från utskottet, eller måhända rent av för regeringen, att liksom förr om åren försöka göra gällande, att ett bifall till vår motion skulle medföra en ökning av kapitalkostnaderna och en höjning av hyrorna. Liksom tidigare om åren har man i utskottsutlåtandet även i år gjort sig möda med att t. o. m. räkna ut ungefär hur stor ökningen skulle bli. Jag är förvånad över att man fortsätter med den sortens argumentation. Den är i realiteten ingenting annat än en förvanskning av vanliga ords vanliga betydelse.

Med kapitalkostnaden för ett hus menas i vanligt språkbruk vad det kostar att bygga huset. När utskottet använder ordet kapitalkostnader, har det visserligen i år skjutit in ordet »låntagarens», men det är tydligt att man utesluter den del av kapitalkostnaderna som subventionerna utgör. Enligt utskottets argumentation är det bara den del av kapitalkostnaderna som husägaren eller beställaren betalar direkt, man talar om. Man utelämnar vad som betalas skattevägen.

Med hyra menas i vanligt språkbruk vad det kostar att bo i ett hus, men när utskottet använder ordet hyra menas bara den del av bostadskostnaderna som anges i hyreskontraktet. Man utelämnar den del av hyran som betalas i form av skatt.

Under sådana förhållanden är det väl ändå berättigat att dra den slutsatsen, att hela det resonemang, som utskottet för om kapitalkostnader och hyror, saknar varje värde som argument. Jag tycker att debatten kring bostadspolitiken skulle vinna på att utskottet slutade med denna förvanskning av vanliga ords vanliga betydelse.

Som invändning emot vad jag nyss har sagt kan ju anföras, att meningen är att fördela bostadskostnaderna. Jag har ingenting att invända i och för sig emot en fördelning av bostadskostnaderna, men jag kan inte finna det rimligt att man använder skattemedel för att betala en del av bostadskostnaderna för människor som kan betala dem själva. Enligt vår uppfattning bör sådant ske endast

för dem som inte själva har förutsättningar att betala den verkliga hyran.

I år har vi från vårt håll tyckt oss ha en särskild anledning att kritisera regeringens subventionspolitik. Vi menar att vad som föreslås i årets bostadsproposition står i en alldeles bestämd motsättning till den ekonomiska politik, som regeringen, mer eller mindre halvhjärtat och med åtskilliga reservationer, på sista tiden har ansett sig tvungen att slå in på. Man kan karakterisera den nya vägen inom den ekonomiska politiken ungefär så här.

Trots sin håg att reglera har regeringen ändå inskränkt regleringsverksamheten till varusidan och inte vågat ge sig in på lönesidan. Därmed är också ganska självklart, att den inte kan åstadkomma den balans mellan produktionsresultat och köpkraft som eftersträvas.

Sedan regeringen måst avstå från tanken att direkt ingripa på efterfrågesidan genom sin beryktade plan på ett tvångsparande, har den gått en omväg. Regeringen väljer omvägen att dämpa efterfrågan genom att dämpa produktionsutvecklingen och på det sättet motverka den överfulla sysselsättningens risker.

Man har, åtminstone i viss mån, försökt att begränsa statens egna utgifter, eftersom dessa har en positiv effekt på efterfrågan. Men redan omslutningen av årets budgetförslag visar att automatiken i utgiftsstebringarna är så pass kraftig, att regeringens försök därvidlag har haft en begränsad räckvidd, särskilt därför att regeringen tydligen av valtaktiska skäl icke vågat eller velat uppträda resolut.

Samma strävan att dämpa efterfrågan genom att dämpa företagsamheten har man ju tillämpat, när det gäller företagsbeskattningen. En ökning där måste ju medföra minskad konkurrenskraft, sänkning av sysselsättningsgraden och förhållandevis högre priser och följaktligen minskning av efterfrågan.

Dessa medel har man tillgripit, då man inte med bibehållen frihet på lönesidan, den frihet som vi håller på, kan återställa balansen på annat sätt än att låta varusidan träffas. Ytterligare medel som

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

man har valt för att dämpa företagsamheten är räntehöjningen och kreditrestriktionerna.

Om vad jag nu anfört är utmärkande drag för den nya given, kan man säga att i alla dessa avseenden står regeringens bostadspolitik i bestämd motsättning till det ekonomiska program, som regeringen i övrigt ansett sig tvingad att lansera. För det första ökar man där statens utgifter i stället för att minska dem. För det andra vill man avskärma hela bostadsproduktionsområdet från den konsumtionsminskande effekt, som man eljest velat nå. Man avser fortfarande att med skattemedel betala hyror för människor som kan betala sina hyror själva. På så sätt motverkar man en konsumtionsminskning. Man motverkar den konsumtionsminskning, som man propagerar för, genom att inte vilja vara med om bifall till våra motioner om bostadssparande. Man låter de höjda lönekostnaderna slå igenom på livsmedel och taxor av olika slag för att minska köpkraftsöverskottet, men avstår från att göra allmänheten tillräckligt prismedveten, då det gäller de orimliga kostnaderna för bostadsproduktionen.

Situationen är alltså den, att vad regeringen i nuvarande ekonomiska läge anser vara i övrigt riktigt, tillämpas *icke* när det gäller ett så stort avsnitt av vårt ekonomiska liv som bostadsproduktionen.

Om man skulle våga sig på en förklaring till denna motsägelse, skulle man kanske kunna säga att den restriktiva politik, som regeringen i övrigt slagit in på, sker mot regeringens egen önskan. Tvångssparandet framhålls ju tydligen allttjämt som det bästa men icke politiskt möjliga, och räntehöjningen ter sig efter allt föregående tal om dess vådor som en skamlig sjukdom, som man vill försöka dölja. Som en annan förklaring kan man ju tänka sig att regeringen faktiskt har lovat väljarna att häva bostadsbristen och lovat väljarna att förhindra prisstegringar. Kvar står dock, såsom jag nyss sagt, att man misslyckats i dessa båda avseenden, vilket innebär en belastning som medför vissa konsekven-

ser. De konsekvenserna tycks på bostadspolitikens område vara av den arten, att de hindrar ett samlat ekonomiskt handlande.

Det dilemma som regeringen råkat ut för skulle alltså kunna sammanfattas på följande sätt: man har — om också med tungt hjärta — funnit sig tvungen att i den allmänna ekonomiska politiken lägga om kursen, men på ett så omfattande område som bostadsproduktionen finner sig regeringen tvingad att föra en rakt motsatt politik, och för att nödtorftigt kamouflera den motsättningen försöker man förvända synen på folk genom att inbilla dem att bostadskostnaderna blir lägre, om de uppdelas på olika betalningsformer.

De som inte följt med det här resonemanget kanske är benägna att invända, att vårt parti skulle önska en stagnation inom bostadsproduktionen. Mot detta vill jag endast säga, att det är regeringens allmänna ekonomiska politik, som leder till produktionsminskning eller som i varje fall hindrar den produktionsökning som är nödvändig om bostadsbristen skall kunna hävas. När vi motsätter oss regeringens bostadspolitiska program, gör vi det alltså därför att det enligt vår mening motverkar det allmänt omfattade syftet att åstadkomma tillräckligt med goda bostäder till överkomliga kostnader.

Jag har, herr talman, på detta sätt velat teckna en allmän bakgrund till alla de yrkanden, som vi har framställt och som återfinns i de reservationer som vi har knutit till detta utlåtande.

Det är med denna allmänna motiveering, som vi upprepar våra önskemål om rationalisering av byggnadsverksamheten och en översyn av byggnadsbestämmelserna, som vi vill ha snabbare avveckling av de generella subventionerna, fri produktion av egnahem, ett kreditgarantisystem, konkurrens på lika villkor o. s. v. Vi räknar med att effekten av våra förslag skall bli, att den del av bostadskostnaderna, som betalas över hyreskontrakten, skulle bli större. Vi är fördenskull beredda att gå avsevärt längre än regeringen när det gäller familje-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

bostadsbidrag, där vi vill höja regeringens bud med 14 miljoner kronor.

För en detalj i dessa yrkanden förefaller det vara nödvändigt att ägna några ords särskild motivering. Det gäller den fullmakt som regeringen begär och utskottsmajoriteten tillstyrkt. Kungl. Maj:t har begärt att få disponera över skattemedel för räntesubventioner utan att grunderna för dessa räntesubventioner exakt anges och följaktligen utan att man får en klar föreställning om vilka penningbelopp som det här kan röra sig om. Enligt vår uppfattning är en sådan fullmakt icke förenlig med den grundregel som säger, att det är riksdagen och inte Kungl. Maj:t eller ämbetsverken som skall bestämma över statens utgifter. Är det egentligen inte ganska symtomatiskt, att bostadspolitiken inte ens tycks kunna rymmas inom de grundlagsfästa formerna för maktfördelningen mellan första och andra statsmakten? För var och en som håller en smula på dessa former, inte för deras egen skull utan för att vinna de syften som ligger bakom dem, ter det sig orimligt att regeringen skulle få sådana här fullmakter. Jag erkänner gärna, att denna betänksamhet har delats också av utskottsmajoriteten, som försöker att ordna saken genom att regeringen så att säga i efterhand skulle komma med mer fixerade uppgifter. Vi anser det vara principiellt och praktiskt oriktigt att över huvud taget medverka till en sådan fullmakt.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till de vid utlåtandet fogade reservationerna, med numren 1 a, 2, 3 b, 4, 5, 7 a, 8, 9, 10, 11 a, 12 a, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 a, 20, 22 a, 26 a, 28, 29, 30 och 31.

Herr JACOBSSON (fp):

Herr talman! När man läser statsutskottets utlåtande och ser det stora antal reservationer, som där förekommer, måste man få den uppfattningen, att motsättningarna i denna fråga är större och mer oförenliga än vad som i själva verket är förhållandet.

I verkligheten förhåller det sig ju så, att alla grupper är eniga om att bostadsproduktionen bör hållas på en så hög nivå som möjligt, samtidigt som väl de flesta också har klart för sig att den hittillsvarande produktionen ej visat sig motsvara den ökade efterfrågan på moderna och ändamålsenliga bostäder som faktiskt föreligger.

Den väsentliga skillnaden i de olika ståndpunkterna ligger väl närmast i en skiljaktig bedömning av vissa huvudfrågor: hur stor del av våra samlade resurser som bör utnyttjas för tillgodoseende av bostadsbehovet, vilken omfattning och vilka former statens stöd till bostadsbyggandet bör ges, vilken betydelse möjligheterna till rationalisering och förbilligande av bostadsbyggandet bör tillmätas o. s. v., liksom även i vad mån regleringar och fördelning av arbetskraften på detta område är ändamålsenliga och påkallade.

Jag skall här inte ge mig in på diskussion av alla dessa spörsmål, utan endast beröra några punkter, då det väl torde förhålla sig så, att ställningarna i stort sett är lästa i förväg och en fortsatt argumentering därför tämligen ofruktbar.

Beträffande ramen för bostadsbyggandet hävdar vi för vår del, att denna, med hänsyn till den allmänna utvecklingen på bostadsmarknaden, om möjligt bör vidgas och att bostadsbyggandet i varje fall inte bör understiga den faktiska kapacitet som det haft i slutet av år 1954, eller omkring 60 000 lägenheter.

I detta sammanhang vill vi starkt betona vikten av att strävandena att få fram ändamålsenliga och prisbilliga hus typer på allt sätt understödes och att samhällets stödåtgärder även utformas så, att den enskildes strävan att nedbringa kostnaderna för bostadsbyggandet uppmuntras.

Beträffande egnahemsbyggandet torde i varje fall vad gäller enfamiljshus böra observeras, att denna del av bostadsbyggandet ej påverkar arbetskraftsförhållandena i den utsträckning man måhända föreställer sig. Vi kan här räkna med

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

en betydande egen arbetsinsats av vederbörande företagare, åtminstone när det gäller bostadsbyggandet på landsbygden, samt att den arbetskraft, som företrädesvis är sysselsatt med dessa småbyggen, är byggnadsarbetare och småföretagare, som i stor utsträckning är i övrigt knutna till arbetslivet i orten och som endast i ringa omfattning kan överflyttas till andra arbetsplatser eller produktionsområden.

Jag vill också framhålla vikten av att största möjliga rörelsefrihet medgives egnahemsbyggarna när det gäller tidpunkten för byggnadsarbetets utförande under året; detta torde, på skäl som jag tidigare anfört, ej ha större betydelse ur arbetsmarknadssynpunkt, men är däremot ur kostnadssynpunkt av mycket stor vikt när det gäller dessa mindre byggen.

Folkpartiet återkommer även i år med sitt tidigare yrkande att stödet till flerfamiljshus, i likhet med vad 1951 års bostadsutredning föreslagit, ersättes med ett löpande bidrag enligt de linjer, som närmare utvecklas i motionerna I: 329 och II: 415. Utskottet konstaterar att ifrågavarande förslag överensstämmer med tidigare ställda yrkanden, som förra året behandlats av riksdagen, och att de skäl som anförts ej motiverar att denna fråga nu upptages till förnyat övervägande. Personligen måste jag finna, att den sakliga tyngden i denna argumentering ej ter sig alltför överväldigande.

Beträffande subventionerna till enfamiljshus konstateras, att Kungligt Maj:t föreslagit en sänkning från 8 000 till 6 000 kronor. På denna punkt ifrågasätter vi, om det inte kan vara skäl att till denna stödform foga en bestämmelse om viss inkomstprövning. Man har ju strävat att successivt nedbringa subventionerna, och det kan därför enligt vår mening starkt ifrågasättas, om inte staten har anledning att begränsa subventionens storlek när det gäller egnahemsbyggare med större inkomster.

Angående villkoren för tertiärlån till olika företagsformer ber jag att få citera vad som anföres i reservationen nr 9, där det säges:

»En väsentlig del av det statliga bostadsstödet utgår för närvarande i form av subventionering av räntan. De olika lånegränser som tillämpas gör att storleken av denna subvention varierar mellan olika företagsformer. Ränthöjningen har ytterligare accentuerat denna orättvisa. Eftersom det enligt utskottets mening är önskvärt att enskilda, kooperativa och kommunala företag får konkurrera på så likvärdiga villkor som möjligt, finner utskottet att formerna för det statliga bostadsstödet bör omarbetas så att större likvärdighet uppstår.»

Det är en synpunkt som vi finner det angeläget att understryka, och vi tror att den bör ägnas tillräckligt beaktande vid frågans bedömning i fortsättningen.

Slutligen vill jag tillägga, att vi till utlåtandet fogat ett yrkande som går ut på att tidpunkten för lägenhets färdigställande såsom villkor för erhållande av familjebostadsbidrag skall undanröjas. Denna bestämmelse har vållat berättigat missnöje och irritation och torde kunna betecknas såsom sakligt ohållbar och ur rättssynpunkt stötande. Vårt yrkande innebär alltså, att familjebostadsbidrag skall kunna utgå till samtliga ur standardsynpunkt godtagbara lägenheter, oavsett produktionsåret.

Herr talman! Jag har med detta endast helt flyktigt berört ett fåtal av de punkter där vi fogat reservationer till utskottets utlåtande. Jag ber att få yrka bifall till de reservationer, som på olika punkter avgivits av herr Ohlon m. fl.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Jag har vid detta utlåtande fogat en blank reservation till punkten om bostadsbyggandets storlek, och skälet har varit att jag velat här i kamraren framföra några synpunkter på den administrativa teknik, om jag så får kalla det, som tillämpats för att hålla bostadsbyggnadsverksamheten vid en viss omfattning.

Detta sker i den formen, att man anger en ram inom vilken bostadsstyrelsen får meddela s. k. preliminära beslut. När ett bostadsbygge med statlig långivning

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

planeras, får man lägga in en preliminär låneansökan, som måste vara behandlad och beviljad för att bygget skall kunna sättas i gång. Den viktigaste praktiska verkan är, att det preliminära beslutet är det papper man visar upp i banken för att få sitt byggnadskreditiv.

Beslutet om en sådan ram tillkom 1951, och ramen är fixerad i kronor. Vid frågans behandling i riksdagen sades det ifrån, att man ville ha denna ram för att på något sätt kunna bedöma bostadsbyggandets framtida omfattning. Men det sades också klart ifrån, att ramen inte får fungera så att den inverkar hindrande på bostadsbyggandet.

Under de första åren nådde man aldrig upp till den fixerade gränsen; ingen hade alltså kännning av att det fanns någon ram. Det var först budgetåret 1953/54 som detta skedde. Bostadsbyggnadsverksamheten fick då ökad omfattning, alla partier var eniga, ingen vågade stiga upp och säga — även om någon hade önskat det — att bostadsbyggandet måste begränsas. Både statliga myndigheter och enskilda människor ropade efter ökat bostadsbyggande, och det var inte så noga om handlingarna var fullt klara.

Emellertid skapade detta snart en ganska komplicerad administrativ situation, och åtskilliga juridiskt skolade hjärnor tog under 1954 rätt många timmar i anspråk för att skapa klarhet om den reella och formella innebörden av denna ram. Bostadsstyrelsen fick då tillgripa metoden att fatta s. k. preliminära preliminärbeslut; man har sedan också talat om »nedfrysta ärenden». Detta innebär att man under ett budgetår, då ramen var sprängd, gav byggarna tillstånd att sätta i gång arbetet. De fick med andra ord i praktiken samma möjligheter som de skulle haft om låneansökningen kunnat beviljas i vanlig ordning. Vi blundade för den verklighet vi stod inför och bedrog oss själva genom att inte i den egna bokföringen registrera det tillstånd som alla hade sanktionerat.

Vid årets riksdag har ju på tilläggsstat beviljats anslag på åtskilliga miljoner kronor. Anslagen är avsedda för att en

avarbetning skall kunna ske av tidigare preliminärt utlämnade preliminärbeslut. Det är givet att vi kan råka i samma situation inför nästa budgetår. Vi kan göra det så länge bostadsbyggandet är expansivt, och då får inte ramen någon praktisk funktion. Vi inbillar oss att vi kan reglera bostadsbyggandet genom att vi säger, att så och så mycket skall få byggas. Man räknar ut hur många lägenheter man vill ha till stånd, och dem omvandlar man i pengar. Sedan säger man, att för så mycket pengar får det byggas under kommande tider, och för så mycket får bostadsstyrelsen bevilja preliminära lån.

Jag tror emellertid det skulle vara värdefullt, om man inom socialdepartementet ville ta en titt på denna fråga och undersöka, om det finns någon annan teknik att arbeta med på detta område. Penningbeloppet såsom mätare på antalet bostäder är en tämligen ofullständig metodik. Mycket beror härvidlag på relationerna mellan de företagartyper som söker statliga lån, i vilken mån de kommer att ta i anspråk statliga medel, eftersom lånegränserna är varierande, och det beror dessutom i mycket stor utsträckning på bostadsföretagens storlek. Många byggnadsföretag kanske kommer i gång snabbt efter det att preliminärbeslutet har fattats och kan ta i anspråk pengar vid den beräknade tidpunkten. Men större objekt tar längre tid att genomföra, och det kan innebära att när man fixerat en ram för ett preliminärlån och pengarna sedan skall tagas i anspråk, sker det vid en helt annan tidpunkt än den man teoretiskt räknat med.

Det finns många svagheter i metodiken, men jag skall inte uppehålla mig vid den saken. Det vore nog klokare, om man hade en smidigare form, och jag rades inte ett ögonblick för att säga, att man helt enkelt skulle kunna slopa ramen och ge Kungl. Maj:t möjlighet att anpassa bostadsbyggandet efter den aktuella situation, som kan uppstå. Det sker ju rätt snabba fluktuationer beträffande arbetskraft och material och inte minst på penningmarknaden, som gör att det kanske behövs ett smidigare redskap för

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

att kunna hålla bostadsbyggandet i den önskvärda omfattningen. Denna kan ju också växla med de olika tingens inverkan på våra byggresurser.

Jag skulle alltså helst se att ramen slopades helt och att Kungl. Maj:t fick följa det aktuella läget och ge låt oss säga bostadsstyrelsen rätt att bevilja preliminära lån, i den mån vi har resurser för att bygga bostäder. Såsom det nu är, blir det praktiska olägenheter, administrativa besvär och ytterligare krångel för den som skall bygga, för att inte tala om allt extra arbete, som de statliga tjänstemännen måste utföra för att kunna hålla dessa formella ting vid liv.

Eftersom socialministern är närvarande i kammaren, vill jag passa på tillfället att i detta sammanhang ställa den frågan till honom, om han är beredd att i dag säga någonting om vad som kan göras och vad som göres för att klara den nu så brännande frågan om penningtillgången för bostadsbyggnadsverksamhet. Det har ju varit svårigheter under lång tid att bygga bostäder. Under det sista vinteråret har ju avlyftningen av bottenlånen varit ett speciellt bekymmer, som medfört särskilda kostnader för bostadsbyggandet. Dessa kostnader måste läggas någonstans, och förmodligen lägges de direkt på bostadshusen och får väl sedan förr eller senare slås ut på hyresgästerna. Dessa svårigheter är ännu inte eliminerade.

Det har också tornat upp sig svårigheter i fråga om att kunna erhålla byggnadskreditiv. Jag tror också man får vara klar över att affärsbankerna, med den länepolitik de i dag bedriver, inte är så särskilt vänligt sinnade då det gäller att lämna ut byggnadskreditiv till bostadsbyggnadsverksamhet. När de skall genomföra kreditåttstramningen, kanske det är behagligast för dem att låta den gå ut över bostadsbyggandet.

Jag är väl medveten om och har personligen haft den erfarenheten att socialministern, under den tid, som jag har haft kontakt med frågan, nedlagt ett intensivt arbete på att söka klara dessa spörsmål, att hjälpa till och inte dragit sig för att gripa in i enskilda fall. Jag

vet också att han har sin uppmärksamhet riktad på hur dessa frågor skall lösas under det kommande året. Men jag tror ändå det skulle vara synnerligen värdefullt, om socialministern ville säga någonting om hur det kommer att gestalta sig i framtiden, om den nu fixerade ramen för igångsättning av bostäder kan komma att hållas och om hur han bedömer läget. Jag tror att det för bostadsbyggarna ute i landet skulle vara tacknämligt, om socialministern på den punkten ville säga några ord.

I detta sammanhang vill jag begränsa mig till dessa två ting.

Herr ANDERSSON, ALVAR, (bf):

Herr talman! Vid behandlingen av föreliggande mycket digra utskottsutlåtande med dess mångfald av reservationer skall jag i huvudsak uppehålla mig vid ett par punkter närmast i anslutning till ett par motioner, som jag har varit med om att väcka.

Det gäller i första hand den av socialministern vidtagna åtgärden att skapa en fast ram för egnahemsbyggandet. Om inte denna ram kommer att vidgas, kommer den att innebära en väsentlig nedskärning av egnahemsbyggandet under nästa budgetår. Det förhåller sig ju så, att egnahemsbyggandet utgör den del av bostadsbyggandet, som har expanderat mest under senare tid, och det är ju i och för sig en expansion som kan hälsas med största tillfredsställelse. Egnahemet är ju för stora delar av vårt land den rent naturliga bostadsformen, även för tätorterna — t. o. m. för de större tätorterna kan väl sägas att det utgör den mest sympatiska bostadsformen. Även om egnahemsbyggandet blir i någon mån dyrare, har det så pass många fördelar, att en ökad produktion av egnahem bör på allt sätt underlättas. Inte minst när man resonerar om åtgärder för att främja sparandet, måste man väl säga att egnahemet är en ytterligt lycklig form av en kombination av frivilligt sparande och tvångssparande, som på allt sätt bör befrämjas. Den, som har skuld för ett egnahem och har att erlægga nödtvung-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

na räntor och amorteringar, kommer ju på detta sätt att i viss mån bidra till ett sparande, som på allt sätt förtjänar understöd. Det var därför med vissa bekymmer vi såg förslaget att skapa en fast ram för egnahemsbyggandet, som gick ut på att pressa ned detta byggande väsentligt.

Det är klart att det efter framläggandet av propositionen har inträffat en hel del, som gör att vi är på det klara med att även bostadsbyggandet i den allmänna dämpningen av den överfulla sysselsättningen i någon mån får ta emot stöterna. Jag kan ju på denna punkt säga att jag är tämligen nöjd med vad utskottet skrivit, då det framhållit att man bör beakta de möjligheter som ges till att vidga ramen när det gäller egnahemsbyggandet.

Det var också på en annan punkt på samma område som jag ställde mig en smula kritisk. Socialministern kommer här in på att man skall förhindra igångsättandet av egnahemsbyggande på högsommaren. Det är klart att det ur sysselsättningssynpunkt kan föreligga vissa skäl för detta, men å andra sidan kommer utan tvekan sådana åtgärder att för den rena landsbygden, där det endast bygges egnahem, lätt kunna få de följderna, att arbetskraften dras ifrån landsbygden under högsommaren, då man alltså inte får igångsätta några byggen. När man sedan skulle komma i det läget, att byggena fick igångsättas, kanske arbetskraften hade försvunnit till tätorterna.

Det förhåller sig också på det sättet, att egnahemmen ställer sig avsevärt dyrare, om de skall uppföras under vintern. I många fall är det helt omöjligt att bygga dem under denna tid, särskilt i de norra delarna av landet, där vintern är lång och sträng och vållar ett väsentligt avbräck. Utskottet har också på denna punkt varit relativt välvilligt, och jag skall därför inte längre anföra någon kritik.

Jag skall sedan gå över till vad jag anser vara en kanske väsentligare sak i föreliggande utlåtande. Det gäller proposition nr 194 angående ränteeftergifter,

som avlämnades för en kort tid sedan i samband med den allmänna räntehöjningen. Det är rätt naturligt att man frågar sig, om det skall vara riktigt och rimligt att ge Kungl. Maj:t fullmakt att på detta område helt och hållet fatta de beslut utan riksdagens hörande, som Kungl. Maj:t finner för gott. Det kommer väl att innebära, såvitt jag förstår, att Kungl. Maj:t räknar med att subventionera bort räntestegringen i sin helhet. Redan förut har ju möjligheter funnits att subventionera bort 1 procent av räntehöjningen utöver 3 procent. Man kan alltså subventionera upp till 4 procent, och med den räntestegring vi nu fått, då vi i allmänhet har en ränta på primärkrediterna och bottenlånen på egnahemmen på 4 1/2 eller 4 3/4 procent, skulle det innebära att 1/2 eller 3/4 procent skulle, om inte Kungl. Maj:t finge denna ökade fullmakt, få slå igenom i hyreshöjningar eller ökade kostnader för egnahemsägare.

Jag skulle ha förstått denna proposition bättre, om räntehöjningen hade kommit före lönestegringarna. Om räntestegringen hade kommit i höstas, skulle det ha varit betydligt mera motiverat med ett förslag, som skulle ha medgivit full bortsuptionering av den höjda räntan för att på så sätt medverka till ett stabilt löneläge eller så liten höjning som möjligt av lönerna i de förestående löneuppgörelserna. När nu räntestegringen inte kommit förrän lönerörelserna blivit klara och dessa lönerörelser i mycket stor utsträckning givit lönehöjningar, som vållat och vållar allvarliga bekymmer ur statsfinansiella och samhällsekonomiska synpunkter, borde det inte vara mer än rimligt, att denna höjda ränta till en viss del — med denna halva eller 3/4 procent — hade fått slå igenom på hyresnivån.

I den motion, som jag har varit med om att väcka i denna fråga, räknade vi med att de pengar, som staten direkt tillhandahåller — tertiärlån och den räntebärande delen av egnahemslånen — inte skulle drabbas av räntehöjningen, utan att denna enbart skulle gälla bottenkrediterna. Då skulle i själva ver-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ket inte den höjda räntekostnaden drabba vederbörande så värst allvarligt. För att göra ett direkt räkneexempel kan jag utgå från den beräkning för ett egna-hem, som utskottet har gjort på s. 36 i föreliggande utlåtande. Utskottet kommer där till att en höjning av räntan med en procent skulle innebära en ökad kapitalkostnad av 300 kronor om året. Det är givetvis riktigt, om man beräknar det på hela beloppet, men om man räknar med att Kungl. Maj:t haft kvar den gamla fullmakten att bortsubventionera räntekostnaden för bottenlån upp till 4 procent och man inte hade ökat räntesatsen på de pengar, som staten direkt tillhandahållit, skulle med en ränta på 4,75 procent räntekostnaden för en egna-hemsägare inte stiga med mer än 170 kronor per år, alltså 3/4 procent på 22 500 kronor eller den del som skulle utgöra bottenlånet.

Med hänsyn till de betydande inkomstförbättringar, som de flesta människor har fått, torde det inte på något sätt ha varit omöjligt att bära en sådan kostnadsstegring, och man kan väl allvarligt ifrågasätta, om det är riktigt att helt och hållet ta bort räntehöjningens verkningar på detta område, som ju dock spelar en så väsentlig roll i vårt ekonomiska liv. Det kommer också att innebära, att låt mig säga en egna-hemsbyggare, som har en del pengar till förfogande, kommer i den situationen, att det är till fördel för honom och hans ekonomi, om han låter de pengarna stå kvar på banken och lånar så mycket han får för bygget, d. v. s. till 90 procent. Ty han får ju dessa pengar till 3 procents ränta, medan han lyfter 4 procent ränta på de pengar som han har stående på banken. Jag tror inte att det är ett fullt lämpligt system.

I en av mina partivänner avgiven reservation, vars resonemang jag i stor utsträckning delar men vars slutsatser jag inte helt kan godtaga, säges det att den räntestegring som nu har skett är av en helt tillfällig natur och att det inte kan vara riktigt att i ett sådant läge åstadkomma förvirring på hyresmarknaden. Det har även sagts på andra håll, och

det är väl kanske också regeringens uppfattning. Det är givet, att här är det fråga om ytterligt svåra bedömningar. Jag tror dock att det kan vara rätt realistiskt att säga, att vi väl ändå lär få räkna med en räntenivå, som är högre än den vi har haft nu under en följd av år. Det skulle därför ha varit mera realistiskt, om man hade räknat med en något högre räntesats beträffande bostadsbyggandet. Med nuvarande ordning innebär det i praktiken, att staten skall betala mer än en tredjedel av de räntekostnader som belöper på bostäderna.

Jag skall åtminstone för närvarande nöja mig med de synpunkter, som jag här har framdragit. Såsom en följd av mitt resonemang ber jag att få framställa ett par yrkanden. Sålunda ber jag att beträffande punkten III om bostadsbyggandets storlek få yrka bifall till den av herr Pålsson m. fl. avgivna, med c) betecknade reservationen vid denna punkt. Vidare yrkar jag beträffande punkterna VII och XII i utskottets utlåtande bifall till motionerna I: 528 och II: 656.

Herr NORLING (k):

Herr talman! Efter alla goda år som varit efter krigsslutet med ökad produktion, som givit företagare stora vinster och staten ökade resurser för att genomföra samhällseliga förbättringar, så finns det likväl i vårt land omkring 100 000 människor som är bostadslösa d. v. s. saknar egen bostad. Av dessa är inte mindre än omkring 20 000 å 25 000 åldringar som söker bostad i pensionärslägenheter.

Bostadsbristen är störst i de större städerna. Skall den nuvarande takten i byggnadsverksamheten hållas, kommer det att dröja minst 25 år, innan bostadsbristen är avskaffad i dessa städer. För Stockholms del har den senaste undersökningen av bostadsbristen visat, att det den 1 februari i år fanns 71 572 bostadssökande, vilket är ungefär 10 procent av invånarantalet, och av dessa saknade 41 173 lägenhet. De bostadssökande i Göteborg var enligt bostadsförmedlingen vid juni månads utgång i år 35 540,

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

och av dessa saknade 18 785 egen bostad. 4 865 var familjer med barn, och bland dessa barnfamiljer fanns sådana som stått i bostadskön i åtta år. Troligt är att antalet bostadslösa i dessa båda städer är större än vad statistiken visar. Siffrorna blottar som ett beklämmande faktum, hur ställningen är på bostadsmarknaden, och man ställer frågan: Vad är orsaken? Beror det på att resurserna minskats? Nej, resurserna har stigit i takt med den kraftiga produktionsökning som förekommit. Att bostadsproduktionen kommit så på eftersläp beror helt enkelt på en felaktig fördelning av landets tillgångar. Medan bostadsbyggandets andel av bruttonationalproduktionen år 1938/39 utgjorde 30,2 procent, så var den 1954 endast 20,5 procent; således hade en kraftig relativ minskning inträtt. Bostadsbyggandet har alltså gått tillbaka både absolut och relativt. Jämför man de militära investeringarna under samma tid, så finner man motsatsen. Medan dessa 1938/39 uppgick till 4,2 procent av den samlade investeringsförmågan så utgör de nu inte mindre än 9,2 procent, således nästan hälften av vad som nu investeras i bostadsbyggande.

Den förbättring av bostadsbyggandet som under det sista året börjat och som medfört att vi nu närmat oss det antal bostäder som byggdes under 1939, vilket på längre sikt inneburit bättre tillgång på bostäder och ett minskat antal i bostadsköerna, har regeringen nu lagt bromsen på. Regeringens förslag i statsverkspropositionen, som utskottet nu tillstyrkt, innebär att det senaste årets ökade bostadsbyggande skall stoppas upp och ett mindre antal bostäder byggas. I stället för av bostadsstyrelsen beräknad igångsättning av omkring 65 000 bostäder för kommande budgetår har socialministern bestämt en ram av 57 000—58 000. Regeringens broms på byggnadsverksamheten kommer att betyda, att 7 000 å 8 000 bostadssökande får stanna kvar i köerna. Dessutom har de egna hemmen på nytt inordnats i byggnadsregleringen samt tilltänkta byggen därigenom neddragits, vilket betyder att 5 000 familjer, som på detta sätt tänkt skaffa sig bostad,

nu får skrinlägga dessa planer på obestämmd framtid.

Även om bostadsbyggandet undantagits från investeringsavgift, innebär detta inte att bostadsbyggandet lämnats utan begränsade åtgärder. För flerfamiljshus har sålunda regeringen minskat de provisoriska tillägsslånen från 2 kronor till 1 krona från den 1 april 1956 och för egna hem sänks det räntefria lånet från nuvarande 8 000 till 6 000 kronor. Att dessa åtgärder kommer att medföra höjda bostadskostnader är uppenbart, eftersom någon prissänkning på byggnadsmaterial inte förekommit. I statsverkspropositionen anmärks tvärtom på att en viss tendens till höjda priser förmärkts. Till detta kommer dessutom svårigheterna att placera bottenlånen. I Göteborg måste, för att ta ett exempel, en egnahemsbyggare för att erhålla bottenlån i bank förbinda sig att göra avamortering även på detta lån. På ett bottenlån av 20 000 kronor måste årligen amorteras 200 kronor. Det blir således banken som i sista hand bestämmer bostadskostnaden. Genom den beslutade räntehöjningen med en procent kommer bostadskostnaderna ytterligare att öka med omkring 14 procent i nu färdigställda bostäder enligt ett uttalande av finansministern.

Vi har i motion nr 527 i denna kammarhemställt — samtidigt som vi yrkar bifall till Kungl. Maj:ts förslag i proposition nr 194 — att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att sådana åtgärder vidtas i anledning av räntehöjningen, att hyresstegring kan undvikas i all bostadsbebyggelse, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna motion.

Inskränkningen av anslagsramen för den statliga låneverksamheten kommer att innebära att tusentals bostadslösa familjer på nytt måste uppge drömmen om att få egen bostad för månader och år framåt. Vi har väckt en motion om förslag till statliga låneanslag, vilken bygger på de av bostadsstyrelsen begärda anslagen. Vi har nämligen den uppfattningen, att skall bostadsnöden avskaffas, finns endast en väg att gå, nämligen

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

att bygga mera bostäder. Den anslagsram, som vi i motionen föreslagit för låneverksamheten, skulle tillåta att alla resurser i fråga om material och arbetskraft kunde utnyttjas för bostadsbyggnadet. Att både material och arbetskraft finns att tillgå kan man utläsa av nationalbudgeten. Enligt denna skulle såväl cementproduktionen som tillverkningen av lättbetong ha ökat avsevärt under förra året. Någon brist på byggnadsmaterial föreligger således inte. Vad beträffar bristen på byggnadsarbetare kan anföras att av hela antalet byggnads- och anläggningsarbetare, som uppgår till cirka 250 000 man, är det endast 50 000 à 60 000 man som sysselsätts i bostadsproduktionen.

De ekonomiska möjligheterna till investeringar får betraktas som goda. Tar man åren 1938 och 1939 som utgångspunkt så finner man att medan bruttonationalproduktionen då var endast 12 miljarder kronor, så kunde man bygga 60 000 lägenheter per år, under det att bruttonationalproduktionen nu är uppe i 54,5 miljarder kronor, men nu bygges mindre än då.

Utom det förut framställda yrkandet om bifall till motion nr 527 ber jag, herr talman, att också få yrka bifall till motionerna nr 222 i denna kammare och 287 i andra kammaren.

Herr SVENSSON, AXEL, (s):

Herr talman! I motionerna nr 231 i denna kammare och 275 i andra kammaren yrkas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag till sådana statliga stödåtgärder att grundhyran för specialinredd invalidlägenhet icke överstiger motsvarande hyra för normala lägenheter.

Anledningen till detta yrkande framgår klart och tydligt av motionerna, som visar att kostnaderna för dylika lägenheter varierar alltefter den grad av invaliditet som föreligger och som bestämmer hur lägenheten måste utformas. Alla parter tycks ju vara överens om att något bör göras för dessa hårt drabbade människor som av en eller annan anledning blivit invalider. Såvitt jag förstår inne-

bär tillkomsten av dessa invalidbostäder ingenting annat än en utbyggnad av de former av arbetsterapi som kommer till användning under medverkan av samhället. Men i det förevarande fallet måste de särskilda anordningarna framför allt ta sikte på att det är en invaliderad husmor som skall kunna vara praktiskt verksam i sin bostad. Om hustrun är rullstolsinvalid, är det ju nödvändigt att hon kan förflytta sig i sin vagn ut och in i bostaden och inom hemmets väggar utan att behöva anlita någon annans hjälp. Det är de specialåtgärder, som här erfordras, som åstadkommer merkostnaden för invalidbostaden. Enligt min mening kan det inte vara rimligt att denna merkostnad slås ut på samtliga lägenheter i huset, utan den bör helst skäras bort ur produktionskostnaden med en gång, och staten bör i likhet med vad som gäller beträffande pensionärlägenheterna bestämma att invalidbostäderna inte får användas för vanliga hyresgäster utan bostadsstyrelsens godkännande.

Nu avstyrker statsutskottet motionerna under hänvisning till att frågan behandlats en gång tidigare. Men såvitt jag kan finna gällde det den gången frågan om subventionering av inkomstbortfall, vilket det ju inte är tal om i detta sammanhang. Här gäller det ju framför allt att en höggradig invalid utan större besvärigheter skall kunna komma in i sin bostad, och vidare krävs en hel del moderna hjälpmedel, som numera får anses ingå som nödvändiga attribut till en bostad, som är avsedd för en invalid. Jag skulle önska att statsutskottets ledamöter vid något tillfälle ingående studerade de invalidlägenheter som finns på olika håll i våra större kommuner, så att utskottet på ort och ställe fick se vad som är nödvändigt i fråga om inredningen av en bostad för att underlätta en invalids arbete i hemmet. Departementschefen har också då frågan behandlades 1953 uttalat den förhoppningen, att kommunerna skulle visa sig villiga att beakta dessa särskilda behov och att således staten inte skulle behöva bidra till kostnaderna för dessa speciella lägenheter. Läget i dag är ju, att antingen får

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

invaliden själv påtaga sig den högre hyreskostnaden eller också får samtliga hyresgäster göra det kollektivt; eljest får ju denna bostad en helt annan grundhyra än övriga lägenheter i byggnaden. Jag anser inte att någon av dessa lösningar är till fyllest, utan jag anser att dessa kostnader bör bestridas av samhället, och då det, såvitt jag förstår, inte gäller något större antal personer, kan jag inte se att kostnaderna för samhället skulle vara oöverstigliga.

Nu har ju vi motionärer inte hemställt om någonting annat än att Kungl. Maj:t skulle företa en utredning, som utvisade dels hur många höggradiga invalider det finns och dels kostnaderna för det av motionärerna åsyftade ändamålet. Jag skulle ha känt mig mycket tillfredsställd, om statsutskottet hade kunnat tillmötesgå detta förslag, inte personligen därför att jag är motionär utan därför att jag vet att de människor som det här är fråga om skulle ha blivit mycket glada, om man på ett eller annat sätt hade ägnat denna del av bostadsverksamheten litet uppmärksamhet genom en utredning.

Jag tillåter mig således, herr talman, att yrka bifall till motionerna nr 231 i första kammaren och nr 275 i andra kammaren.

Utöver detta skulle jag vilja säga ett par ord med anledning av två motioner, nr 220 i första kammaren och 285 i andra kammaren, där man har framhållit nödvändigheten av en nedpressning av kostnaderna i vår byggnadsproduktion.

På den punkten kan vi väl vara rörande eniga allesamman, att vi bör gemensamt söka att pressa byggnadskostnaderna så långt som det är möjligt. Här har man i motionen anfört att med de metoder, som man åberopar, har byggnadskostnaderna kunnat pressas ned åtminstone 20 procent när det har gällt egna hem, utan att därför »viktiga standardkrav» eftersättes.

Vi har i byggnadsfackförbunden en utredningsavdelning, som sysslar mycket ingående med dessa frågor. Denna har ställt till mitt förfogande ett material som jag skall tillåta mig att något beröra här. Det gäller alltså frågan, hur man

skall kunna pressa byggnadskostnaderna och på vilka punkter man kan förvänta att det är möjligt att göra en nedpressning. Då har valts ett normalt trevånings lamellhus, som ju är det typiska bostadshuset i efterkrigsproduktionen. Det framhålles bland annat, att när det gäller att bedöma den kostnad som hyran utgör, får man inte glömma bort underhållskostnaderna inklusive värme. Av den hyra, som hyresgästen betalar i ett sådant hus, utgöres nämligen hälften av byggnadskostnader och den andra hälften av underhållskostnader. Detta gör, säger utredningsavdelningen, att om man kan sänka byggnadskostnaderna i ett fall med, låt oss säga 10 procent, innebär detta icke mer än i stort sett 5 procent hyressänkning. Vad som alltså gått förbi allmänheten i byggnadskostnadsdebatten är, att det är lika viktigt att kunna sänka drifts- och underhållskostnaderna, eftersom de utgör halva hyran. Av byggnadskostnaderna för ett trevåningshus utgöres i stort sett hälften av materialkostnader, medan 25 till 30 procent utgöres av arbetslönekostnader. Med »arbetslöner» avses här lönerna för alla arbetare på byggnadsplatsen. Om man utgår från en mindre svensk stad, där arbetslöneandelen är 25 procent, innebär en tioprocentig höjning av arbetslönerna, att den totala byggnadskostnaden ökar med cirka 2,5 procent och hyran i de färdiga lägenheterna cirka 1,25 procent. Detta kan vara bra att hålla i minnet, när man läser om de lönehöjningar, som faktiskt ägt rum under efterkrigstiden.

Beträffande materialkostnaderna vill jag erinra om att de utgör cirka 50 procent av byggnadskostnaderna. En sänkning av 10 procent innebär sålunda icke heller någon stor förändring. Men det finns materialposter — framhålles det av den nyssnämnda utredningsavdelningen — som fördyrar bostadsbyggandet avsevärt. Genom Koreainflationen höjdes priserna på trävaror med cirka 120 procent. Armeringsjärnet höjdes ungefär lika mycket. I dag är priset på armeringsjärn i stort sett nere på ungefär samma nivå som före Koreainflationen.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Priset på trävaror däremot, som det kommer att återspeglas i den officiella byggnadskostnadsindexen, har sjunkit endast obetydligt och ligger ungefär 100 procent högre än före Koreainflationen. Det är tydligt att man får varken förakta eller bortse från denna post i byggnadskostnaderna. Det förefaller, som om man i Stockholm icke vore benägen att sänka priserna på trävaror. Den officiella byggnadsindexen baseras nämligen på Stockholms trävarupriser, vilket gör att priserna ligger stilla. Denna fastlåsnings av träpriserna i huvudstaden skymmes i viss mån bort — såsom priskontrollnämnden visat i en utredning — av att man lämnar icke så föraktliga rabatter till den som köper dessa varor. Det är klart, att när trävarorna utgör cirka 10 procent av de totala byggnadskostnaderna, kan vi lätt räkna ut, att om de stiger med 100 procent, så kommer genomslaget i byggnadskostnaderna att märkas högst väsentligt.

I den nyssnämnda motionen har talats om 20 procents nedsättning av byggnadskostnaderna. Jag förstår, att här avses de s. k. Selvhaaghusen, för vilka man ju har slagit mycket hårt på trumman under de sista åren. Jag skall inte förneka, att hos dem, som nu experimenterar med dessa hus, kan finnas en allvarlig strävan att få fram någonting nytt. Vad jag däremot icke kan förena mig med vederbörande om är att man har fått en sänkning av priset med 20 procent utan att ha sänkt standarden. Det är ju dock så, att man på alla håll försöker att pressa byggnadskostnaderna och hyreskostnaderna. Man kommer alltid till det resultatet — såvida det inte är en ren rationaliseringsvinst, som har uppstått av en eller annan anledning — att kostnadsminskningen i mycket hög grad beror på om man eftersätter den standard som vi nu är vana vid. Bostadsstyrelsen har mycket ingående studerat Selvhaaghusen och har kommit till det resultatet, att dessa fastigheter liksom så många andra väl först måste tjäna människorna en del år framåt, innan man kan riktigt bedöma värdet av dem. De får väl först vara med om hårda

vintrar och milda vintrar och alla väderlekens skiftningar.

Sedan har vi den mycket viktiga frågan om värmekostnaden. Man måste undersöka, om den är oproportionerligt hög i dessa experimenthus eller om den ligger på normal nivå. Det finns så många faktorer, som man behöver ha kännedom om, innan man kan avge något bestämt utlåtande om ett experimenthus. Jag tror således, att motionärerna har skyndat litet för fort med en slutsats, som kanske icke kommer att hålla i framtiden.

Sedan skulle jag vilja tillägga några ord, eftersom socialministern är här. De penningbekymmer, som herr Bergman var inne på, skulle jag också vilja beröra. Vi får finna oss i att det är penningbekymmer, men jag hade den uppfattningen, att när man nu hade klarat räntefrågan och fått en uppgörelse med kreditinstituten, skulle detta föra med sig förbättringar, om inte omgående, så dock inom inte alltför lång tid. När man vill låna pengar för byggnadsändamål, har det tillkommit ett nytt moment. Byggnadslånet skall löpa med en ränta av 4,75 procent jämte kreditivavgiften. Där efter vill man binda låntagaren med ett tioårigt lån till 4,6 procents ränta. Huruvida detta sista överensstämmer med den uppgörelse som kan ha träffats mellan riksbanken och kreditinstituten, vet jag ingenting om. Jag bara konstaterar, att om man i dag vill låna pengar till bostadsbyggande, får man binda sig att betala 4,6 procent ränta under 10 år, och om man avvisar detta, står man i stort sett och stampar på samma fläck. Jag skulle vara tacksam, om socialministern kunde ge mig en liten upplysning på den punkten, ty vi, som sysslar med bostadsfrågorna, vill ju inte gärna vara med om att pengarna skall bindas under 10 år. Visserligen är räntan 0,15 procent lägre än annars, men vi tycker att det är högst riskabelt att binda sig för så lång tid, i synnerhet som vi har den uppfattningen, att den högre räntan inte skall bli så långvarig, att vi behöver räkna med den i så många år som kreditinstituten här har velat.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Herr talman! Det var ungefär vad jag skulle vilja ha sagt om detta stora problem. Det finns ju mycket att tillägga, men det förefaller, trots alla reservationer, som om man i stort sett är enig om huvudlinjerna.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utlåtandet med reservation för bifall till min motion.

Herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Vid en genomläsning av det 96-sidiga utlåtandet, som här föreligger från statsutskottet och som till hälften utgöres av reservationer av olika slag, måste man givetvis finna åtskilliga upprepningar från tidigare debatter på bostadspolitikens område. Problemställningarna och argumenten är ungefär desamma. Även om det finns material för en mycket lång debatt, måste jag säga, att kammaren nog kommer att hålla mig räkning för om jag försöker begränsa den just med hänsyn till att det gäller ting som är ganska kända för kammarens ledamöter.

Det har ju framgått av ett par inlägg här, att man uttrycker hela problemet på så sätt: »Vi bygger för litet bostäder! Bygg mera!» Herr Bergh har använt den formuleringen, att regeringen ju har lovat att klara bostadsbristen och att regeringen är en dålig löfteshållare, eftersom vi fortfarande har bostadsbrist.

Ingen, som det minsta har sysslat med dessa frågor, är väl så blåögd, att han ställer anspråk på att vi med en gång och i ett sammanhang skulle bygga oss ur de ganska slumartade bostadsförhållanden, som svenska folket har levt i ända fram till det senaste decenniet. Det måste självfallet ta sin tid, och vad vi har att svara på anklagelserna att vi inte bygger tillräckligt fort är den hänvisning, som gjorts tidigare, att vi för närvarande har en byggnation, som under 1954 redovisade ett färdigställande av 58 000 lägenheter. Då dessa lägenheter håller en medelgolvyta som ligger i närheten av 70 kvadratmeter, vågar jag hävda den mycket bestämda uppfattningen, att det reella bostadsbyggande, som vi

driver i dag, innebär ett absolut rekord i det svenska bostadsbyggandets historia. Inga tidigare siffror, inte ens 1939 års många refererade siffra på 59 000 lägenheter, motsvarar reellt det bostadsbyggande som 1954 redovisar, om jag ser det mot bakgrunden av lägenheternas utrymmesstandard och kvalitetsstandard.

Jag har tidigare tillåtit mig att i denna fråga göra jämförelser med internationella sammanhang. Bostadsproblemet är ju ett internationellt problem. Alla nationer brottas med det, och alla nationer satsar målmedvetet på ett kraftigt och energiskt bostadsbyggande. Jag har i min hand de allra senaste data som finns. De bygger på den officiella statistik som är tillgänglig och har sammanställts i det internationella organ, ECE-sekretariatet, som sysslar med dessa frågor.

Siffrorna visar att Norge fortfarande leder i denna tävlan. Norrmännen har under 1954 byggt inte mindre än 10,5 lägenheter per tusen invånare. Nu kan man nog, framför allt mot bakgrunden av de rätt täta studiebesök som svenska husbyggare gjort i Norge, säga att dessa lägenheter icke kan kvalitetsmässigt och i utförande mäta sig med det svenska husbyggandet, även om siffran är hög. Men Norge leder således med siffran 10,5, och Tyskland kommer fortfarande som med tvåa med 10,2. I den tyska siffran ingår rätt många upprustade lägenheter, således inte nybyggnad utan reparation och ombyggnad av under kriget förstörda lägenheter. Sverige kommer dock som trea med 8,0 och leder framför de närmaste nationerna Finland och England. England brukar ofta bär anföras som efterföljansvärt exempel, men Englands siffra är 6,9. Ibland brukar man i detta och andra sammanhang tala om Schweiz som föregångsnation. Schweiz ligger på ungefär 6,5.

Även vid internationell jämförelse håller vi således väl vår toppställning under 1954, och mot bakgrunden av hur de nyproducerade svenska lägenheterna ser ut i fråga om kvalitet och gedigenhet, är det ingen jämförelse vi behöver skämmas för.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

När man i denna debatt talar om en önskvärd expansion av bostadsbyggnadet, kommer man gärna in på frågan om rationaliseringen inom byggnadsindustrin. Det är en bekväm attityd att göra gällande, att de svenska byggnadsföretagarna ligger efter i detta avseende och att vissa speciella provhusbyggen har givit revolutionerande resultat. Högern har i sina reservationer hänvisat till de politiskt byggda egnahemmen söder om Stockholm och gjort gällande, att man, med den erfarenhet som där vunnits, bör kunna räkna med 20 procents reduktion av produktionskostnaderna och följaktligen kunna ganska oförskräckt sadla av i fråga om räntesubventioner och kapitalsubventioner. Bara det byggs på det sätt som vissa byggmästare gjort här strax före valet 1954, skulle man med en gång lösa problemet och få en kraftig byggnadskostnadsänkning, en avveckling av kapitalsubventioner av olika slag men ändå inte få några nämndvärda hyresstegringar. Bortsett ifrån den politiska effekten av ett sådant resonemang finns det nog ingen som på allvar tror på denna idé — jag tror att inte heller högern gör det.

Det sker åtskilligt inom byggnadsrationaliseringen under dessa år. Forskningen har fått resurser, och det sker mer på ett år nu än kanske under tio år på 1920- och 1930-talen. Maskinteknikens tillämpning inom byggnadsindustrin i form av mekaniska kranar, hissar, betongstationer, monorailers och vad det kan vara fråga om, ökar med en väldig fart, och där har bl. a. statens lån för byggnadsmaskiner spelat en icke obetydlig roll.

Jag tror att de praktiska byggarna är så intresserade som man kan begära och inriktar sitt intresse och sina möjligheter på att komma till riktiga lösningar. Som ett uttryck för de sakkunnigas uppfattning om dessa frågor vill jag citera en ledande artikel i tidningen Byggnadsindustrin från mars månad 1955, som är organ för Svenska byggnadsindustriförbundet, Svenska byggnadsentreprenörföreningen och Svenska väg- och vattenbyggarnas arbetsgivareförbund. Ingen,

inte ens högern, torde väl bestrida kvalifikationerna hos dem, som står bakom denna publikation. Man skriver här: »Av färska exempel att döma, så vinner inte byggnadsfrågor på att bli politiska. Senast har statens nämnd för byggnadsforskning yttrat sig över några riksdagsmotioner. Den ena är en höger- och den andra en folkpartimotion. Båda inbillar sig med enkla medel kunna lösa alla våra byggnadsproblem. På denna plats och i andra sammanhang har hävdats att varken bostads- eller byggnadsproblem mår väl av att politiseras. Så till vida rimmar vår uppfattning med vad forskningsnämnden haft att andraga till sitt och den svenska byggnadsindustriens försvar. Även nämnden antyder att det är viktigare att lösa byggnadsproblemen på en teknisk grund än att låta sig förledas av än så tjusiga klichéer.» Detta kan ju kännas som en maning och ge anledning till eftertanke hos högerens ledamöter i denna kammare, vilka ju är relativt nära associerade med den företagargrupp som här ger sin mening till känna.

Herr Bergh gjorde gällande i sitt anförande, att den fullmakt, som regeringen har begärt för att få subventionera räntehöjningens effekt på bostadsbyggandets kostnadssida, var t. o. m., om jag fattat herr Bergh rätt, något av ett brott emot de stadgeenliga grundlagarna. Detta är att använda alldeles för starka ord. Effekten av räntehöjningen tar sig praktiska uttryck i hyreskostnaderna och deras stegring. Regeringen har konstitutionell rätt att en gång varje år fatta ett beslut, om det skall bli hyresstegringar eller inte. Jag har aldrig tidigare hört att detta beslut, som levereras från regeringens sida på basis av de undersökningar, som görs av hyresrådet och bostadsstyrelsen, skulle ha något med brott emot grundlagarna eller nonchalans mot riksdagen att göra. Regeringen har fullmakter och har alltid utnyttjat möjligheten att göra upp beräkningar och fixera hyreskostnaderna med hänsyn till reparationsvolymen, kostnadsutvecklingen på reparationsidan samt driftkostnaderna, som representerar 50 procent av hyreskostnaderna och som består av fastig-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

hetsarbetarlöner, skatter och mycket annat. Denna beräkning kommer att göras även i år, och jag räknar med att den skall bli färdig i början av juni månad.

När detta ytterst ömtåliga avgörande fattas i början på eller mitten av juni månad, träder det, märk väl, i kraft den första oktober på hösten — alltså samtidigt som Organisations-Sverige samlas för att diskutera uppläggningsen av 1956 års lönerörelse. Man måste således vid bedömningen av hur hög hyreshöjning man skall medge tänka på att en för kraftig hyreshöjning som ett brev på posten drar med sig kompensationskrav från det Organisations-Sverige, som lönemässigt skall ta ut sin del av nationalprodukten. Vill man alltså att lönerörelsen skall hålla sig inom möjligheternas gränser, blir regeringen självfallet tvingad att observera sammanhanget emellan hysesstegringen och uppläggningsen av avtalsrörelserna.

Om man låter räntestegringen slå igenom i hysesstegring i det gamla bostadsbeståndet, torde väl räntehöjningens effekt på hyrorna komma att röra sig om cirka 8 å 9 procent och kanske något mera — siffrorna är givetvis här behäftade med många reservationer. Man kan säga att detta inte är så farligt i de gamla husen, där har man ett absolut hyresläge som är relativt lågt, men skall man släppa fram hela denna hyreshöjning även i 1940- och 1950-talets bebyggelse och lägga på den som en produktionskostnadsstegring i de hus som vi skall bygga 1955 och 1956, då får man effekter som är ganska avskräckande. Vi kommer att få som effekt bl. a. en mycket kraftig nedgång i bostadsbyggandet. Den vackra kurva i fråga om bostadsproduktionen, som jag tror att riksdagen är beredd att slå vakt om, kommer med all säkerhet att brytas, om den kostnadsfördyring, som en räntehöjning innebär, rått skall slå igenom i nybebyggelsen.

Detta är saker och ting som man, om man ser på litet längre sikt, aldrig kan komma ifrån att ta hänsyn till vid bedömningen. Det är mot bakgrunden därav som regeringen har sagt sig att när bitarna i pusslet skall läggas, när hyses-

stegringen skall fixeras, i den mån den betingas av reparationskostnader och ökade fastighetsarbetarlöner och andra driftskostnader, är en av bitarna i detta pussel vilken hyreshöjning man kan beräkna med hänsyn till de stegrade räntekostnaderna. Sedan får pusslet läggas inte bara som det passar i dag och i morgon, utan så, att det håller även inför den närmaste framtiden.

Både herr Bergman och herr Axel Svensson har varit inne på den självfallet både ömtåliga och för denna debatt helt avgörande frågan om bostadsfinansieringen. Jag vill därvidlag hänvisa till en deklaration, som jag på regeringens vägnar avgav under remissdebatten i år och som jag kan sammanfatta på följande sätt.

Regeringen har fixerat bostadsbyggandets omfattning för 1955 för såväl flerfamiljshus som egnahem. Bakom ligger en bedömning av vad regeringen anser vara ett lämpligt bostadsbyggande med hänsyn tagen till våra resurser och dessas fördelning på olika investeringsområden. Regeringen är således intresserad av att finansieringsfrågan för detta bostadsbyggande ordnas på ett godtagbart sätt. En sådan deklaration är logisk och konsekvent.

För den byggnation, som rymmes inom de av regeringen uppdragna ramarna, utgår vi ifrån att krediter skall stå till förfogande, och kan ett bostadsbyggande av denna omfattning icke komma i gång på grund av kreditsvårigheter, är regeringen beredd att medverka till en lösning i åsyftad riktning. Att redan nu angiva den teknik, som skall användas för att klara problemet, är omöjligt. Det är en sak som får avgöras, när och om frågan verkligen aktualiseras.

Jag är beredd på den invändningen, att frågan nu verkligen har aktualiserats. Såsom ett ytterligare stöd för regeringens uppfattning om bostadsbyggandets prioritet och preferens inom investeringsverksamheten vill jag då meddela, att under första halvåret 1955 släpptes av investeringsbudgetens kvotsiffror ungefär 40 procent av årskvoten för bostäder och 25 procent av övriga kvoter. I

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

denna senare grupp ingår då industriens mycket angelägna byggnadsbehov, handeldens byggnadsbehov, byggnader för skolor, sjukhus och över huvud taget alla andra ändamål inom denna del av kvotområdet. Dessa båda stora grupper, således bostäder å ena sidan och alla andra byggnader å den andra, svarar inom den sammanlagda kvoten för ungefär hälften var. För andra halvåret 1955 har regeringen intagit den ståndpunkten, att bostadsbyggandet skall släppas helt och fullt ut, så att vi verkligen får till stånd ett bostadsbyggande av den omfattning som regeringen har presenterat för riksdagen genom de för preliminärbeslut framlagda anslagsramarna för igångsättning. Det innebär 14 000 statsbelånade egnahem och 40 000 statsbelånade flerkamrarlägenheter. Därtill kommer några tusental icke statsbelånade lägenheter. Därigenom kommer man upp till ett reellt bostadsbyggande av mellan 57 000 och 58 000 lägenheter. Byggandet av dessa lägenheter kommer att friges till 100 procent. För alla övriga kvoter, således även för industrien, kommer vi under sista halvåret 1955 att arbeta med en frisläppning som innebär, att 80 procent av årskvoten får tas i anspråk.

Detta är en klar dokumentation på att regeringen med sin politik i fråga om igångsättningstillstånden fortfarande vidhåller den uppfattningen, att frågan om bostadsbyggandet är ett så allvarligt kapitel, att vi med alla de medel, som vi har till förfogande, också skall tillse att vi får till stånd ett bostadsbyggande av den omfattning som representeras av de ramar som vi presenterat riksdagen.

Om vi ser på siffrorna för igångsättningen under första kvartalet innevarande år, visar de att trots svårigheterna med finansieringen har igångsättningen av byggandet av nya lägenheter varit förhållandevis god. Jag tar bostadsstyrelsens statistik över antalet påbörjade lägenheter, och det är således inte bara fråga om en teoretisk tillståndsgivning för igångsättning av byggnader för bostadsändamål. Bostadsstyrelsens siffra för antalet påbörjade lägenheter under de första fyra månaderna år 1955 skiljer

sig inte nämnvärt från motsvarande siffra för de fyra första månaderna 1954. Även antalet inflyttningsfärdiga lägenheter ligger i år vid ungefär samma nivå som under motsvarande tid för ett år sedan. Mot bakgrunden av den statistik, som i dag kan redovisas, har bostadsbyggandet, således både i fråga om igångsättning och färdigställande av lägenheter, under den hittills gångna delen av 1955 praktiskt taget hållit jämna steg med motsvarande månader under år 1954. Däremot har jag nog en känsla av att under den sista månaden och framför allt de sista veckorna har besvärigheterna blivit än mer akuta. Det kan väl delvis vara betingat av det enkla faktum, att affärsbankerna enligt sin överenskommelse med riksbanken någon gång i juli månad skall redovisa sina kassareserver. Jag behöver säkerligen inte utveckla det problemet närmare, men var och en förstår, att det torde finnas en ganska naturlig anledning att tro att denna sak har ett visst samband med dagens besvärigheter för bostadsbyggandet.

Sedan har vi naturligtvis frågan vilken teknik som skall användas för att vi verkligen skall kunna driva fram det bostadsbyggande, som regeringen har föreslagit riksdagen, som utskottet i sitt utlåtande har ställt sig bakom genom en speciell skrivning och som även oppositionspartierna i sina reservationer har gett sin anslutning. Jag kan väl alltså konstatera, att det är en enhällig regering och en enhällig riksdag som kräver, att det bostadsbyggande, som är fixerat, också skall genomföras. Den deklarationen från regeringens och riksdagens sida är enligt min mening helt avgörande. Det får sedan för regeringen bli en mer intern uppgift att i samarbete med riksbanken diskutera den teknik som blir erforderlig för att verkligen klara det uppgjorda programmet.

Herr Axel Svensson tog upp en fråga av ganska intrikat natur. Hur skall man handla, frågade han, när man erbjuds långlån till 4,6 procent, bundna på tio år? Varje husbyggare måste naturligtvis, sade han, med en viss betänksamhet fun-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

dera över en sådan offert från ett kapitalinstitut. Det har visat sig under senare år, framför allt under 1940- och 1950-talen, att de bundna lånens kvot av bottenlånen blir mindre och mindre. I stället är det de obundna lånen som expanderar när det gäller primär- och sekundärlånegivningen. Det är sålunda fråga om att kunna välja mellan de bundna lånen till 4,6 procent och de obundna lånen till 4,75 procent. Jag är inte beredd att säga, att kapitalbristen är mest påtagbar när det gäller den marknad som representerar de obundna lånen. Det lån, som stadshypotekskassan gått ut med, är ju ett lån som till sin karaktär är sådant, att det borde gå till bundna primärlån. Även det premieobligationslån, som går till bostadsförsörjningen, var ju från början avsett att få gå till den bundna lånegivningen, men det är ju klart att skall vi få in pengar för bostadsförsörjningens ordnande, får väl en så rent teknisk omständighet som att stadshypotekskassan visserligen skall leverera bundna lån men av vissa marknadsskäl icke kan göra det, inte vara avgörande för hur vi skall bäst klara bottenlånegivningen för bostadsbyggandet. Även detta är en fråga om de tekniska framgångslinjerna, som regeringen inom den närmaste tiden får på ett eller annat sätt lösa.

Herr Bergman ville vidare släppa loss primärlånegivningen i den takt det reala läget ger möjlighet till ett bostadsbyggande, och han ansåg att de frågorna borde ligga i Kungl. Maj:ts och bostadsstyrelsens hand. För egen del är jag mera försiktig. Jag vill inte ge herr Bergman något löfte om att jag i dag skulle vilja ge mig på den tekniken. Jag tror att resultatet i dagens konjunkturläge blir, att vi tar i så pass kraftigt, att det kommer surt efter. Det är nog rätt nödvändigt att vi i den politik, som vi för inom hela det ekonomiska fältet och där det gäller att dämpa ner, göra begränsningar och med såväl fysiska regleringar som regleringar av allmän generell natur, håller igen en efterfrågan, som eljest kan gå längre än vi orkar med. Det gäller nog även på detta område att

fixera hur mycket vi skall investera på bostadsbyggandets område och hur mycket vi skall investera på andra områden, således att därvidlag göra en någorlunda vettig fördelning och ha den som riktpunkt för den verksamhet, som myndigheterna bedriver.

Herr Axel Svensson refererade till en motion, som han har väckt och som syftar till speciella subventioner, vilka skulle möjliggöra för allmännyttiga bostadsföretag och andra bostadsbyggare att utrusta speciella invalidlägenheter utan egna kostnader för bostadsbyggarna. När vi talade om detta senast — jag vill minnas att det var för två år sedan vi hade en utförlig debatt om saken — tillät jag mig säga att bostadspolitiken blir söndersplittrad, detaljbetonad och över huvud taget svårbemästrad, om varje litet eller stort eller medelstort socialt syftemål skall klaras via bostadspolitiken. Att invaliderna har sina bekymmer, är jag den första att understryka. Jag förmenar att regeringens proposition, som riksdagen antog förra veckan, om en verkligt kraftig uppräknings av de gamla invalidröntorna, är ett uttryck för regeringens intresse att hjälpa invaliderna i samhället. Jag tror dock att den hjälpen skall ske via traditionella socialpolitiska former och metoder. Det kan ske lika bra, om man slipper komplikationer genom att föra in frågan om en speciell invalidhjälp i bostadsstyrelsens låneverksamhet.

I fråga om avskrivningsreglerna har jag i viss mån med tillfredsställelse konstaterat, att oppositionens talare inte i år velat ge sig in på någon större debatt. Vad herr Bergh beträffar har ju han varit ense med regeringen under alla år om att subventioner skall betraktas som subventioner och att man inte bör låna pengar till det ändamålet. Han menar att man bör inte med olika manipulationer i den statliga bokföringen konstruera fram överskott som inte finns, utan statens förmögenhetsställning bör även på detta område vara adekvat redovisad.

Däremot har folkpartiet kommit tillbaka med sina motioner om löpande bidrag såsom ersättning för de kapitalsub-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ventioner, som regeringen under alla år och även i år föreslagit. Det är väl inte någon anledning för mig att animera till en repetition av den långa debatt som ägde rum i fjol. Jag tillåter mig bara konstatera att frågan om avskrivningsreglerna för bostadsbyggandet spelade inte någon liten, utan tvärtom en mycket dominant roll i den sista valrörelsen. Det svenska folket fick möjligheter att ta ställning till denna problematik, och jag tror inte man från folkpartiets sida kan säga att dess speciella teknik för avskrivning av bostadslån gjorde någon större lycka bland väljarna under fjolårets allmänna riksdagsmannaval.

I såväl reservationerna som här i debatten har riktats en viss kritik mot regeringen för att egnahemsbyggandet limiterats innevarande år. Jag skall förklara den saken med några ord. Det är helt enkelt på det sättet, att vi i den nuvarande ekonomiska situationen ansett det vara svårt att låta den relativt osäkra faktor, som egnahemsbyggandet utgör, vara helt utan översyn beträffande dess ekonomiska verkningar för budgetbehandlingen. Under år 1954 hade vi ett fritt egnahemsbyggande. Det var inte ens bundet av igångsättningstillstånd — det är det ju inte heller i år — men det var fritt både i avseende på arbetsmarknads- politiska åtgärder och i fråga om alla begränsningar på det finanspolitiska eller ekonomiska planet. Vi fick en kraftig expansion av egnahemsbyggandet. Der kan vara glädjande i och för sig, men såsom en annan sida av detta redovisas ju också, att det ökade egnahemsbyggandet under år 1954 tog 6 000 à 10 000 yrkesarbetare från andra viktiga byggnadsområden. I en enquête som vi har gjort bland alla våra länsarbetsnämnder, finner vi visserligen en provkarta på olika omdömen om det fria egnahemsbyggandet: från vissa län, där man säger att egnahemsbyggandet i stor utsträckning utföres av byggherren själv — och det är ju i alla avseenden tacknämligt, om det är så — till län, där man slår fast att egnahemsbyggandet utföres till inte mer än maximalt 10 procent av byggherren själv och till 90 procent av

den yrkesmässiga byggnadsarbetarkåren. Åtskilliga av de mellansvenska länen slår fast, att den omständigheten, att egnahemsbyggandet har varit helt fritt, haft en olycklig inverkan på länsarbetsnämndernas försök att planmässigt hushålla med arbetsmarknadens resurser. Man har lurat sig under sommaren, då husbyggare, som varit i gång med sina fastigheter i städerna, en vacker dag har konstaterat, att arbetsstyrkan har varit för liten, därför att en »framåt» byggnadsarbetare — i regel är det ju duktiga byggnadsarbetare — har gjort sig till bas och tagit med sig ett par, tre av sina kamrater och i stället börjat bygga egnahem, därför att det kanske både är roligare och ger bättre förtjänst. Man ställde således mycket bestämda krav från åtskilliga länsarbetsnämnders sida på att man, så länge man arbetar med en planering på detta område, skall ha håll på hela området för att det inte den ena villan skall bli värre än den andra. Det är dessa synpunkter, som legat i bakgrunden, när vi dels har limiterat egnahemsbyggandet till 14 000 lägenheter per år och dels sagt att de bör fördelas så jämnt som möjligt över årets olika perioder.

Låt mig säga ett par ord till, eftersom jag ser att herr Bergh flitigt antecknar och det ju kan vara lämpligt att han får svara mig även på den punkten.

Jag skall endast säga några ord om högerns djärva förslag att rensa bort subventionerna i fråga om ränteeftergifterna. Ja, man gör det inte helt, men man säger att byggherren själv skall svara för 4 procent mot tidigare 3 procent. Vidare kommer högern tillbaka med den gamla versen om att slopa de ortsbetonade tilläggslänen i flerfamiljshusen, att snabbare avveckla de generella tilläggslänen, att sluta upp med att göra egnahemssubventionen generell, att inkomstpröva allting som ligger ovanför 4 000 kronor och att endast låta dem, som har barn — helst flera — få del av kapitalsubventionen till egnahem. Men för att nu inte få de otrevliga verkningar, som utskottet har varit ofint nog att med siffror verifiera i sitt utlåtande och som

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

innebär hyresstegringar för lägenheter på 2 rum och kök på mellan 450 och 575 kronor om året och för lägenheter på 3 rum och kök på mellan 550 och 700 kronor om året och som när det gäller egnahemsägarens kapitalkostnader kan resultera i en merutgift per år på ca 600 kronor, har högern sagt: »Ja, men vi vill driva den verkliga sociala bostadspolitiken; vi vill öka familjebostadsbidraget från 150 till 170 kronor per barn, och sedan vill vi för folk med små inkomster lägga på en extra hundralapp för det tredje barnet och uppåt — därmed elimineras ju en väsentlig del av hyresstegrings effekt.»

Jag vore självfallet orättvis, om jag inte pekade på båda sidorna i högerns förslag, eftersom detta hänger ihop, men jag vill ändå slå fast, att det där sockret inte på långt när uppväger det beska och salta, då man söker få en uppfattning om hur förslaget tar sig ut i praktiken. Först och främst gör jag den iakttagelsen, att högern har uraktlåtit att fixera, var själva inkomstgränsen skall gå för de egnahemsägare som skall få den högre och den lägre subventionen. Man överlåter till Kungl. Maj:t att bestämma detta, och jag tackar för den fullmakten — herr Bergh brukar ju annars inte vara så pigg på att ge fullmakter! Men om jag sedan ser på hur detta ställer sig för barnfamiljerna, så visar det sig att mot de nyss nämnda stegrade hyres- och bostadskostnaderna står för den vanlige inkomsttagaren — som skall ligga över den gräns som regeringen, utrustad med herr Berghs fullmakt, skulle fixera — i bästa fall en höjning med 120 kronor per år; vederbörande skall då ha sex barn. Det är naturligtvis inte så roligt för honom, om han samtidigt får en kostnadsökning av 600 kronor på sitt egnahemslån eller — om han bor i en tre-rumslägenhet, och det bör han väl göra, om han har sex barn — får ta en hyresstegring som rör sig om 400, 500 och ända upp till 700 kronor. Dessa jämförelser ger onekligen ett ganska otillfredsställande resultat. Och de små inkomsttagarna måste faktiskt ha sex barn, innan man kan säga att de får kompensation

för den fördyring som räntegenomslaget medför. Nu diskuterade vi dessa frågor i riksdagen förra året och konstaterade, att det bara är 8 000 av våra en miljon familjer med minderåriga barn som har sex eller flera barn.

Plockar man sönder högerns förslag och ser det i statistikens obönhörliga ljus, blir intrycket alltså inte fullt lika angenämt som det man kanske får, om man enbart läser högerns reservation.

Jag har nu talat ganska länge, och jag är ledsen, herr talman, att jag inte helt kunnat hålla det löfte beträffande tiden som jag avgav. Men jag tänker mig att regeringens synpunkter på dessa frågor härmed i stort sett har kommit till uttryck, och jag har med mitt inlägg velat bemöta en del av den kritik, som har levererats och som jag är beredd på att man kommer att leverera i den fortsatta debatten.

Herr BERGH (h) kort genmäle:

Herr talman! En fråga, som herr statsrådet ställde till mig i slutet av sitt anförande, vittnade om att han är konsekvent så till vida att han betraktar bostadspolitiken såsom någonting alldeles för sig, utan varje sammanhang med en total ekonomisk politik av viss uppläggning; endast så kan man förklara det slutresultat socialministern kom till. Han bortsåg i detta sammanhang inte bara från den löneutveckling, som han själv anser vara en faktor av betydelse när det gäller att bedöma de generella subventionernas omfattning, utan också från det samlade program för den ekonomiska politiken, som vår grupp har presenterat. Dit hör t. ex. de sparfrämjande åtgärderna, speciellt med inriktning på bostadssparandet, och dit hör icke minst kravet på skattesänkning. Om herr statsrådet ville göra en verkligt rättvisande jämförelse, skulle slutresultatet utan tvekan bli ett annat.

Jag ber också att få säga några ord om socialministerns plaidoyer för den begärda fullmakten om räntecftergift. Jag tror att det är en riktig skildring, när han säger att det är fråga om ett pussel.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Man har dels hyressättningen — som via hyresregleringslagen ligger inom Kungl. Maj:ts kompetens — och dels lönerörelserna, och som mellanbit kommer ränteeftergiften. Men vad herr statsrådet har sagt om detta pussels karaktär ändrar på intet sätt det faktum, att riksdagen inbjudes att ge en fullmakt, vars omfattning den icke har några exakta uppgifter om. Och det är detta som på denna punkt är avgörande.

Herr statsrådet kallade experimenthusen för politiskt byggda hus; jag vet för min del inte vilken politisk åskådning byggmästaren och arbetarna där bekänner sig till. Men i detta sammanhang sade socialministern fullt riktigt, att man framför allt borde se på den tekniska sidan, planlösningen, byggnadssättet, materialfrågorna o. s. v. Dessa experimenthus var ett försök i den riktningen, och kostnaderna har offentligen redovisats. Man har inte sagt att resultatet i allo är gott, men försöket visar att anläggningskostnaderna i detta speciella fall kunnat nedbringas. Tiden får visa, huruvida detta på längre sikt är en god affär; vi tror det, men vi har bara påstått att husen kunnat byggas till de uppgivna kostnaderna.

Socialministern och ett par andra talare har varit inne på frågan om kredit-svårigheterna och bostadsproduktionens kapitalförsörjning. Detta är ett bekymmer, men beror inte svårigheterna i väsentlig grad — om man sätter in regeringens bostadspolitik i dess allmänna ekonomiska sammanhang — på det sparovänliga klimat som åstadkommits, på statens egen expansion, dess behov att låna ute på marknaden och den förda skattepolitiken, som minskar de enskildas sparmöjligheter, o. s. v.? I varje fall är det min tro att kredit-svårigheterna inte skulle ha uppkommit med en fri ekonomi sådan som den vi rekommenderat, åtminstone inte i den utsträckning som nu är fallet.

Slutligen vill jag i fråga om bostadsbristens avskaffande säga, att den blåögdhet, som herr statsrådet talade om, är att finna på regeringssidan. Generaldirektören i bostadsstyrelsen har profe-

terat om det och lämnat ett tidsschema för avskaffandet av bostadsbristen. Det schemat har vi aldrig trott på, utan blåögdheten finns utslutande på herrarnas sida. Den statistik, som vi har fått höra beträffande bostadsbyggandets relativa omfattning, är ytterst belysande. Enligt den statistiken kommer Sverige som tredje nation efter Norge och Västtyskland. Norge led hårt under krigsårens ockupation, och Västtyskland är ett ockuperat och till stora delar sönderslaget land, som likaledes led hårt under kriget. Bägge dessa länder ligger före oss i fråga om bostadsproduktionen. Säger inte den graderingen något om det resultat som herrarna har kommit till?

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s):

Herr talman! Efter socialministerns uttömmande redogörelse för den fråga, som vi nu debatterar, kan jag inskränka mig till några små reflexioner, som vi i utskottet har gjort vid behandlingen av detta komplex av ärenden.

De frågor beträffande bostadsförsörjningen, som kammaren nu behandlar, framlades av regeringen vid riksdagens början, och det är klart att det hade varit önskvärt, att ärendet hade kunnat avgöras betydligt tidigare. Det hade också förelegat till avgörande ett par veckor tidigare än nu har skett, om inte den till omfånget obetydliga propositionen nr 194 om vissa eftergifter beträffande ränta och amortering å bostadsbyggnadslån — den är på bara fyra sidor — hade framlagts samtidigt som utskottet var praktiskt taget färdigt med sin behandling av sakfrågorna, som redovisats såväl i statsverkspropositionens femte huvudtitel som i kapitalbudgeten.

Det som har anförts av både representanter för oppositionspartierna och socialministern avser inga nya frågeställningar. Det enda nya som föreligger utom den stora saken om Kungl. Maj:ts bemyndigande enligt nyssnämnda proposition nr 194, till vilken jag återkommer, är att även egnahems-lån framdeles skall ligga inom en viss angiven ram. Med hänsyn till den begränsning i investeringsverksamheten, som vi får räk-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

na med, måste vi få godta detta. Det har i varje fall utskottet gjort, men det har vid detta godkännande gjort det uttalandet, att man bör försöka att ta hänsyn till egnahemslånebyggarna, så att de får minsta möjliga svårigheter till följd av att tillståndsgivningen skall begränsas inom den angivna ramen. Denna tillståndsgivning lägges dock inte på länsarbetsnämnderna, utan här inträffar det underliga, att det blir länsbostadsnämnderna som skall sköta detta. Länsbostadsnämnderna hade säkerligen varit tack samma, om länsarbetsnämnderna fått ta hand om det, men nu har det ansetts, att man inte behöver vidta en sådan anordning.

Det är således gamla kända tvisteämnen, som vi möter här. Det är konkurrensen på de lika villkoren, avvecklingen av subventionerna och hela katalogen i övrigt. Från utskottets sida har vi inte funnit några skäl till ändrade ståndpunkter i dessa frågor.

När det gäller den aktuella situationen har emellertid utskottet understrukt nödvändigheten av att regeringen vidtar åtgärder, så att detta bostadsprogram, vilket, såsom socialministern uttryckte det, såväl en enhällig riksdag som regeringen har beslutat sig för att genomföra, också kommer till utförande och att det sker utan alltför stora onödiga kostnader. Dröjsmålen med att få avlyfta byggnadskreditiv och ersätta dem med fastare krediter och bottenlån har vållat bostadsbyggandet i det här landet mycket stora kostnader under den senare tiden, och det är litet ledsamt att behöva tala om att man skall nödgas subventionera samtidigt som man ser, hur pengarna på det sättet liksom rinner bort. Svårigheterna är stora, därom är nog alla medvetna, och här måste vidtagas krafttag. Jag är för min del tillfredsställd med socialministerns försäkringar på det här området, och jag litar på att han i samråd inte minst kanske med finansministern skall kunna åstadkomma, att det beslutade bostadsprogrammet genomföres.

Det är inte mindre än 29 motioner som har väckts med anledning av propositionerna. Om man skall tala om någon me-

ra bestämd tendens i motionerna, bortsett från dem som sysslar med speciella detaljer, är det kanske att rationaliseringsfrågorna är den röda tråden.

Partimotionerna från högern och folkpartiet domineras av dessa rationaliseringsfrågor, och därför beslutade utskottet att remittera dessa motioner såväl till bostadsstyrelsen som till statens nämnd för byggnadsforskning för att få dem bedömda och granskade i detta avseende. De utlåtanden, som dessa båda myndigheter har avgivit, har utskottet ansett vara så värdefulla, att de har blivit tryckta och bifogats utskottets utlåtande såsom bilagor. Jag skulle nästan vilja säga, herr talman, studiet av dessa utlåtanden bör vara såsom ett slags antabus-kur för dem, som nu har liksom svärmat på detta område och trott att allting skulle lösas, om de bara talat om dessa frågor. Jag rekommenderar de där bilagorna till verkligt studium för dem, som nu sysslar med dessa ting. Av bilagorna framgår nog, att det är mycket att vinna genom vad som föreslagits från skilda håll, men det gäller också att även här stå på verklighetens mark och att räkna med realiteterna, och då kanske det inte blir sådana genvägar, som man har räknat med att gå i många fall.

På två mindre punkter har utskottet gjort avvikelser från Kungl. Maj:ts många förslag. Avvikelserna är så små, att det kanske inte är lönt att tala om dem i de här stora sammanhangen. Men jag vill ändå redovisa dem, om det skulle vara någon av kammarens ledamöter, som inte funnit dem i de labyrinter, som utskottsutlåtandet åtminstone bitvis utgör.

Den ena detaljen rör ett bemyndigande, som Kungl. Maj:t tidigare haft, nämligen att göra ytterligare nedskärningar av subventionerna på tilläggslånen. Om byggnadskostnaderna hade sänkts under budgetåret, skulle Kungl. Maj:t enligt fullmakten ha kunnat ytterligare skära ned subventionerna under den gräns, som varje riksdag har beslutat. Det är alltså en fullmakt, som har funnits. Såsom redovisats i utskottsutlåtandet och propositionen och även nämnts i debatten, har också subventionen till eгна-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

hem minskats från 8 000 till 6 000 kronor. Denna minskning skall äga rum fr. o. m. den 1 april 1956. Alla, som har kommit i gång med sitt husbygge så tidigt, att huset är inflyttningsbart den 1 april 1956, får 8 000 kronor i subvention; har huset färdigställts senare, får man nöja sig med 6 000 kronor i subvention. I den fullmakt, som begärs även för nästa år i fråga om reduktion av tilläggslånen, har det nog räknats med att även detta skulle beaktas vid sänkningen av subventionerna till egna hem. Jag måste säga att det är litet dunkelt skrivet på denna punkt, men meningen är, att Kungl. Maj:t vill ha en sådan fullmakt. Utskottet har sagt att det anser, att riksdagen på denna punkt bör säga sin mening. Utskottet tillstyrker därför minskningen av subventionen till egna hem till 6 000 kronor fr. o. m. den 1 april 1956, och skulle det bli fråga om ytterligare sänkningar, bör riksdagen besluta om detta. I realiteten bör detta inte inskränka på Kungl. Maj:ts rörelsefrihet, såsom kammarens ledamöter säkerligen förstår.

Den andra avvikelser från propositionen gäller ett anslag på 50 000 kronor till förstärkning av länsbostadsnämndernas personal. Efter det att förevarande proposition framlades i januari har besvärigheterna ökat på grund av ökade kreditvärigheter och det ökade antalet ansökningar o. d., vilket medfört att arbetsbördan hos länsbostadsnämnderna stigit. Den arbetskraftsförstärkning, som Kungl. Maj:t har föreslagit, har vi inom utskottet ansett vara alltför knapp. Vi ställer alltså 50 000 kronor jämte medel för rörligt tillägg till Kungl. Maj:ts förfogande för att efter bostadsstyrelsens framställning förstärka arbetskraften hos de länsbostadsnämnder ute i landet, där det kan behövas, så att inte människorna skall behöva vänta alltför länge på besked angående lån m. m.

Detta är de två mindre avvikelser som gjorts. I övrigt har utskottet funnit sig böra godtaga Kungl. Maj:ts förslag på alla punkter, och lika konsekvent har utskottet ansett sig böra avstyrka motionerna.

Förevarande motioner rör olika fält. En del har ju redan berörts, t. ex. herr Axel Svenssons motion om statligt stöd åt invalidlägenheter. Herr Svensson har på den punkten fått besked av socialministern, och den uppfattning, denne givit uttryck åt, delas av utskottet. Vi anser att man skall kunna lösa denna fråga, då man projekterar bostäder, och man skall kunna lösa den i samverkan med kommunerna. Skulle det behövas ytterligare stöd, får väl detta ges på den rent sociala vägen.

Sedan vill jag, herr talman, gå över till det mest diskutabla, nämligen frågan om finansfullmakten eller det bemyndigande, som Kungl. Maj:t begär i proposition nr 194. Det är klart att ett bemyndigande av det slag, som här begärs, är ur riksdagens synpunkt betänkligt. Det är väl ingen, som svävar på målet i detta hänseende. De, som har att hävda den andra statsmaktens intressen, måste ju varje gång granska en sådan fullmakt som begäres. Det är särskilt bekymmersamt, när man inte kan ange den exakta ram, inom vilken fullmakten skall användas. Utskottet har likväl funnit sig böra tillstyrka, att detta bemyndigande ges, och det är endast högern som har anmält avvikande mening.

Vi går inom utskottet ut ifrån att räntehöjningen har skett för att stabilisera det samhällsekonomiska läget och för att motverka inflationen, och det är alldeles uppenbart att om hyrorna skulle få stiga i paritet med den höjda räntan, så skulle detta utlösa inflationistiska tendenser, som framdeles skulle göra svårigheterna ännu större än de nu är. Det är därför som vi måste säga oss, att detta bemyndigande att bestämma på vilken höjd ränteeftergifterna skall ligga måste överlämnas till Kungl. Maj:t. Bestämmandet av hyrorna har ju även förut varit Kungl. Maj:ts sak, och nu får man i konsekvens med detta medge, att Kungl. Maj:t får bestämma även ränteeftergifterna.

Utskottet har emellertid sagt sig, att när nästa års riksdag sammanträder, bör Kungl. Maj:t redovisa vad som har gjorts i anledning av detta bemyndigande, och

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

om det då skulle behövas ytterligare åtgärder, så skall riksdagen få tillfälle att besluta om dem. Man kan således säga, att bemyndigandet är inskränkt i tiden. Formellt skulle det väl annars ha gällt hela budgetåret, men vi anser att när riksdagen nästa år sammanträder skall redovisning kunna ske och eventuella ytterligare förslag underställas riksdagen. Det blir ju inte heller några svårigheter för Kungl. Maj:t att effektuera ett sådant önskemål.

Detta är, herr talman, såvitt jag förstår, det väsentliga utskottsutlåtandet. Här har ju under debatten berörts åtskilliga detaljer. Jag har nämnt herr Svenssons bekymmer för invalidbostäderna. Herr Bergman var inne på ett annat kapitel, nämligen ramarna. Han önskade större frihet i det fallet, så att man inte skulle behöva den där nedfrysningen som ibland förekommer och som säkerligen är till besvär. Om man kunde hitta på något annat system, skulle säkerligen inte utskottet, i varje fall inte jag personligen, ha någonting emot att komma ifrån de svårigheterna. För närvarande kanske detta inte är så lätt, men jag vill gärna rekommendera socialministern att fundera på saken när vi kommer in i litet mera normala tider, vilket vi väl ändå hoppas att göra så småningom.

Herr talman! Nu återstår för mig endast att yrka bifall till utskottets förslag i de 44 punkter som detta utlåtande slutar med.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf):

Herr talman! När man suttit här och åhört debatten om bostadsbyggandet, kan det inte hjälpas att man blir litet förvånad över att höra representanter i denna kammare säga att vi skall bygga mera bostäder än vi gör. Det är självklart att alla människor önskar sig en bostad — det behöver jag inte uppehålla mig vid — men man får väl också något se efter, om det statsfinansiella läget ger möjlighet till detta.

Det bostadsbyggande som skett under de senaste åren har varit av mycket sto-

ra mått, men vi har ju ett stort behov av lägenheter, och det är detta som har gjort att staten har sträckt sig så långt som den gjort. Jag tror jag vågar säga, att detta har varit en bidragande orsak till inflationsfaran. När man lade fram olika förslag till åtgärder för att möta denna fara, så talade man inte om något annat än de kostnader, som dessa åtgärder medförde, skulle få slå igenom inom alla områden för att det skulle bli en snabb effekt, så att man snart skulle kunna återgå till mera normala förhållanden. När dessa beslut väl var fattade lade man emellertid fram en proposition om subventionering av bostadsbyggandet för att undgå verkningarna av räntehöjningen, under det man låter alla andra yrkesgrupper och näringar, som kanske har lika stort behov av subventioner för den höjda räntan, stanna utanför.

Jag vill här deklarerar, att jag inte alls har någonting emot att folk kan skaffa sig bostad fortast möjligt. Men jag vill påpeka, att man gång på gång vidtar åtgärder för att begränsa investeringarna och därigenom bemästra inflationsfaran, men sedan i alla fall på nytt går in för åtgärder, som i mycket stor utsträckning är av sådan art att de bidrar till att en ny inflationsfara uppstår.

Jag skulle nu vilja fråga socialministern, som vi ser här i kammaren: Anser inte socialministern, att det höjda ränteläge som uppstått har mycket svåra verkningar även på andra områden än bostadsbyggandets? Jag tänker på vår småindustri, och jag tänker på vårt jordbruk. De har mycket, mycket stora svårigheter för att kunna bemästra situationen genom den hårda kreditåtstramning och det höjda ränteläge, som har uppstått på senare tid. Men vi har inte hört något om vad man ämnar göra för att genomföra lättnader på dessa områden. Jag tror att lika starka krav kan framföras från dessa yrkesgruppers sida på att få statlig subvention, om subventioner lämnas på ett område. Det är av den anledningen, herr talman, som jag har skrivit under en motion, där vi förklarar att skall sådana åtgärder — så drastiska åtgärder, vågar jag säga — vidtagas att man först

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

inför punktskatter och ovanpå dem klämmas till med en så stor räntehöjning som nu genomförts, så får man också vara beredd att kompensera även andra grupper för räntehöjningen än just bostadsbyggnadsgruppen.

Om vi nu ser på förhållandena sådana de är, så måste vi ju konstatera att det finns folk — hur många de är vågar jag inte uttala mig om, men jag vet att det finns en del sådana människor — som bygger sig en bostad och som har kanske 10 000 eller 15 000 kronor på banken. Det skulle ju vara väldigt dumt av dem att ta ut dessa pengar och lägga ned dem i bostaden, när de kan få låna pengar för 3 procent av staten och de får 4 procent på sina pengar när de står i banken. Jag tror ju för min del att det behövs en översyn rörande dessa förhållanden. Jag tror inte det räcker med att man, som det heter, håller ett vakande öga på detta område. Det är nog bra att man gör det, men jag tror, att hela byggnadsverksamhetskomplexet behöver en liten översyn från regeringens sida. Jag tror inte detta skulle skada, ty det finns nog en hel del punkter — jag har påtalat dem i kammaren flera gånger förut — där allt inte är tillfredsställande, utan där saker och ting borde rättas till.

Jag vill med detta inte ha sagt annat än att man från statens sida bör hjälpa till så mycket som är möjligt för att tillförsäkra människor en bostad. Men jag kan inte dela vissa synpunkter som framförts här, särskilt inte dem som herr Bergh utvecklade. Han sade: »Bygg mera och låt människorna få en bostad!» När vi hörde socialministerns redogörelse här för andra länders bostadsbyggnadsverksamhet fick vi veta att Sverige hävdar sig mycket väl på detta område. Inte minst prisvärt är att vi här i landet trots svårigheterna har kunnat upprätthålla ett så omfattande bostadsbyggande, som vi har gjort. Jag tror att människorna i gemen känner sig tacksamma över att detta har kunnat ske.

Jag skall inte ta tiden i anspråk längre, men jag vill fästa socialministerns uppmärksamhet på att regeringen inte bör tro att det bara är på detta område

som åtgärder behöver vidtagas för att ge hjälp i det svåra läge som har uppkommit genom den av riksbanken — naturligtvis med godkännande av regeringen — företagna kraftiga räntehöjningen. Räntan bör säkerligen fortast möjligt återföras till sin tidigare nivå. I annat fall måste andra åtgärder vidtagas, om situationen skall kunna klaras på ett flertal olika områden.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motion nr 528 i första kammaren, som jag har underskrivit.

Herr PÅLSSON (bf):

Herr talman! Det är inte min avsikt att fortsätta den allmänna debatten över hela det stora ämnesområde, som vi här rör oss på. Jag har nog det intrycket av dagens debatt — och jag kan därtill lägga minnesbilden av de senaste årens debatter på samma område — att det inte är särdeles lätt att krama fram nya eller bortglömda synpunkter på detta spörsmål. Jag skall därför, herr talman, inskränka mig till att tala om två konkreta punkter, där jag vill motivera ett par reservationer, reservationer som inte tar sikte på vad utskottet kommit fram till i sin hemställan under de olika punkterna, men väl till utskottets skrivning i ett par avseenden.

Den första av mig åsyftade reservationen återfinns på s. 57 i utskottsutlåtandet och är avgiven av mig och en del andra av riksdagens ledamöter. Den reservationen hänför sig till vad utskottet skriver på s. 28 i sitt utlåtande, och det åsyftade avsnittet börjar med orden »Utskottet anser» och slutar på s. 29 med orden »byggande främjas.» Vi reserverar anser att detta avsnitt borde ersättas med en text av den lydelse som reservationen upptar.

Då vi avgivit denna reservation har vi naturligtvis varit helt på det klara med den stränga restriktivitet på investeringsområdet som för närvarande råder. Det är ju en restriktivitet som statsmakterna, såväl regering som riksdag, har eftersträvat. Hur angeläget bostadsbyggandet än må vara — jag har i det av-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

seendet ingen erinran att göra — förefaller det oss dock litet väl optimistiskt att tro att detta helt och hållet skulle kunna undantas från den restriktiviteten. Detta är så mycket mera märkligt som bostadsbyggandet ju intar en nyckelposition, och en betydande sådan. Vi har kommit fram till att det inte i nu rådande läge gärna kan vara möjligt att ett särskilt område skulle undantas och helt och hållet gå fritt från den påbudna återhållsamheten. Med dessa synpunkter har vi formulerat den första meningen i reservationen, där vi helt enkelt konstaterat att vi väl får finna oss i en viss återhållsamhet jämväl på denna punkt. Om detta beaktas tillstyrker vi i övrigt Kungl. Maj:ts förslag, men vi förutsätter i fråga om egnahemsbyggarna att deras berättigade önskemål vad gäller tiden för byggheten skall beaktas.

På den punkten vill jag särskilt framhålla den omständigheten, att vi väl alla är på det klara med att vinterbygge alltid medför ökade kostnader. Dessa kostnader blir så mycket mer kännbara om det är ett litet byggnadsföretag man har att slå ut merkostnaden på än om det gäller ett större. De blir framför allt kännbara i de nordligare delarna av vårt land, där vintern medför större besvärigheter än i de södra och mellersta delarna.

Därför har vi velat uttrycka det på det sättet att man bör beakta att egnahemsbyggarna får utföra sina byggen under den årstid som för byggen av denna typ är den mest gynsamma, nämligen sommarhalvåret. Det är lättare för de större företagen att inrikta sig på vinterbyggen.

Jag tror att den utformning som detta stycke har fått i reservationen anknyter till det faktiska läget för dagen. Jag tror att man skall se saken som den är och inte skriva en massa förskönande text som kanske inte ger så särdeles stort utbyte. Vi får finna oss i en begränsning även här.

Jag går sedan över till den andra reservationen. Den finns under beteckningen 7c i den talrika mängd av reservationer som förekommer till detta utlåtande. Den står på sidan 63. Där har samma re-

servanter gjort en erinran mot utskottets skrivning på sidan 32. Det är fråga om det avsnitt som börjar med andra meningen i det stycke som inleds med »Innebörden av», och det slutar med orden »icke tillstyrka». Vi föreslår att detta avsnitt ersättes med den text som återfinnes på sidan 63. Beträffande denna reservation önskar jag närmast erinra om följande saker.

I årets statsverksproposition föreslogs ju vissa åtgärder som syftade till en successiv avveckling av bostadssubventionerna. Bakom det förslaget, föreställer jag mig, måste ligga den omständigheten att våra bostadskostnader numera ändå, trots att de med all rätt allttjämt kan anses höga, dock har pressats ned så att de nu troligen tar någonting mellan 15 och 20 procent av löneinkomsterna. 1946 års riksdag beslöt, i anslutning till den bostadssociala utredningens förslag rörande hyreskostnaderna, i princip godkänna att inte större del än 20 procent av den normala industriarbetarinkomsten borde behöva disponeras för en fullt modern tvårumslägenhet. Jag föreställer mig, att då vi nu har kommit ned under dessa 20 procent utgör detta bakgrunden för statsverkspropositionens förslag om den successiva avvecklingen av subventionerna. Det föreslogs, som vi väl vet, minskning såväl av de provisoriska tilläggslånen som av den räntefria stående delen av egnahemslånen.

Då nu proposition nr 194 kom blev det ganska klart att man mot denna bakgrund måste ställa sig mycket tveksam till det förslag, som där framlades. Utskottsavdelningens ärade ordförande uttalade också klart sin tveksamhet på den punkten, och denna tveksamhet delar reservanterna med honom. Men vi har inte kunnat nöja oss med den skrivning som återfinnes på sidan 32 i utskottsutlåtandet och som jag nyss hänvisade till, utan vi vill, som herr Gustaf Elofsson nyss sade, framhålla att det väl ändå inte torde kunna betecknas såsom rimligt att för längre tid subventionera och kompensera en grupp i samhället — hyresgäster och egnahemsägare — för ökade räntekostnader. Vi har ju, som herr Elofsson

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

också framhöll, även en hel del andra grupper som drabbas av dessa kostnader. Det gäller personer både inom jordbruket och industrien, inom hantverk, fiske och på många andra håll, som har betydande skulder på sina fastigheter eller för sina hjälpmedel. Jag föreställer mig att fiskarna också har avsevärda skulder på sina båtar och sin utrustning. Även dessa grupper drabbas ju av räntestegringen och det lika hårt som andra.

Skall man emellertid gå in för en mera utbredd subventionering av dessa räntekostnader, får vi väl vara på det klara med att en sådan åtgärd direkt motverkar det syfte man velat tillgodose med räntehöjningen. Denna var ju, som vi alla vet, ett av de medel som tillgreps för att bromsa konsumtionsökningen på olika områden.

Om man konsekvent fullföljer dessa synpunkter skulle det givetvis leda fram till ett avstyrkande av proposition nr 194 angående kompensation för den inträdda räntehöjningen. Vi reserverar oss emellertid inte velat gå så långt, och det beror på den omständigheten att vi förväntar att denna höjda ränta inte skall bli bestående under någon längre period. Då är det kanhända önskvärt att söka undvika alltför stora och tvära kastningar i hyresläget. Skulle en räntesänkning inte inträffa anser vi emellertid att frågan om fortsatt räntesubventionering bör omprövas vid nästa års riksdag.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de nämnda reservationerna, som syftar till ändrad skrivning och som återfinns under beteckningarna 3 c och 7 c.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Den årslånga diskussionen om hyror, om hyror och räntor, om hyror och subventioner har blivit alltför schematisk. Den har i alltmer utpräglad grad fått karaktären av ett meningsutbyte där argumenten är av olika instanser på osäkra grunder uppskattade procentsatser om den hyreshöjande effekten av en rörlig ränta och av en subventionsavveckling. På det viset har de-

batten kring det för många människor betydelsefulla hyresproblemet alltmer avlägsnat sig från verkligheten. Det kan sannerligen ifrågasättas, om denna förutning av argumentationen i en väsentlig utsträckning har gagnat utvecklingen av denna samhällsekonomiskt viktiga fråga.

Låt oss först slå fast ett oemotsägligt faktum: med allmänna statsbidrag till på måfå utplockade hyresgäster sänker man inte den verkliga hyreskostnaden. För kort tid och i en tid av våldsamma förskjutningar kan man dämpa utslagen på den allmänna hyresnivån av kostnadsökning genom tidsbestämda subventioner. Man kan inte i längden på det viset hålla en lägre verklig hyresnivå än den som bestäms av vad det kostar att underhålla och sköta en bostad, av vad det kostar att producera en ny likvärdig bostad. Lika litet som en subventionering av någon annan vara skapar ett lägre pris — reellt sett — lika litet gör den det när det gäller den vara som bostaden dock är.

Att systemet med generella byggnads-subventioner bidrar till att konservera en för hög kostnadsnivå visar erfarenheterna från de senaste åren. Visserligen har byggnadskostnaderna sjunkit med cirka fem procent, indexmässigt sett, från höjdpunkten 1951, men dels betecknar denna höjdpunkt en fullkomligt onormal nivå, dels har på senaste tid en ny tendens till stegringar börjar göra sig gällande. I själva verket är tesen om de generella subventionernas verkan i riktning mot ett stelare kostnadsläge allmängiltigt. Den har i andra sammanhang med mycket eftertryck drivits av just dem som nu kämpar för bostadssubventioner. Från deras sida har på intet sätt kunnat visas att just bostadsområdet skulle vara fritt från dessa biverkningar. Tvärtom talar alla skäl för att de kostnadsfördyrande biverkningarna blir särskilt stora just inom byggnadsindustrien av generella subventioner. Där har nämligen de industriella metoderna senare än inom andra områden börjat göra sig gällande och följaktligen kostnadsanaly-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

sen ända intill det sista varit mindre utvecklad.

För mig framstår de generella bostads-subventionernas avveckling därför som ett villkor för att den kostnadsänkning verkligen skall komma till stånd som vi behöver för att få en godtagbar hyresnivå. Naturligtvis spelar härvidlag subventionernas effekt på efterfrågesidan en stor roll. I det hänseendet innebär subventioneringssystemet att man döljer den verkliga hyran för dem som söker bostad eller söker ny bostad. Man döljer den genom att göra det möjligt att hyran betalas i olika former och på olika sätt. Betalas måste den dock.

På tillgångssidan gäller det att göra rationaliseringarna ofrånkomliga och att göra dem företagsekonomiskt rimliga. Att olika statliga myndigheter mer eller mindre eftertryckligt inskräper nödvändigheten av ett rationellare och billigare byggande är i och för sig bra. Några verkliga resultat når man emellertid inte på det viset. Dem når man endast ute i det praktiska arbetet genom att skapa ett intresse för dem som i praktiken sysslar med dessa ting, för ständig kostnadskontroll, ständig kostnadsanalys, ständigt pågående rationaliseringssträvanden. Vad det gäller är att göra en klok projektering möjlig, att skapa bästa möjliga förutsättningar för ett byggande som har den tekniska sakkunskapen och den organisatoriska förmågan i sin tjänst. Myndigheterna kan inte lära byggnadsindustriens folk att utföra sitt arbete på det mest praktiska eller det mest effektiva sättet. Myndigheterna kan egentligen endast göra en sak: det är att ge byggnadsfolket chansen att visa vad det duger till. Den chansen har byggnadsfolket inte i dag.

Jag talade nyss om byggnadsverksamhetens industrialisering. Ett gott mått på hur snabbt denna går kan den omständigheten vara att på de senaste fyra—fem åren har byggnadsindustrien mer än tiofaldigat det antal stora svängkranar och lyftkranar som behövs för ett rationellt byggande. Sedan 1952 har från lånefonden för byggnadsmaskiner utlämnats lån för 90 sådana kranar. Bygg-

nadsindustrien har sedan dess skaffat 200.

Rationalisering av byggnadsverksamheten är inte bara mekanisering av arbetet, även om detta har visat sig kunna ge anmärkningsvärt goda resultat. Utanför min hemstad har man nu byggt färdigt tre fyravåningshus. Därvid har man begagnat sig av stora byggnadselement, som placerats på sin plats med hjälp av stora lyftkranar. Byggnadskostnaden per kvadratmeter lägenhetsyta har på detta vis kunnat sänkas med 45 kronor per kvadratmeter, eller nära tio procent i jämförelse med kostnaden i ungefär samtidigt uppförda likadana hus, där man arbetat efter traditionella metoder. Dessutom är värmeeconomien i de mekaniskt uppförda husen så mycket bättre, att den jämte sänkningen av kapitalkostnaden möjliggör en med omkring 15 procent sänkt verklig hyreskostnad. Vad detta betyder för en modern trerumslägenhet kan vem som helst räkna ut.

Samtidigt har man också i min hemstad nu fått möjligheter att definitivt bedöma kostnaderna för efter rationella metoder uppförda höghus. Det har visat sig att man genom att bygga de höga husen i stället för de mera traditionella — jag höll på att säga slentrianmässiga — trevåningshusen kan få ned de verkliga hyreskostnaderna exklusive bränslet med mellan 10 och 15 procent. Bränsleconomien i höghusen är bättre än i de vanliga trevåningshusen.

Dessa båda exempel visar var för sig vad man kan nå dels genom mekanisering, dels genom att välja en ekonomiskt fördelaktigare form för byggandet. Vilka resultat som kan bli möjliga genom en kombination av dessa båda faktorer har ännu inte visats i praktiken. Så kommer emellertid att ske. Som jag tidigare tillät mig påpeka är emellertid förutsättningen att man gör det möjligt för byggnadsindustriens folk att fritt och förutsättningslöst ge sig på sina produktionsproblem. Under denna förutsättning tror jag att man vågar hävda, att det finns grund för påståendena att industrien väsentligt skall kunna reducera kostnaderna för hyresgästerna.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

De experiment, som här utanför Stockholm gjorts med egna hem, har sedan vi sist diskuterade saken fortsatt. I dag står ytterligare två experimenthus färdiga och ett tredje är under arbete. Ännu föreligger inte de behövliga efterkalkylerna, varför den slutliga och detaljerade kostnadshänvisningen får anstå något. Så mycket är emellertid säkert, att man kan hävda att det är möjligt att på landets dyraste byggnadsort bygga en hygglig familjebostad med modern utrustning för ca 40 000 kronor. Denna byggnadskostnad ligger 10 000—20 000 kronor under den genomsnittliga på liknande lägenheter på samma byggnadsort. Besparingarna har icke vunnits genom sänkt standard, inte heller genom specialrabatter. Det har icke heller varit möjligt att i detta sammanhang prova metoder med samtidigt byggande av ett helt område av egnahem. Vad experimenthusen här utanför Stockholm visar är att en rationell planering och en intensiv kostnadsanalys kan åstadkomma en sänkning av avsevärda mått även vid egnahemsbyggandet. De experimenthus jag nu talar om ger ingen definitiv lösning. De är inte avsedda att vara ett svar på diskussionen hur man skall kunna göra det möjligt för fler och fler människor, för människor även med begränsade inkomster att skaffa ett eget hem. Dessa experimenthus är ett inlägg i den debatt, som jag hoppas skall fortsätta med tilltagande kraft och tilltagande eftertryck.

I sammanhanget tillåter jag mig påpeka att i kostnaderna för dessa hus ingår betydande betalningar utöver avtal. Överbetalningen ligger emellan 7 å 10 procent av den totala byggnadskostnaden. Det är kanske siffror som säger åtskilligt, även om man naturligtvis i detta sammanhang måste ta hänsyn till att det varit fråga om experimentbyggen och att avtalen varit svåra att tillämpa på dessa.

Vad betyder då dessa kostnadsändringar för den årskostnad egnahemsägaren måste ikläda sig för att kunna bo i sitt egnahem?

Jag tror att den saken bäst belyses om

jag säger att den kapitalkostnad, som ingår i varje årskostnad, blir lägre i dessa experimenthus med de begränsningar i subventionerna högerpartiet föreslagit än de blir i ett på traditionellt sätt byggt eget hem med de högre subventioner regeringen och majoriteten tänkt sig. Tar jag dessutom hänsyn till att ifrån högerpartiets sida föreslagits ett skattefritt bostadssparande, som skulle göra en egen insats möjlig för stora grupper egnahemsägare, blir sänkningen i den verkliga hyran icke obetydlig. Detta betyder att jag utgått ifrån att regeringens nya räntenivå skulle få slå igenom på det vis herr Bergh har visat.

Naturligtvis kan man inte generalisera vissa begränsade erfarenheter som vunnits, även om de vunnits under noggrann kontroll och även om kostnadsredovisningarna i varje särskilt fall uppfyller alla rimliga krav. Det har inte heller varit min mening att här ge något generellt mått på hur mycket byggnadskostnaderna kan sänkas. Det enda jag har velat säga är, att dessa kostnader både måste och kan sänkas, men att detta förutsätter en långt mer realistisk bostadspolitik än den som regeringen hittills har givit.

Herr talman! Jag skulle vidare vilja knyta till några av de uttalanden som gjorts.

Herr Axel Svensson började sitt anförande med att understryka enigheten om att söka pressa ned byggnadskostnaderna. Jag har redan i mitt anförande hitintills så mycket uppehållit mig därvid, att jag inte skall bli mångordig på denna punkt. Herr Axel Svensson gick ut ifrån det traditionella trevånings lamellhuset och anförde intressanta siffror från en utredning om kostnaderna för uppförandet av sådana hus samt driftskostnaderna för dem. Men jag vill framhålla, att man inte bör binda diskussionen vid denna gamla hustyp, som är förenad med ganska många olägenheter och vars kostnader svårigen kan nedbringas i den utsträckning som vi ändå strävar efter.

I den analys, som jag har lämnat här, har jag medtagit inte bara byggnadskost-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

naderna utan även driftskostnaderna. På den punkten finns alltså inte några direkta meningsskiljaktigheter mellan herr Axel Svensson och mig.

Vad angår herr Svenssons uttalande om egnahemmen och kostnaderna för uppförandet av sådana vill jag betona, att de kostnadsjämförelser, som jag har gjort, inte hänför sig till sådana hus där förbilligandet skett på bekostnad av standarden. Det är inga hus byggda efter den norska typen. Det är dels s. k. regelhus, som varit aktuella tidigare och av vilka många har byggts här i Sverige, uppförda efter modernare och mera effektiva byggnadsmetoder, och dels är det hus av andra typer, uppförda av andra byggnadsmaterial, där man också har iakttagit alla besparingsmöjligheter utan att det har skett på standardens bekostnad. Jag skulle vilja rekommendera herr Axel Svensson att se på dessa hus och bedöma om de inte är av sådan utformning och sådan standard, att de bör kunna godtagas av vem som helst som man unnar en verkligt god bostad i detta land.

Herr Axel Svensson uppehöll sig ganska länge vid det faktum, att trävarupri- serna inverkat på byggnadskostnaderna. Att så har skett är ju ofrånkomligt. Men det har också medfört att man i mycket stor utsträckning går ifrån trähusbyg- gandet. Från min egen erfarenhet kan jag säga, att vi är på väg att vinna en mycket stor marknad för stenhus även uppe i de utpräglade skogsdistrikten.

Till herr Gustaf Karlsson skulle jag vilja säga, att jag är alldeles på det klara med att det inte går att komma fram på några genvägar när man skall försöka förbilliga byggnadskostnaderna. Men för att lösa bostadsproblemet är det ofrånkomligt att man arbetar på just kostnadsdelen av bostadsförsörjningen. Jag vill fråga: Var skulle vi stå, om man inte hade kunnat uppvisa sådana fram- gångar i fråga om kostnadssänkningar som ändå har kunnat frambringas? Vad hade vi kunnat klara enbart med fort- satta och ökade subventioner? Jag tror att över huvud taget kostnadsfrågan här är den viktigaste, den med vilken vi

skall bana oss väg till en lösning av den angelägna uppgift som bostadsförsör- jningen är.

Herr statsrådet Sträng lämnade en nog så intressant och ingående redogörelse för den förda bostadspolitiken och sök- te understryka, att den ändå till sist skul- le föra till det mål som vi alla eftersträ- var. Men man måste väl konstatera, att den i varje fall inte hittills kunnat ge- nomföras med sådan framgång, att vi har kunnat lösa den bestående bostads- bristen. I det avseendet har alltså rege- ringens bostadspolitik inte fört till det uppställda målet.

För att kunna nå en tillfredsställande bostadsförsörjning måste man göra utom- ordentligt stora ansträngningar, trots att det medför en mycket hård belastning på våra ekonomiska resurser. Det är ju mycket som nu får trängas tillbaka, men bostadsbyggandet vill man inte hålla tillbaka — därom är vi eniga. Men un- der sådana förhållanden måste kostnads- faktorn, behovet av material och arbets- kraft, också komma in på ett särskilt sätt. Kan vi genomföra besparingar på dessa områden, då får vi också råd att bygga fler och bättre bostäder än om man inte får kostnadssänkningen genom- förd i snabb takt och i största utsträck- ning.

Jag tyckte mig finna att socialminis- tern i sitt resonemang ville lägga ute- slutande sociala synpunkter på bostads- frågan. Socialpolitiken och de sociala önskemålen kan väl endast i de sär- skilda socialfallen bli utslagsgivande. Som framgick av vad jag först sade, måste även bostadsfrågan ställas in i det stora ekonomiska sammanhanget och ses som en försörjningsfråga över huvud ta- get. Det gäller att söka få produktionen inriktad så, att de som skall köpa varan — d. v. s. hyra lägenheterna — kan be- tala kostnaderna. Ett bibehållande av subventionerna, som leder till att vi alla betalar hyrorna för varandra mer eller mindre över skattsedeln, kommer aldrig att föra till en lösning.

Socialministern var också inne på ka- pitalförsörjningen. Detta är inte uteslu- tande en teknisk fråga, det är en fråga

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

av mycket stor reell innebörd att kunna skaffa fram ur våra samfälliga samhälleliga resurser de medel som behövs för en fortsatt hög bostadsproduktion. Fortsätter man på vägen med generella subventioner i denna situation kommer det att verka snedvridande. Bostadsproduktionen kommer då inte att inställas i det rätta sammanhanget vid en avvägning av hur våra produktionsresurser skall utnyttjas.

Sedan skulle jag vilja säga några ord om socialministerns kalkyl över de ökade hyreskostnaderna i anslutning till det förslag som har framlagts av mina partivänner och som innebär, att kapitalsubventionerna skall avvecklas. Det som emellertid fattades i statsrådets kalkyl var den inverkan av de sänkta byggnadskostnaderna, som jag har lagt sådan vikt vid, som vi från vårt håll bygger så mycket på och som kommer att möjliggöra en helt annan inriktning av ekonomin inom bostadsförsörjningen.

Vidare vill jag betona, att man inte främjar utvecklingen på detta område genom att dra in frågan i den politiska debatten, vilket vi inte avsett att göra. Våra strävanden går i första hand ut på att tekniskt och industriellt främja utvecklingen. Nu har man emellertid i stället gjort en politisk fråga av bostadsförsörjningen. Man borde ha nöjt sig med att behålla de sociala aspekterna när detta var aktuellt och i övrigt låta det vara en ekonomisk fråga, vilket det ju egentligen är.

Herr talman! Innan jag slutar vill jag tillägga några ord om en viktig detalj, som vi tidigare talat om. Jag vill framhålla betydelsen av att reglerna för stödåtgärder blir upplagda så, att man får konkurrens på lika villkor. Om de tidigare tillämpade lånegränserna upprätthålles, blir så inte fallet. I reservationen föreslås att en viss passus i statsutskottets utlåtande skall få en annan lydelse. Jag ber att få läsa upp detta stycke i reservationen, då jag därigenom kan fatta mig kortare. Reservanterna skriver: »En väsentlig del av det statliga bostadsstödet utgår för närvarande i form av subventionering av räntan. De olika

lånegränser som tillämpas gör att storleken av denna subvention varierar mellan olika företagsformer. Ränthöjningen har ytterligare accentuerat denna orättvisa.» Det är klart att när de enskilda byggnadsföretagarna efter den genomförda ränthöjningen skall finansiera den översta delen av byggnadskostnaderna genom lån, för vilka de får betala gällande marknadsränta, blir belastningen på de enskilda företagarna högre. Det blir en orättvis förskjutning till deras nackdel.

Jag vill sedan, herr talman, peka på att i denna reservation, liksom i de till denna punkt knutna motionerna, har framlagts vissa förslag som jag för min del finner beaktansvärda. Man föreslår att riksdagen skall besluta en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om förslag till omläggning av lånevillkoren i syfte att uppnå mera likvärdiga konkurrensvillkor. Jag vill för min del varmt rekommendera denna hemställan. Det kan icke främja en sund utveckling att enskilda företagare ställs i strykclass. De enskilda företagarna gör mycket betydelsefulla insatser för att främja utvecklingen och för att hålla bostadsbyggandet i landet på dess höga nivå. De favörer, som lämnas de s. k. allmännyttiga företagen, redovisas inte heller i billigare byggnadskostnader eller lägre hyror. Under sådana förhållanden kan jag inte förstå, varför detta prioriterande skall fortsätta.

Herr talman! Jag ber att få instämma i det yrkande som redan framställtts av herr Bergh.

Herr KARLSSON, GUSTAF, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wehtje tycks ha fattat mitt inlägg så, att utskottsmajoriteten skulle vara emot sänkta byggnadskostnader. Det är ju ingalunda fallet. Det är ett allmänt intresse att man söker åstadkomma en sänkning av dessa kostnader och att rationaliseringen effektiviseras. Även statsmakterna har strävat därefter.

Vad jag syftade på när jag talade om rationaliseringen och vädjade till kam-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

maren att läsa de bilagor, som finns till utlåtandet, var ett uttalande av utskottet i anslutning till remissyttrandet av nämnden för byggnadsforskning. Utskottet säger: »En realistisk bedömning av pågående rationaliseringsarbete inom byggnadsområdet ger emellertid vid handen, att utsikter till en gynnsam utveckling av byggnadskostnaderna föreligger på något längre sikt. En förutsättning här för torde vara, att de resultat av experiment med nya byggnadsmetoder, som framkommer, underkastas sakkunnig granskning och värdering och att en korrekt information lämnas angående värdet av desamma.»

Det är något att ta fasta på i detta hänseende, jämfört med vad som förekommit tidigare i denna sak.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag vill understryka vad herr Karlsson i Munkedal nyss anförde, att herr Wehtje slog in öppna dörrar, när han försökte göra gällande, att man hos utskottsmajoriteten eller regeringen skulle finna någon antiinställning mot rationaliseringsarbetet inom byggnadsindustrien. Vi har dokumenterat i många hänseenden, att det är på ett annat sätt.

Herr Wehtje säger, att när socialministern redovisar sina kalkyler, så glömmar han bort det väsentligaste i kalkylen, nämligen den byggnadskostnads-sänkning, som högern presumerar skall komma till stånd. Jag vill vara närgående och fråga herr Wehtje, om herr Wehtje vill gå upp i talarstolen och med verklig och ärlig övertygelse deklarerar, att man omedelbart skall kunna räkna med en kostnadssänkning på cirka 20 procent därför att det har byggts ett par experimenthus, där högern varit engagerad. Herr Wehtje säger ju uttryckligen, att förutsättningarna för att man nått detta fina resultat är en intensiv kostnadsanalys och en grundläggande och noggrann planering. Om man följer den tekniska expertis, som väl herr Wehtje och hans vänner har haft till sitt förfogande, så kommer man till dessa fina resultat, menar herr Wehtje. Men

herr Wehtje är också angelägen att understryka, att detta husbyggande bara är så att säga ett inlägg i rationaliseringsdebatten. Skall vi verkligen bygga hyrespolitiken på ett debattinlägg, även om det är så konkret att det består av några hus i Älvsjö? Det är väl ändå alldeles omöjligt.

Nej, allt detta måste med nödvändighet vara en ganska trögrörlig materia. Det är f. n. 60 000 lägenheter igångsatta, som blir färdiga i bästa fall efter ett års byggnadstid. Det är 14 000 presumtiva egnahemsbyggare, som går omkring och säger att de skall bygga sig ett eget hem, som tar spaden och bygger en grund eller någon annan detalj, som talar vid några vänner och ber dem att hjälpa till med att resa lämmar eller funderar på att göra ett arbetsbyte med någon annan, allt för att få ett eget hem byggt. Inte ligger det väl däri någonting av »noggrann kostnadsanalys» eller »teknisk planering av grundläggande karaktär»? Det är fåvitskt tal om man gör gällande, att samtidigt som den råa hyresstegringen slår igenom enligt högerns reservationsförslag, skulle man här som genom ett trolleri i hela den väldiga byggnadsverksamhet, som pågår, lägga upp arbetet efter så vetenskapligt förnämliga linjer att vi — för att nu använda ett uttryck från den senaste radiodebatten — »simsalabim» skulle ha 20 procent lägre byggnadskostnader.

Herr Wehtje kan inte mena detta. Herr Wehtje måste begripa, att hela rationaliseringsarbetet är ett arbete på sikt och tid, och vi vill därför inte nu ha det råa genomslag i hyreskostnaderna, som högerns reservation innebär.

Till herr Elofsson vill jag säga att man väl ändå i rättvisans intresse får säga att bostadspolitiken är ett område, som skär igenom praktiskt taget hela fältet av olika verksamheter. Herr Elofsson frågade varför man skall subventionera bostadsbyggandet, när t. ex. en liten hantverkare i dag har så svårt att klara räntekostnaderna. Men om den lilla hantverkaren bygger sig ett eget hem, drar han som alla andra nytta av bostadssubventionen. Herr Elofsson frå-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

gade också varför vi skall subventionera bostäderna, när jordbruket inte får några subventioner. Men även jordbrukaren måste ju bo någonstans, och han bygger många gånger sitt hus med hjälp av statliga lån och bidrag och han reparerar även sin gård med hjälp av statliga lån. Varje år satsar vi 30 miljoner kronor på denna senare verksamhet, och jordbrukarna är ganska flitiga kunder. Bostadspolitiken går igenom alla schatteringar och alla läger, och den kan därför inte betraktas som någon speciell favör åt en vis grupp av människor. Man kan därför inte göra de jämförelser, som herr Elofsson kostade på sig i sitt senaste anförande.

Låt mig sedan allra sist säga, herr talman, att visst har vi försökt sätta in bostadspolitiken i de större ekonomiska sammanhangen — det var ju det som herr Wehtje efterlyste. Vi har ju begränsat bostadsbyggandet till vad vi tror att just de större ekonomiska sammanhangen ger oss anledning till. Folkpartiet skyltar här med reservationer om att vi skall bygga mer, mellan 60 000 och 65 000 lägenheter per år. Herr Wehtje och hans partivänner skyltar med reservationer om att egnahemsbyggandet skall släppas helt fritt från alla limiteringar, och det måste väl också innebära ett bostadsbyggande, som överstiger 60 000 lägenheter. Vi tror oss emellertid inte orka med detta utan säger bara att vi kanske bör orka med de 57 000—58 000 lägenheter, som vi bestämt oss för.

Vem är det då som sätter in bostadspolitiken i de ekonomiska sammanhangen — är det regeringen, herr Wehtje eller folkpartiets reserveranter?

Herr WEHTJE (h) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Sträng inledde sitt svar till mig med att säga, att jag slog in öppna dörrar. Jag kan inte finna att fortsättningen av hans anförande gav något uttryck för detta. Den dörr, som jag velat bulta på, har stängts hastigt och bestämt, när jag försökte komma genom den.

Sedan nämnde statsrådet att det väl

ändå är för mycket att kräva, att man skulle kunna basera uppläggningsen av en så betydelsefull fråga som denna på ett enkelt debattinlägg och en redovisning, som hänför sig till ett par experimenthus. Det är dock inte endast ett par experimenthus, som jag hänför mina uppgifter till, utan det är ju till en byggnation, som fortskridit i ej oväsentlig omfattning och som har sträckt sig över längre tidsperioder. I de sist uppförda husen har man sökt nyttiggöra de samlade erfarenheterna.

Jag tror att herr statsrådet har varit ute och sett så mycket av byggnationen i landet att han har kunnat finna, att det som jag menar att man skall stödja sig på i fortsättningen, i fråga om reducerade byggnadskostnader, är på väg i mycket snabb takt och i en betydande omfattning. På detta kan man, om man tar hänsyn till kostnadsfaktorernas betydelse, bygga upp en annan politik än den subventionspolitik, som man på regeringshåll vill fortsätta med. Därigenom skulle man mycket snabbare kunna pressa fram lägre byggnadskostnader och därmed billigare boendekostnader, utan att behöva belasta de hårt ansträngda resurserna och statens finanser i den utsträckning man gör, om man håller fast vid den gamla politiken.

Jag skall, herr talman, stanna vid detta. Jag menar alltså att det hela skall vara ett arbete på sikt, men med en inriktning, som främjar utvecklingen, vilket kommer att bli nödvändigt förr eller senare. Vi står i låsta positioner. Jag håller fast vid att vår politik är en politik, som kan föra oss framåt. Socialministern intar sin position och låser sig hårt fast vid den. Men majoriteten har ändå steg för steg fått gå i den riktning, som jag menar är den rätta. Se på de bidrag, som lämnats först i form av trekronorsbidrag, sedan som tvåkronorsbidrag och nu som enkronorsbidrag! Ni kommer att få fortsätta med det andra, ty ni kommer inte att kunna lösa problemet om bostadsförsörjningen på ett tillfredsställande sätt utan att låta lägre byggnadskostnader ta sig uttryck i lägre hyror.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som socialministern säger, att de statliga bostadsbidragen utgår också till hantverkaren och jordbrukaren när han bygger sig ett hus. Det har jag heller aldrig förnekat. Men vad jag sagt är, att man inte kan leva bara på att bo i fastigheter eller lägenheter, utan att det avgörande är inkomsterna av näringen som sådan, och därvidlag måste man ta hänsyn till den höjda räntan. Vårt mål har ju varit lågräntepolitiken, och med utgångspunkt från den målsättningen har vi gått med på vissa punktskatter och beslutat vissa subventioner. Men skall man nu gå över till en ny linje och säga, att vi skall ha både högräntepolitik och punktskatter, så drabbar detta enligt min mening alltför hårt. Vi är faktiskt snart uppe i det ränteläge som rådde under 1930-talet, och jag ifrågasätter om jordbruket och de mindre näringarna över huvud taget har möjlighet att under någon längre tid bära detta. Jag tror att åtgärder i så fall i något avseende måste vidtagas.

Herr PÅLSSON (bf):

Herr talman! Det har sina vådor att försöka vara kortfattad — man glömmar så lätt någonting. Mig hände den malören för en stund sedan, att jag glömde tala om en av mina tre reservationer, och jag nödgas därför återkomma för att säga några ord om den och jämväl ställa ett yrkande.

Reservationen återfinns på s. 66 i utlåtandet under punkten 11 c) och är avgiven av samma ledamöter som i de förut nämnda fallen. Yrkandet avser i första hand att näst sista meningen i det stycke av utskottets yttrande på s. 35, som börjar med »Under hänvisning» och slutar med »framställda yrkandena» skall ersättas med text av följande lydelse: »Utskottet har heller icke något att erinra mot den av Kungl. Maj:t begärda fullmakten att ytterligare avveckla sagda subventioner under de förutsättningar som departementschefen angivit.»

Denna skrivning skiljer sig från utskottsmajoritetens i så måtto, att prövningen av frågan enligt majoriteten bör förbehållas riksdagen, medan vi reserverar menar att saken under angivna förutsättningar med full tillförsikt kan överlämnas åt Kungl. Maj:t.

Reservationen avser också en ändring i utskottets hemställan under punkten XI, varigenom Kungl. Maj:ts förslag i den nu nämnda delen bifalles och vissa motioner avslås.

Jag skall inte längre ta tiden i anspråk, utan ber att med det sagda få yrka bifall jämväl till den av mig m. fl. avgivna reservationen nr 11 c.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i det nu ifrågavarande utlåtandet gjorda hemställan.

I fråga om punkten I, fortsatte herr talmannen, hade yrkats 1:o att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Bergh m. fl. beträffande nämnda punkt avgivna reservationen; samt 3:o att det förslag skulle godkännas, som innehölls i herr Ohlons m. fl. beträffande punkten anförda reservation.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övertvägande ja besvarad.

Herr Bergh begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övertvägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av det förslag, som innefattades i herr Berghs m. fl. reservation.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Herr *Jacobsson* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 150 punkten I antager det förslag, som innefattas i den av herr *Bergh* m. fl. vid punkten avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits det förslag, som innefattas i den av herr *Ohlon* m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Bergh* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 50;

Nej — 37.

Därjämte hade 50 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 150 punkten I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Bergh* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr

talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bergh* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 97;

Nej — 18.

Därjämte hade 23 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de i fråga om punkten II förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Bergh* m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 150 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Bergh* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bergh* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Ja — 101;

Nej — 14.

Därjämte hade 21 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Med avseende på punkten III, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av herr *Bergh*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av honom m. fl. beträffande nämnda punkt anförda reservationen; 3:o) av herr *Jacobsson*, att det förslag skulle godkännas, som innehölls i herr Ohlons m. fl. beträffande punkten anförda reservation; samt 4:o), av herr *Pålsson*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, som förordats i den av honom m. fl. därom anförda reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Berghs* yrkande i ämnet.

Herr *Jacobsson* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de under 3 och 4 här ovan upptagna yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den sålunda begärda, närmast före huvudvoteringen infallande omröstningen (första förvoteringen); och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Jacobssons* yrkande i frågan.

Herr *Pålsson* begärde likväl votering om innehållet i denna kontraposition, på grund varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes för den andra förvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 150 punkten III antager det förslag, som innefattas i den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i förstnämnda votering antagits det förslag, som innefattas i den av herr *Pålsson* m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 43;

Nej — 65.

Därjämte hade 30 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för den första förvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 150 punkten III antager det förslag, som innefattas i den av herr *Bergh* m. fl. vid punkten avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits det förslag, som innefattas i den av herr *Pålsson* m. fl. avgivna reservationen.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppsesning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 39;
Nej — 52.

Därjämte hade 46 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 150 punkten III, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändrade motivering, som föreslagits i den av herr Pålsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppsesning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Pålsson begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;
Nej — 25.

Därjämte hade 39 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen enligt de i fråga om punkten IV förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ohlon m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och förklarade herr

talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Ohlon begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 150 punkten IV, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppsesning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de med avseende på punkten V framställda yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bergh m. fl. beträffande nämnda punkt anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Bergh begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 150 punkten V, röstar

Ja;
Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Bergh m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Därpå gjorde herr talmannen i enlighet med de beträffande punkten VI förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ohlon m. fl. därom anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlon* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 150 punkten VI, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlon* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 105;

Nej — 31.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

I fråga om punkten VII, anförde nu herr talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr *Bergh* m. fl.

beträffande punkten anförda reservationen; 3:o) att det förslag skulle godkännas, som innehölles i herr *Ohlons* m. fl. beträffande punkten avgivna reservation; 4:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveeringen, som förordats i den av herr *Pålsson* m. fl. därom anförda reservationen; 5:o) att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionen I: 527 i nu ifrågavarande del; samt 6:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 528 och II: 656 i nu förevarande del.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innefattades i den av honom m. fl. avgivna reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 150 punkten VII, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Bergh* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bergh* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Ja — 87;

Nej — 13.

Därjämte hade 38 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten VIII hemställt.

Därpå gjorde herr talmannen enligt de med avseende på punkten IX förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ohlon m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 150 punkten IX, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ohlon m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ohlon* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 43.

Vidare gjordes i enlighet med de beträffande punkten X framställda yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på bifall till utskottets hem-

ställan med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Ohlon m. fl. därom anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Med avseende å punkten XI, fortsatte herr talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Bergh m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; 3:o) att det förslag skulle godkännas, som innehölls i herr Ohlons m. fl. beträffande punkten anförda reservation; 4:o) att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Pålsson m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; samt 5:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 222 och II: 287 i nu ifrågavarande del.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

I fråga om punkten XII, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Bergh m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; 3:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr Ohlon m. fl. därom anförda reservationen; 4:o) att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionen I: 527 i nu ifrågavarande del; samt 5:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 528 och II: 656 i nu förevarande del.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

Herr *Bergh* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraproposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraproposition antaga godkännande av det förslag, som innefattades i herr *Berghs* m. fl. reservation.

Herr *Jacobsson* äskade emellertid votering om kontrapropositionens innehåll, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innehölls i herr *Ohlons* m. fl. reservation, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraproposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 150 punkten XII antager det förslag, som innefattas i den av herr *Bergh* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraproposition i nämnda votering antagits det förslag, som innefattas i den av herr *Ohlon* m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 150 punkten XII, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Bergh* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Bergh* begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 13.

Därjämte hade 35 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På härefter gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten XIII hemställt.

Vidare gjorde herr talmannen enligt de i fråga om punkten XIV förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Ohlon* m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlon* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 150 punkten XIV, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Ohlon* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns där-

Anslag till främjande av bostadsförsörjningen m. m.

vid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ytterligare gjordes i fråga om vardera av punkterna XV och XVI i enlighet med förekomna yrkanden propositioner, dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bergh m. fl. beträffande respektive punkt avgivna reservationen; och förklarades propositionerna på bifall till utskottets hemställanden vara med övervägande ja besvarade.

Sedermera gjordes i enlighet med de rörande punkten XVII framställda yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ohlon m. fl. beträffande punkten anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Härefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten XVIII hemställt.

Vidare gjordes enligt de i fråga om punkten XIX förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 231 och II: 275; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Därpå bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna XX—XXIII hemställt.

Ytterligare gjordes i enlighet med de beträffande punkten XXIV framställda yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ohlon m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna XXV—XXVII hemställt.

Härefter gjordes beträffande vardera av punkterna XXVIII och XXIX enligt förekomna yrkanden propositioner, dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 222 och II: 287, i vad de avsågo den i respektive punkt berörda frågan; och förklarades propositionerna på bifall till utskottets hemställanden vara med övervägande ja besvarade.

Därpå bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten XXX hemställt.

Vidare gjordes i fråga om vardera av punkterna XXXI och XXXII enligt förekomna yrkanden propositioner, dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna I: 222 och II: 287, såvitt anginge den i respektive punkt avsedda frågan; och förklarades propositionerna på bifall till utskottets hemställanden vara med övervägande ja besvarade.

På särskilda propositioner bifölls här efter vad utskottet i punkterna XXXIII—XXXVII hemställt.

Sedermera gjordes i enlighet med de angående punkten XXXVIII framställda yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bergh m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Därefter bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten XXXIX hemställt.

Ytterligare gjorde herr talmannen enligt de med avseende på punkten XL förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Bergh m. fl. beträffande punkten anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

han uppprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergh* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 150 punkten XL, röstar

Ja;

Den, det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Bergh* m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

På sedermera gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten XLI hemställt.

Därpå gjordes i enlighet med de rörande punkten XLII framställda yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr *Bergh* m. fl. beträffande punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna XLIII och XLIV hemställt.

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens inlösen av Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösunds aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 192, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 15 april 1955, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att göra för staten bindande tillsägelse om inlösen av de TGO tillhöriga aktierna i LKAB per den 30 september 1957 enligt bestämmelserna i gällande malmavtal samt att senare få bestämma sättet för ersättningsbeloppets erläggande.

I anledning av propositionen hade väckts följande motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 525 av herr *Nyström* och II: 652 av herr *Gavelin*, i vilka yrkats, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 192 och under förutsättning att definitiv ställning tagits för inlösen måtte besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t förutsätta, att vid de utredningar och underhandlingar, som bleve påkallade vid statens inlösen av malmfältens gruvor, komme att särskilt beaktas punkterna 1, 2 och 3 i malmfältskommunernas yttranden i frågan;

dels de likalydande motionerna I: 533 av herr *Ewerlöf* m. fl. och II: 657 av herr *Hjalmarson* m. fl., i vilka yrkats a) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att Kungl. Maj:t ville av TGO söka utverka medgivande, att datum för tillsägelse om inlösen av stamaktier i LKAB måtte få förskjutas till senast den 31 december 1955, b) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville omgående låta upptaga fria och förutsättningslösa förhandlingar med företrädare för TGO i syfte att på grundval av nu gällande malmavtal nå de förändringar i eller tillägg till avtalet, vilka med hänsyn till substansminskning, framtida arrendeförhållande eller eljest föreliggande omständigheter kunde anses motiverade, c) att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 192;

dels ock de likalydande motionerna I: 532 av herr *Ohlton* m. fl. och II: 658 av herr *Ohlin* m. fl., i vilka yrkats dels att

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

vederbörande utskottet vid en inledande behandling av propositionen nr 192 skulle undersöka möjligheterna av en förflyttning av senaste datum för tillsägelse om inlösen av stamaktierna i LKAB till den 31 december 1955 och, om utsikter till överenskommelse föreläge, föreslå riksdagen att hemställa, att Kungl. Maj:t ville utan dröjsmål träffa avtal om en sådan förflyttning, dels att utskottet skulle föreslå riksdagen att uppskjuta behandlingen av propositionen till höstsessionen och därvid uttala, att Kungl. Maj:t under mellantiden borde upptaga förhandlingar om en ändring och förlängning av nu gällande avtal samt därefter för höstsessionen framlägga de förslag, som därvid kunde föranledas, samt dels att riksdagen, om definitiv ställning till propositionen nr 192 skulle tagas redan under vårsessionen, skulle besluta avslå denna proposition.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte avslå de i motionerna I: 532 och II: 658 samt I: 533 och II: 657 framställda yrkandena om vidtagande av åtgärder i syfte att framflytta senaste datum för tillsägelse om inlösen av stamaktierna i LKAB till den 31 december 1955 ävensom det i motionerna I: 532 och II: 658 framställda yrkandet om uppskov med behandlingen av propositionen till höstsessionen innevarande år;

B. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 532 och II: 658 samt I: 533 och II: 657, till den del de icke behandlats under A, bemyndiga Kungl. Maj:t

1. att göra för staten bindande tillsägelse om inlösen av de TGO tillhöriga aktierna i LKAB per den 30 september 1957 enligt bestämmelserna i gällande malmavtal,

2. att senare få bestämma sättet för ersättningsbeloppets erläggande;

C. att motionerna I: 525 och II: 652, i den mån de ej kunde anses tillgodosed-

da genom vad utskottet i utlåtandet anför, ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Ohlon*, fröken *Andersson*, herrar *Sundelin*, *Jacobsson*, *Skoglund* i *Doverstorp*, *Malmberg* i *Skövde* och *Staxäng*, fröken *Elmén* samt herrar *Gustafsson* i *Skellefteå* och *Löfroth*, vilka ansett att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 532 och II: 658 samt I: 533 och II: 657,

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att med TGO träffa överenskommelse om framflyttning av senaste datum för tillsägelse om inlösen av stamaktierna i LKAB till den 31 december 1955,

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att, under förutsättning att under 1 angiven överenskommelse träffades, Kungl. Maj:t måtte upptaga nya förhandlingar med TGO med beaktande av vad reservanterna anför samt för riksdagen vid innevarande års höstsession framlägga de förslag, till vilka förhållandena kunde föranleda;

B. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 532 och II: 658 samt I: 533 och II: 657, till den del de icke behandlats under A, avslå Kungl. Maj:ts i förevarande proposition framlagda förslag;

C. att motionerna I: 525 och II: 652, i den mån de ej kunde anses tillgodosedda genom vad reservanterna anför, ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! I denna nu föredragna fråga finns det väl åtminstone en sak som alla är eniga om, nämligen att den svenska staten, d. v. s. det svenska folket, har en klar juridisk rätt att inlösa stamaktierna i Luossavaara—Kiirunaavaara aktiebolag den 30 september 1957, om tillsägelse om denna inlösen har skett före den 30 september i år. Det är en klar avtalsmässig rätt som här tillkommer staten. Under femtio år och mer

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

har det varit en allmän mening, både hos allmänheten och i den svenska riksdagen, att denna rätt till inlösen av stamaktierna skulle vid lämpligt tillfälle utnyttjas, och när frågan förra gången var föremål för riksdagens behandling, alltså 1945, uttalade en enhällig riksdag att en sådan inlösen borde ske så snart den kunde genomföras på rimliga villkor. Jag vill fästa uppmärksamheten på att denna uppfattning icke, såsom det från visst håll har gjorts gällande, avsett allenast malmförekomsterna utan även de till gruvorna hörande anläggningarna. Detta framgår både av avtal och av riksdagshandlingar.

Det är enligt min mening klart konstaterat, att en sådan inlösen nu kan ske. De värden, som skulle tillföras staten genom en inlösen, motsvarar väl lösensumman. Man vill kanske här som i andra kammaren göra gällande att nu är priset dubbelt så högt som för tio år sedan, men granskar man närmare inlösensummans sammansättning finner man, att om man ser bort från fonderade vinstmedel och Grängesbergsbolagets andel därav samt ser bort från penningvärdets försämring, är ökningen av lösensumman alls icke större än vad som väl motsvaras av den under tiden skapade ökade brytningskapaciteten.

Utredningen ger vid handen, att lösensumman kan amorteras och förräntas inom en överskådlig tid. Det har visserligen framställts anmärkningar mot detta, men då har man mera tänkt på en amortering under en mycket kort tidrymd. Men gäller det en tidrymd av ungefär 50 år tror jag inte att det finns någon som kan jäva denna uppgift. När man säger, att det nu har blivit ändrade förutsättningar, därför att räntan har stigit och bolagsskatten har stigit, vill jag fästa uppmärksamheten på att det inte går att i en kalkyl för en affärstransaktion, som sträcker sig över ett halvt sekel, ta till utgångspunkt tillfälliga höjningar av ränta eller skatt.

Men man vill kanske säga: »Om vi väntar, blir lösensumman mindre. Den sjunker väl, om vinsten per ton malm minskar.» Det gör den, men den minskar

inte i samma takt som vinsten. Lösensumman följer inte vinstens minskning, ty det blir ingen minskning av de fonderade medlen. Men samtidigt får vi också göra klart för oss, att staten erhåller mindre värden för lösensumman ju längre staten väntar. Den av malmbolaget ägda malmtillgången minskas nämligen med cirka 15 procent för varje tioårsperiod. Det blir allt mindre och mindre kvar att lägga till grund för en amortering och förräntning av lösensumman. På mig verkar det som ett skämt, när man säger: »Inte behöver malmbolaget ha någon malm kvar vid en inlösen! Staten kan ju förränta och amortera lösensumman med den vinst som uppstår genom brytning av den malm som icke malmbolaget, utan staten själv äger.» Nej, läget är otvivelaktigt detta, att om en inlösen skall ske, är tiden inne nu. Ju längre man väntar, desto ofördelaktigare blir det för staten att göra en inlösen.

Behöver då staten göra en inlösen? Har det inte gått bra under den tid som har gått? Jo, man kan visst säga, att det under de senaste 30 åren inte har varit mycket att anmärka mot samarbetet och mot LKAB:s allmänna utveckling. Vad beror det på? Det beror naturligtvis i stor utsträckning därpå, att båda aktieägarna har gemensamma intressen. Så långt dessa intressen sträcker sig finns det ingen anledning till tvister.

Men det finns också motstridiga intressen. Det uppkommer ständigt situationer där det blir fråga om dispositioner, som kan påverka lösensummans storlek och som kan påverka vinstens fördelning. När det gäller sådana dispositioner, finns det motstridiga intressen. Att det inte därvidlag kommit till stridigheter beror naturligtvis delvis därpå, att staten har en viss kontroll. Men vi skall inte överdriva betydelsen av denna kontroll. Staten har fyra ledamöter i styrelsen. Dessa har till förfogande en jourhavande revisor; staten har alltså del i revisionen. Men statens representanter bildar icke majoritet i styrelsen, det gör Grängesbergsbolagets representanter.

I varje företag är det mer eller mindre verkställande direktören som svarar

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

för politiken och som prejudicerar utvecklingen. I detta fall har verkställande direktören stöd i den delen av LKAB:s styrelse, som är tillsatt av Grängesbergsbolaget. Det är alltså Grängesbergsbolaget som dominerar i detta företags styrelse.

Även om man har de bästa möjliga personer som styrelseledamöter i ett fall som detta, blir deras möjligheter att överskåda drift- och affärsverksamhet skäligen ringa. Det är svårt för dem att få den rätta överblicken över utvecklingen.

Det som framför allt gjort att vi hittills sluppit stridigheter är just den omständigheten, att staten har rätt att vart tionde år aktualisera en inlösen av stamaktierna. Detta har gjort klart för motparten, att om det skapas motsättningar som leder till strider, kommer staten att utnyttja sin rätt till inlösen. Därför har denna inlösenrätt varit en maktfaktor, låt oss gärna säga det, i statens hand, som i viss mån utjämnat det ojämna spelet i fördelningen av inflytandet i bolagsstämma och styrelse.

Nu måste vi ha klart för oss, att detta medel, denna rätt till inlösen, blir mindre och mindre brukbart för staten i samma mån som malmbolagets malmtillgångar minskar. Det blir då, som jag förut påpekat, ofördelaktigare för staten att göra en inlösen, och då blir inte denna rätt längre en faktor att räkna med. Det är därför som man får säga, att vi nu står vid en vändpunkt. Jag för min del tillspetsar saken så långt att jag säger, att om vi inte inlöser nu, kommer det icke längre att bli någon möjlighet för staten att inlösa.

Vilka intressen är det då som vi här har att ta hänsyn till? Det är det allmännas möjlighet att dra en rimlig fördel av malmfyndigheterna. Därvid skall man inte bara tänka på de fyndigheter som faller inom malmbolagets utmål. Vi måste också tänka på de betydligt större fyndigheter, som ligger utanför utmålen och som staten äger. Dessa fyndigheter kan icke av staten utnyttjas annat än med tillhjälp av de anläggningar som finnes inom malmfälten. Vad vi här måste skydda är det svenska folkets rättighet

att få ut den vinst som kan tas ut av statens egen malm. Det finns icke någon anledning för staten att dela den vinsten med enskilda.

Det finns emellertid också betydande sociala skäl. Kring dessa malmfyndigheter har vuxit upp stora samhällen, samhällen som lever och dör med möjligheten att bryta malm. Man kan visserligen säga, att detta inte är någon för dagen trängande sak, men den kan ändå inte negligeras. Om det skulle vara så att staten vill göra en inlösen, behöver staten kanske fyrtio, femtio år för att med tillhjälp av vinsterna amortera lösensumman. Vi kan alltså inte vidtaga några ekonomiska åtgärder för en kommande avveckling av större omfattning med tillhjälp av vinsterna från bolaget förrän fyrtio, femtio år framåt i tiden och under sådana förhållanden är det inte för tidigt att börja tänka på den saken och inrätta sig därefter. Det kommer inte att finnas någon annan som tar på sitt ansvar att ordna för människorna i dessa bygder.

Jag vill här peka på att utanför de bearbetade malmfälten äger staten andra malmförekomster till ett innehåll av 300 miljoner ton. Vissa av dessa malmförekomster kan inom en icke alltför lång tid behöva tagas i anspråk för att utdryga brytningen t. ex. i Malmberget, där malmfyndigheten inte har så lång återstående brytningstid.

Det är emellertid inte endast detta långsiktiga perspektiv man får tänka på. Man får också tänka på att även om den västra världen kan fortsätta med full sysselsättning och därmed en ständigt ökad åtgång på järn, kan det komma kortvariga depressionstendenser med arbetslöshet som följd. Vem skall då svara för åtgärder mot denna arbetslöshet? Det blir till sist ingen annan än staten som får ta ansvaret.

Jag vet att ett påstående, som kommit från Grängesbergsbolaget, att bolaget uppsamlat en konjunkturfond som är avsedd att möta depressioner icke blott för Grängesbergsbolagets del utan också för LKAB:s del, har spelat en stor roll i diskussionen. Det där är en mystisk fond.

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

Statens ledamot i styrelsen har aldrig hört talas om den. Det har inte fattats något beslut om den. Den finns inte upplagen i balansräkningen såsom fond, men den finns naturligtvis där i form av likvida tillgångar. Man säger: »Det är en enkel sak för styrelsen att fatta beslut om att det skall bli en fond med detta syfte.» Jag vet inte om styrelsen kan det, men naturligtvis kan bolagsstämman fatta ett sådant beslut. Åstadkommer då ett sådant beslut någon skyldighet för Grängesbergsbolaget att använda pengarna för detta ändamål? Nej, bolagsstämman kan ändra beslutet. Det fordras en motpart, det fordras ett civilrättsligt avtal för att denna utfästelse skall bli bindande. Om det skulle träffas ett sådant avtal mellan Grängesbergsbolaget å ena och staten å andra sidan, får det en omvälvande betydelse för det nuvarande avtalet. Man kommer ju inte från att det förhåller sig på det sättet.

Jag vill dessutom säga, att erfarenheten har lärt oss att det är bäst att staten här inte litar på någon annan än sig själv. Vi har ju för drygt tio år sedan haft depressionsungar med arbetslöshet i malmfälten, då det fått sättas i gång arbeten för att häva arbetslösheten. Vem fick då släppa till pengarna? Jo, det fick staten göra. Varför kunde inte Grängesbergsbolaget göra det? Av det mycket plausibla skälet, att om bolaget gjort det eller LKAB upptagit lån, skulle detta ha kommit att förändra inlösensummans storlek. Det skulle ha kommit att få inverkan på avtalsförhållandet mellan staten och Grängesbergsbolaget. Detta säger oss, att om det här skall bli någon ändring, står vi återigen inför frågan: Vad skall det bli av det avtal som här gäller?

Dessa skäl gör att det är av betydelse att man här nu åstadkommer en förändring i det hittills bestående förhållandet mellan staten och Grängesbergsbolaget.

Jag vill inte ha sagt att en inlösen av stamaktierna är någonting som endast tillför det allmänna fördelar. Det är klart att en sådan omvälvning av denna koncerns förhållanden kommer

att medföra vissa svårigheter, framför allt övergångssvårigheter. Det gäller ju att bygga upp en ny administrativ apparat för LKAB, och det är givet att detta har sina besvärligheter och att det under övergångstiden kommer att finnas åtskilligt gnissel. Jag måste emellertid för min del säga, att om en inlösen ur andra och mera vägande synpunkter ändå bör ske, är dessa svårigheter inte större än att de kan övervinnas. Det är ju inte någon sak, som är omöjlig att klara, utan det är väl i sig självt en relativt ringa svårighet.

Det har sagts att det värsta är att den gemensamma försäljningen på utlandet sönderbrytes. Jag vill säga att detta sönderbrytande har spelat en alltför stor roll i diskussionen. Vi får ju inte glömma att den malmmängd, som exporteras från LKAB, utgör nio tiondelar av hela koncernens mängd, medan endast en tiondel kommer från Grängesbergsbolaget. Redan nu får ju LKAB betala sin del av administrationsapparaten. Någon större ekonomisk belastning uppstår därför inte för LKAB, och när det gäller försäljningen på utlandet skall vi inte glömma att Grängesbergsbolaget och LKAB gemensamt äger två försäljningsbolag med säte i utlandet. LKAB äger hälften i vardera bolaget och Grängesbergsbolaget hälften. Detta förhållande kommer ju inte att förändras genom att staten inlöser stamaktierna. Det blir bara den förändringen, att medan staten formellt har haft inflytande till en fjärdedel i vardera av dessa bolag, kommer statens inflytande att öka till hälften. Där finns alltså en plattform för samarbete på försäljningsområdet, därest det från Grängesbergsbolaget finns ett intresse för saken.

Man har talat mycket om hur vi kommer att ställas inför svårigheter av utrikes- och handelspolitisk natur. I 1945 års proposition sades ifrån, att erfarenheterna under kriget — alltså under detta tillspetsade läge, när vi hade press på oss från alla håll — hade visat att den omständigheten, att staten var delägare i detta företag, icke hade någon inverkan. Det fanns inga erfarenheter, som

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

talade för att det skulle medföra några extra svårigheter för företaget ur utrikes- och handelspolitiska synpunkter, om staten fick hela aktiestocken. Den uppfattningen var alltså grundad på de erfarenheter, som vi hade under kriget. Jag har visserligen märkt att det finns folk, som nu efteråt säger att så var det inte. Jag vill då bara säga, att om det den gången hade förelegat andra erfarenheter, så är det otänkbart att inte propositionens uppgifter hade blivit bestridda, men det blev de inte.

Det var någon i andra kammaren som frågade, om vi talat med beskickningscheferna? Var och en känner väl till, att beträffande alla förhandlingar, som sker på det handelspolitiska området, lämnas det rapporter. Regeringen vet därför minst lika mycket om detta som några beskickningschefer. Det är ju inte beskickningscheferna i vanliga fall som förhandlar. Vi har emellertid ingenting som tyder på att det har förekommit någonting under den senaste tiden, som är av någon betydelse i detta sammanhang. Det har visserligen hänt att det i ett par tekniska kommittéer inom Parisorganisationen har från centraleuropeiskt håll framställts vissa propåer om en samverkan, bland annat om en fördelning av järnmalmen. Frågan har dock aldrig kommit utanför teknikernas krets. Den har aldrig kommit upp i något politiskt sammanhang.

Jag vill dessutom säga, när man nu pekar på att det växer upp vissa integrationsinstitutioner ute i Europa, exempelvis Montanunionen, att det ju ändå är fråga om statliga eller halvstatliga anordningar och politiska institutioner i mycket hög grad. Är det någon som tror att ett privatägt LKAB har större möjligheter att hävda sig i diskussioner med dessa officiella inrättningar, än vad svenska staten skulle ha? Jag vill för min del säga, att jag tror icke att det kommer att föreligga någon som helst skillnad i bolagets förhållande till utlandet, om staten har hela aktiestocken eller som hittills bara hälften.

Jag har tidigare medgivit att det i alla fall kommer att möta vissa svårigheter

att gå över från den nuvarande organisationen till en ordning, som innebär att staten äger LKAB och att det nuvarande samarbetet med Grängesbergsbolaget upphör. Det är då klart att man också måste ställa frågan, om en inlösen nu är ofrånkomlig och om det icke bör undersökas, huruvida man kan finna former för ett fortsatt samarbete, där det allmännas intresse tillgodoses på ett annat sätt än genom övertagandet av den fulla äganderätten. Ja, den saken har övervägts, och vid det övervägandet har man till slut kommit fram till frågan vad som skall ersätta inlösenrättens upphörande. När man konstaterat att inlösenrätten steg för steg förlorar sitt värde ur statens synpunkt, måste den naturligtvis ersättas med någonting annat för att man skall få den jämvikt i förhållandet som är erforderlig. Vi har kommit till den slutsatsen, att det finns knappast någonting annat att göra i så fall än att staten får majoritetsställningen i företaget. Skulle en dylik ordning kunna genomföras och på den grundvalen ett fortsatt samarbete äga rum, blir det inte längre viktigt för staten att upprätthålla rätten till inlösen. Då spelar den rätten för staten en mycket underordnad roll.

Är det onaturligt att staten ställer kravet att få majoritetsställning i bolaget? Nej, det kan inte betraktas som onaturligt. Staten är den största intressenten och har rätt till större del av vinsten än Grängesbergsbolaget. Jag vågar hävda, att staten även har satsat mer kapital i företaget än Grängesbergsbolaget. Staten har i sak majoritetsintresset. Visserligen har man gjort vissa beräkningar med utgångspunkt från penningvärdeförändringen och därvid kommit till, att kapitaltillskottet är något mindre från statens sida än från Grängesbergsbolagets sida. Men det är ett faktum, att om man till statens insatser lägger investeringarna i malmbanan, har staten otvivelaktigt satsat det mesta. »Ja, men vad har malmbanan med detta att göra,» kanske någon säger. »Skall vi verkligen dra in malmbanan i denna diskussion? Är den inte en affär för sig själv?» Är den verk-

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

ligen det, frågar jag i min tur. Skulle det ha funnits någon gruvbrytning i Norrbottens lappmark, om icke malmbanan hade funnits? Skulle det ha funnits någon malmbana, om det inte förekommit gruvbrytning där uppe? Båda dessa ting är så intimt förknippade med varandra, att man inte kan skilja det ena från det andra.

Det är därför inte alls onaturligt, om staten får ställningen av majoritetspart i LKAB. Naturligtvis får det bli Grängesbergbolagets egen sak att avgöra, om Grängesbergbolaget skulle vilja godta den minoritetsställning, som blir följden för bolagets del. Jag tycker för min del att det inte skulle vara så märkligt om bolaget gjorde det, ty det måste betraktas som en mycket god och säker penningplacering. Det vore givetvis en uppoffring från statens sida, ty det skulle innebära att Grängesbergbolaget erhöll vinst i någon mån även på statens malm. Men det kanske kan försvaras med att Grängesbergbolaget då skulle kunna använda sin erfarenhet till att påverka utvecklingen.

Men att komma till en överenskommelse är inte av avgörande betydelse. Staten bör inte betala för mycket här för, ty även en inlösen är möjlig. Det är fullt möjligt att välja vilket av dessa alternativ som helst.

Ifrån regeringens sida har vi ingenting emot att fortsätta förhandlingarna. Vi tycker emellertid inte att det är någon mening att här fatta ett beslut om att vi skall begära uppskov med inlösen. Det skulle ju vara ett vanskligt beslut, ty om Grängesbergbolaget inte säger ja därtill, har staten förlorat sin rätt. Alldeles oavsett detta är det ju ännu åtskilliga månader kvar till den 30 september. Kan vi inte komma överens inom den tiden, finns det väl ingen sannolikhet för att vi skulle kunna komma lättare överens under de återstående tre månaderna.

Om en tillsägelse om inlösen kommer till stånd, finns det naturligtvis flera problem att lösa. Då återstår givetvis ett stort organisationsarbete, däribland

frågan om i vilken form som staten skall bedriva verksamheten, sedan staten blivit helt ägare till företaget. För min del är jag övertygad om att det viktigaste är att verksamheten även i fortsättningen skall bedrivas i aktiebolagets form, eller med andra ord att LKAB skall fortleva och ha sin verksamhet kvar. Vad som kan diskuteras är, om staten ensam skall ha alla aktier eller om vi skall släppa in institutioner och kanske också enskilda som medaktieägare. Problem finns också hur man skall organisera företaget i det inre, hur bolagsstämman och styrelsen skall vara sammansatta, vilka intressen som där kan behöva beredas utrymme o. s. v.

Sedan finns det frågan om bolagets förhållande till kommunerna. Jag vill då bara säga att frågan om fraktavtalet inte är aktuell i detta sammanhang, ty den saken har inte med denna fråga att göra. Om det inte blir en inlösen, finns det inga frågor som behöver komma upp i samband med LKAB och som berör kommunerna. Men om det blir en inlösen, kan det uppkomma vissa frågor som behöver klaras ut. Men detta behöver inte ske nu. Om det blir en inlösen, har nämligen Grängesbergbolaget ingenting med de frågorna att skaffa, utan det är en sak mellan svenska staten och kommunerna. De frågorna kan lika väl lösas vid nästa års riksdag eller vid 1957 års riksdag. Vi har således god tid på oss att ordna detta.

Man har frågat: Kommer det inte att uppstå rubbningar på vår penning- och kapitalmarknad, om staten nu gör en utbetalning av inemot en miljard kronor? Ja, den risken kan nog tänkas föreligga, om man gör utbetalningen på en gång. Alldeles särskilda åtgärder måste i ett sådant fall självklart vidtagas för att hindra rubbningar på penning- och kapitalmarknaden. Men i bestämmelserna finns ju ett alternativ 3 som säger att staten kan välja att betala ut pengarna med tioårig amortering. Detta innebär, att man för varje år inte skulle betala ut stort mer än vad Grängesbergbolagets vinstandel i LKAB under de senaste åren

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

varit, och en utbetalning av den storleksordningen kommer inte att skapa några rubbningar.

Jag tycker för min del att de starkaste skälen talar för att vi väljer detta alternativ, även om det blir ungefär 70 miljoner kronor dyrare än omedelbar betalning av hela lösensumman. Men det är ju onödigt att vi redan nu binder oss för det alternativet; riksbanks- och riksgäldsfullmäktige bör, såsom det har föreslagits, få begrunda denna fråga ytterligare och se vilka utvägar som kan finnas, innan vi tar slutlig ståndpunkt till saken. Man behöver dock inte säga, att den frågan är av beskaffenhet att kunna hindra oss att nu göra det, som ur det allmännas synpunkt kan anses riktigtast.

Oppositionen har ändrat mening sedan 1945, då man enhälligt gav sin anslutning till uttalandet, att inlösenrätten borde utnyttjas så snart det kunde ske på rimliga villkor. Man kan beklaga denna förändring. Jag vill bara för min del deklarerera, att jag icke har ändrat mening, och jag skulle anse mig illa förvalta det ansvar som svenska folket har rätt att kräva av mig, om jag icke i den nu föreliggande situationen verkade för en radikal förändring av statens ställning i LKAB. Det är av nöden att så sker, om det allmänna skall kunna upprätthålla och bevara sina intressen i denna sak.

Herr SUNDELIN (fp):

Herr talman! Departementschefen har i propositionen redovisat, att han, med hänsyn till att samarbetet i LKAB mellan staten och TGO hittills ägt rum utan större friktioner och meningsmotsättningar, ansett skäl föreligga att pröva möjligheterna av ett fortsatt samarbete med TGO. Kontakt togs också med TGO sommaren 1954. I sitt remissyttrande över det betänkande, som de särskilt tillsatta utredningsmännen avgivit, beskriver TGO denna första kontakt på följande sätt: »Vid samtal den 2 juni och 13 augusti meddelade sålunda finansministern att statens övertagande av

makten i LKAB kunde komma att framstå som en politisk nödvändighet, eftersom det sedan gammalt varit ett önskemål att äganderätten till de ifrågavarande naturtillgångarna skulle överföras till samhället; man måste under alla förhållanden räkna med att företa ganska långtgående förändringar i avtalen.»

Syftet med avtalets förändring skulle vara att skaffa staten ökat inflytande i LKAB.

TGO förklarade sig villigt att framlägga ett förslag med syfte att inom ramen för de nuvarande avtalens huvudprincip i möjligaste mån söka undanröja de påtalade olägenheterna. Ett sådant förslag överlämnades också av TGO, varvid bolaget förklarade sig berett till jämkning i avtalet i syfte att bereda staten ökat inflytande. Det föreslogs också av TGO, att statens rätt att företa inlösen vart tionde år skulle ersättas med en rätt för staten att när som helst göra tillsägelse om inlösen med tre års varsel.

Enligt TGO:s remissyttrande, som jag här förut refererat till, skulle finansministern ha förklarat, när TGO:s förslag överlämnades, att förslaget framstode som mera långtgående än väntat och att det innehöll synpunkter och uppslag, som kunde vara värda att ta vara på.

Den 18 december i fjol meddelade emellertid finansministern till TGO, att de tidigare tillkallade utredningsmännen fått i uppdrag att utreda frågan om ett eventuellt utnyttjande av den statliga inlösenrätten och att finansministern inte ville ta ståndpunkt, innan utredningens resultat förelåg.

Några egentliga överläggningar synes därefter inte ha ägt rum vare sig mellan TGO och utredningsmännen eller mellan TGO och andra representanter för staten.

Utredningsmännen hade väl inte heller i uppdrag att föra förhandlingar med TGO. Det förefaller, som om man från regeringens sida vid denna tidpunkt närmast hade fattat ståndpunkt: man skulle föreslå inlösen av TGO:s aktier i LKAB. Det blev utredningens uppgift att förebibring motiveringarna härför. Man har, det måste jag säga, ett starkt intryck av

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

att det här inte varit fråga om en förut-sättningslös utredning utan snarare om någonting, som man brukar beteckna såsom beställningsskrädderi.

Utredningsmännen har i betänkandet redovisat som sin uppfattning, att det för statens vidkommande skulle vara en ekonomiskt fördelaktig affär att inlösa stamaktierna i LKAB, en åtgärd som ur denna synpunkt vore att föredraga framför ett fortsatt samarbete med hittillsvarande regler för vinstfördelning. Utredningen har bedömt de framtida konjunkturerna för lapplandsmalmen såsom mycket goda. Den räknar med att statens lösensumma i gynnsammaste fall skall kunna förräntas och amorteras på så kort tid som 15 år. Så optimistisk är, såsom vi nyss hörde, ju inte departementschefen. Han räknar ju i varje fall i detta avseende med en 50-årsperiod. Måste man emellertid inte räkna med ganska stora felmarginaler vid sådana framtidsbedömningar, som utredningsmännen här har gjort? År 1945 bedömde väl regering och riksdag framtidsutsikterna i detta hänseende fel. Det är man väl villig att erkänna och har erkänt nu. Man ansåg den dåvarande lösensumman vara alltför hög. I dag anser man en avsevärt högre lösensumma — även om man tar hänsyn till fonderade medel — såsom i ekonomiskt avseende godtagbar, och inte bara godtagbar utan rent av fördelaktig. Är det inte risk för att framtida erfarenheter kan komma att korrigerar även den bedömningen?

Vid remissbehandlingen av utredningens betänkande har det också kommit fram ganska kritiska synpunkter beträffande såväl ekonomiska som andra spörsmål i samband med ett inlösenförfarande. Jag erinrar om Svenska gruv- och bergslagsarbetareförbundets yttrande och om yttrandet från länsstyrelsen i Norrbottens län. Jag skall inte här närmare gå in på dessa yttranden.

Det har vitnats om, även av utredningsmännen, att samarbetet mellan TGO och staten varit det allra bästa under de senaste 25 och 30 åren. Finansministern frågade: »Vad har det berott på?» Han förklarade, att det har berott

på att staten och TGO här har haft gemensamma intressen. Vidare ansåg finansministern, att det har berott på att staten kunnat utöva kontroll över företaget samt dessutom och till mycket stor del på att TGO varit medvetet om att staten haft möjlighet vart tionde år att inlösa stamaktierna.

I anslutning till dessa anmärkningar kan man ju fråga: »Är det inte antagligt att även i fortsättningen TGO:s och statens intressen på avgörande punkter skulle sammanfalla? TGO har ju också erbjudit staten att få ökat inflytande i LKAB, dock hittills inte på det sättet — det skall jag erkänna — att staten skulle få majoritetsinflytande i bolaget. TGO har alltså medgivit, att statens kontroll skulle få förstärkas. Beträffande frågan om inlösen av stamaktierna har TGO föreslagit, att det i stället för de tioåriga avtalen, som nu har varit gällande, skulle bli löpande avtal, som skulle kunna sägas upp med tre års varsel. Om finansministerns uppfattning är riktig, att det just varit statens möjlighet att uppsäga avtalet, som har gjort att samarbetet mellan staten och TGO hittills har varit gott, borde väl med den av TGO föreslagna ändringen av uppsägningsbestämmelserna statens ställning bli avsevärt mycket starkare, och denna garanti för gott samarbete även framdeles komma att förefinnas.

Vidare sade finansministern att det måste vara samhällets rätt att ensamt få njuta avkastningen av tillgångar, som betraktats som samhällets egna. Men om den avkastning, som samhället får, inte blir större eller kanske rent av blir mindre, om staten ensam övertar handhavandet av dessa tillgångar, hur ställer sig saken då? Ja, då återstår väl knappast något annat av finansministerns resonemang än själva principen. Jag kan i detta sammanhang hänvisa till det yttrande, som kommerskollegium avgivit över utredningsmännens förslag. Kollegiet säger bland annat klart: »Utredningsmännen ha framhållit, att den nuvarande ledningen omhänderhaft förvaltningen på ett skickligt sätt och att samarbetet med staten varit gott. Det en-

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

da skälet för en ny förvaltningsform vore då, att det ekonomiska utbytet för landet skulle bli ännu större. Kollegium kan icke finna något som talar för att så skulle bli fallet. Snarare kan motsatsen befaras.» Kan kommerskollegiets bedömning fränkännas all betydelse i den fråga det här gäller?

Finansministern var också inne på frågans sociala aspekter och kom då in på den konjunkturfond, som TGO har avsatt. Jag måste säga att på denna punkt kom finansministerns misstänksamhet mot TGO särdeles tydligt fram — en misstänksamhet som man i detta sammanhang har skymtat på olika sätt. Finansministern talade om denna fond som en »mystisk fond». I en skrivelse, som har tillställts statsutskottet i sista stund — det var just under det att vi i statsutskottets plenum slutbehandlade denna fråga — har direktören i TGO bland annat på tal om denna fond anfört följande: »Vi har emellertid, med den syn vi nu en gång har på koncerngemenskapen, ansett det i högsta grad vara ett TGO:s intresse att vid en konjunktur-kris upprätthålla en hög sysselsättning i LKAB. Den helt oberättigade misstro, som generaldirektör Söderström synes hysa beträffande syftet med och nyttan för LKAB av den sedan länge målmedvetet förda konsolideringspolitiken, skulle, liksom så många andra missförstånd, förmodligen utan svårighet ha kunnat undvikas, därest utredningsmännen under utredningsarbetets gång hade tagit direkt kontakt med TGO:s och LKAB:s ledning för sakliga och förtroendefulla diskussioner. Ett sådant förfarande skulle också, vill det synas, ha stått i överensstämmelse med den snart trettiåriga traditionen av gott samarbete mellan de bägge bolagen och statsmakterna.»

I den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande, har vi reservanter med påpekande av frågans stora räckvidd i ekonomiskt och andra avseenden föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att med TGO träffa överenskommelse om framflyttning av senaste datum för tillsägelse om inlösen av stamaktierna i LKAB till den 31 december

1955 och hemställt, att Kungl. Maj:t, om dylik överenskommelse kan träffas, måtte upptaga nya förhandlingar med TGO, syftande till att den nuvarande organisationen inte sönderbrytes.

Finansministern sade här nyss, att om staten får majoritetsinflytande i LKAB, är det inte något oeftergivligt villkor för staten att inlösa stamaktierna. Det är emellertid ingen mening att uppskjuta beslutet om tillsägelse om inlösen av aktierna, ansåg finansministern, det kan ändå föras fortsatta förhandlingar. Men är det inte på det sättet, att om de båda parterna kunde komma överens om att uppskjuta datum för tillsägelsen, förhandlingarna då kunde föras på en mera jämställd grund och bli mera förtroendefulla än om staten här redan nu skulle besluta om tillsägelse om inlösen? Vi reservanter har ansett, att det skulle vara till fördel, om man här kunde få en överenskommelse mellan de båda parterna om uppskjutandet av tillsägelsedatum.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr LEANDER (s):

Herr talman! Efter det långa anförande, som finansministern här har hållit, anser jag för min del att det inte är någon större anledning att upprepa en hel del av de argument, som han här framlädd. Jag vill bara, när vi nu diskutera denna fråga och det gäller för riksdagen att ta ställning till förslaget om statsinlösen av stamaktierna i LKAB, erinra om att förevarande proposition inte innebär något hastigt påkommet socialiseringsförslag. Man har ju sedan sekelskiftet diskuterat denna sak. Frågan om äganderätten till malmgruvorna blev aktuell i och med att malm-brytningen vid sekelskiftet upptogs på allvar. Sedan dess har förhandlingar vid olika tillfällen förts och avtal upprättats, och i varje avtal har skrivits in klara bestämmelser om statens rättighet att inlösa stamaktierna. Dylika avtal träffades 1906 av den liberala ministären Staaff och påföljande år av den

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

Lindmanska högerregeringen. Sådana avtal har också träffats 1920 av Brantings socialdemokratiska regering och 1927 av Carl Gustaf Ekmans folkfrisinnade regering. Sistnämnda avtal är det alltjämt gällande. Samma synpunkter beträffande statens intresse av inlösen och lämpligheten därav upprepades 1945, då det satt en samlingsregering, som herrar Ewerlöf och Ohlin hade äran att tillhöra. Om man jämför det uttalande, som då gjordes i propositionen och som jag förmodar att även herr Ewerlöf då var beredd att ta sin del av ansvaret för, med innehållet i de motioner om avslag, som nu framlagts, frågar man sig vad som har inträffat sedan 1945. Man har skäl att fråga sig, huruvida de tidigare avgivna deklARATIONERNA i frågan om samhällets intresse av en inlösen varit att anse som deklARATIONER utan någon verklig mening.

Det har talats om att det har varit tidsnöd, och med den motiveringen, att vi har haft knapp tid att behandla ärendet, begäres det att vi skall skjuta på saken. Utskottsmajoriteten har emellertid ansett, att även om man genom ett uppskov skulle kunna få bättre information beträffande vissa detaljer, skulle det inte på något sätt verka avgörande vid ståndpunktstagandet. Vi, som biträder propositionens förslag, har den uppfattningen, att en inlösen bör ske nu, dels emedan det är ett gammalt önskemål och dels därför att om detta tillfälle nu förslutas, möjligheterna till inlösen senare blir sämre. När man 1945 hesiterade och ansåg, att 400 miljoner kronor var en hög summa, kan man naturligtvis fråga sig, huruvida man inte då räknade fel. Resultaten av LKAB:s verksamhet sedan dess har ju visat att det, om inlösen skett, hade blivit god förräntning av den lösensumman.

Jag tror ju inte att det tjänar så mycket till att diskutera det här problemet, ty jag tror inte att vi kan övertyga varandra och förmå varandra att ändra ställningstagande. Såsom jag ser frågan, har den blivit en rent politisk fråga. Den har behandlats efter politiska linjer, kan man säga, i utskottet, och förmodligen

kommer det att bli så även vid riksdagens ställningstagande.

När nu utskottet i allt har ansett sig kunna ansluta sig till propositionen, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Det är ganska symptomatiskt att när vi här behandlar en ifrågasatt utgift på bortåt en miljard kronor, är kammaren nästan tom. Det kanske är ett uttryck för att man inte just har sinne för summors storlek, vilket kanske också är förklarligt mot bakgrunden av att vi i dag i statsutskottet antog en riksstat på nära tio miljarder.

Det är också symptomatiskt, när herr Leander säger, att det inte lönar sig så mycket att diskutera dessa problem. Det skulle man kunna sätta som motto för hela behandlingen av det här ärendet. Varken utskottets avdelning eller utskottet i dess helhet har haft tid till en saklig behandling av ärendet. Det har varit en del föredragningar i utskottet, men någon direkt sakbehandling av alla de väldiga problem, som sammanhänger med denna fråga, har det inte varit på grund av tidsbristen. Det är dock, tycker jag, en rimlig begäran, att detta ekonomiskt och socialt vittgående projekt hade kunnat bli väl förberett och underbyggt före ett ställningstagande. Alla vet att så är det inte i det här fallet.

I motionen från högerpartiet citeras ett exempel på hur föga förberett det hela är. Jag syftar på kommerskollegii yttrande över de särskilda utredningsmännens betänkande med förslag till inlösen. Där fästes uppmärksamheten på att de malmtillgångar, som bolaget kommer att bearbeta, endast delvis tillhör bolaget. Detta hade utredningsmännen inte ägnat tillräcklig uppmärksamhet. Kommerskollegii yttrande är daterat den 28 mars i år, och den 7 april avlämnade utredningsmännen en följdutredning i frågan. Det är ju remarkabelt att en så viktig sak inte har uppmärksamats tidigare av utredningsmännen.

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

Hur förhåller det sig med remisstiden? Den har varit utomordentligt kort. Jag skall bara som hastigast nämna några data. I mitten av mars kom betänkanudet. Remissinstanserna fick elva dagar på sig. Kommunerna kunde inte i vanlig ordning avge yttrande — de hann helt enkelt inte — utan de måste skicka förtroendemän till Stockholm med fullmakt att avge yttrande. Den 15 april var regeringen klar med sitt beslut, och det gick som sagt ännu snabbare i utskottet.

I de motioner från högerhåll, som jag nyss citerade, anföres en rad invändningar. Jag skall inte taga upp tiden med att räkna upp dem; jag kan hänvisa till motionerna.

Man frågar sig nu, varför det behövt vara så förfärligt stor hast här på slutet. Tidpunkten för uppsägningen har ju varit känd i tio år. Vadan då denna tidsnöd? Om jag anknyter till vad finansministern sade nyss, så har man ju varit enig om hela denna sak i mer än femtio år. Att det då måste hänga på gårdsgården, som det nu gör, är fullkomligt ofattbart. Det har anförts, såvitt jag förstår, bärande skäl emot förslaget från flera håll, invändningar mot utredningen, invändningar mot att kalkylerna är för schematiska och beräkningarna för optimistiska, bl. a. mot att de utgår från förutsättningar i fråga om räntor och skatter som inte längre är relevanta. Om man nu menar att malmtillgångarna bör vara i statlig ägo, så inträffar ju detta rent automatiskt inom cirka 70 år, ty då är ju malmtillgångarna i enskild ägo slut, och då kommer staten utan särskilda åtgärder att äga malmen. Man förstår mot denna bakgrund inte att det finns någon särskild anledning, särskilt som hela problemet är ur alla synpunkter otillräckligt utrett, varför man nu skall taga ståndpunkt till saken, och detta, mina herrar och damer, så mycket mer som inga som helst invändningar har gjorts mot det enskilda företags sätt att sköta sin uppgift. Herr Sundelin har redan framhållit detta. Tvärtom har det ju från alla håll intygats, att hittillsvarande ordning har fungerat på ett för samtliga parter tillfredsställande sätt.

Nu har det gjorts ett mycket stort nummer av riksdagens uttalande 1945 om överförande av malmfälten i statens ägo, men då var dock en viktig förutsättning klart utsagd, den nämligen att de skulle övertagas, så snart det kunde ske på rimliga villkor. Där är den springande punkten i hela resonemanget, och nu rör det sig endast om att taga ståndpunkt till, huruvida avkastningen är sådan, att villkoren kan betecknas som rimliga. Det sägs att oppositionspartierna har ändrat mening, men det har hela tiden rört sig om en praktiskt ekonomisk fråga, och det är med denna utgångspunkt som jag tycker man har att ta ställning till problemet.

Nu säger finansministern, att övertagandet skall ske nu eller aldrig, men den, som åhörde finansministerns anförande nyss, märkte granneligen, att han vid slutet av sitt anförande inte var fullt så säker på saken som i början, i det att det betonades, att det kan ju tänkas att en inlösen inte behöver ske; det beror alldeles på hur man kan komma överens. Beträffande de rimliga villkoren beräknades, som jag tror att herr Sundelin nämnde, det totala ersättningsbeloppet år 1945 till omkring 400 miljoner. I dagens penningvärde har detta stigit med 20—25 procent. Den siffran var inte rimlig 1945, men i dag anses den rimlig. Och varför? Jo, därför att det är en god affär för staten. Herr Sundelin var inne på den frågan, och jag skall inte uppehålla mig alltför länge vid den. Det som är anmärkningsvärt i sammanhanget, det är att man inte fått klara upplysningar; man har inte haft tid till det. Huruvida utsikterna till förräntning och amortering är goda eller ej, det står i vida fältet. Under behandlingen har hela tiden uppgift stått mot uppgift i det fallet. Av en skrivelse från företagsledningen fick man en uppfattning, sedan bemöttes den skrivelsen av utredningens talesman, sedan kom det, såsom herr Sundelin nämnde, i fredags under sittande sammanträde i utskottet en skrivelse från företagsledningen, där det framfördes väsentliga invändningar mot utredningsmannens synpunkter. Så har det gått hela vägen.

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

och jag tror att det inte är någon i utskottet som har klart för sig hur det hela ligger till, men likafullt skall man nu fatta beslut om en inlösen.

Frågan har ju, som jag redan nämnt, varit aktuell sedan sekelskiftet, men som jag också nämnt, har hindren varit att inlösningsen skulle medföra för stora utgifter för staten.

Och varför skall inlösen ske? Ja, den frågan har vi fått svar på i dag: Anledningen är att svenska folket har rätt att dra fördelar av malmtillgångarna. Jag vill då säga att redan nu cirka 90 procent av LKAB:s vinst går till det allmänna i form av skatter och utdelningar. Samarbetet mellan bolaget och staten har ju också varit gott, åtminstone under de senaste decennierna, d. v. s. i bortåt trettio år. Mot denna bakgrund borde staten, såvitt jag förstår, kunna slippa den utgift på bortåt en miljard kronor som jag redan har nämnt om.

Vad beträffar att svenska folket har rätt till fördelarna av malmtillgångarna skulle jag vilja ställa en öppen fråga till finansministern, om han menar att svenska folket inte har fördelar av ekonomiskt välsköta privata företag. Har svenska folket större glädje av den ekonomiska avkastningen av företagen, om de sköts av staten än om de sköts av enskilda? Jag förstår uppriktigt sagt inte det resonemanget.

Jag har sökt efter motiven i proposition och i bevisningar — s. k. bevisningar bör jag kanske säga. Men när man inte har kunnat framlägga ekonomiskt bärande motiveringar, så glider man över till att tala om att här föreligger ett socialt problem, eftersom malmkommunerna är så beroende av gruvdriften. När gruvdriften en gång upphör om 100 eller kanske rentav 200 år, kan alltså sociala svårigheter uppstå. Det är naturligtvis bra med planering, men jag tycker nog att vi i dagens läge har så många ekonomiska problem att lösa, att vi tills vidare kunde lämna åsido så långt framåt i tiden liggande problem, särskilt som företaget — jag betonar det — enligt allas inlytande är utomordentligt välskött.

Finansministern var vidare inne på

frågan om konjunkturfonden å 250 miljoner kronor. Av de upplysningar, som vi har fått i skrivelser och på annat sätt, framgår att det är en självklar förutsättning att denna fond skall användas som en konjunkturreserv. Och är man nu så tvivlande som finansministern var i fråga om att den verkligen kommer att användas till det ändamålet, så kunde man ju lämpligen ha frågat vederbörande om saken eller bett att få formell säkerhet för att fonden skulle användas till sociala ändamål. Men det har man tydligen inte besvärat sig med.

Det har redan nämnts att gruvindustriarbetareförbundet har uttalat sig emot inlösen. TCO har gjort likadant. Handelskammaren i Norrbottens och Västerbottens län går också emot förslaget, och det tycker jag är ganska signifikativt. Jag har redan framhållit att de kommuner, som är berörda, alla har betygat att företaget är utomordentligt väl skött, och mot den bakgrunden är det så mycket egendomligare att staten nu partout skall överta makten inom företaget. Jag skall inte draga några paralleller mellan det här företaget och Norrbottens järnverk, men nog är det en händelse som ser ut som en tanke, att man just i dagarna har fått veta, hur stor förlust detta järnverk har gått med. När man talar så vackert om de stora ekonomiska fördelar, som folket kan få i framtiden av LKAB, så bör man, såsom en talare framhöll i andra kammaren, inte glömma bort att en inlösen kan medföra utgifter för svenska folket och inte bara fördelar.

Det var en mycket intressant erfarenhet, när statsutskottet mottog en uppvakning från Norrland. Den grupp, som hade infunnit sig, framförde en rad önskemål, och det inte bara skyntade fram, utan det sades klart ut att man hyste en mycket stor oro inför förslaget om inlösen. Som en röd tråd genom uppvakningens hela framställning gick att företaget hade vidtagit så många gagnande åtgärder till folkets och till kommunernas bästa där uppe, att man till varje pris ville ha säkerhet för att dessa fördelar skulle bibehållas, om inlösen skedde. Det var, skulle man kunna säga, i

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

sanning en den fria företagsamhetens höga visa som här levererades. Norrlandsrepresentanterna önskade t. ex. — jag skall bara beröra saken i förbifarten — att det redan nu skulle klargöras hur försäljningsorganisationen skulle klaffa, och hur det skulle förfaras med den befarade minskningen av skatteinkomsterna för malmkommunerna. Och de önskade ha representation i det nya bolaget. Kiruna har en rad separata avtal med företaget, som staden inte vill ha rubbade, man vill ha förvaltningsapparaten placerad i Norrbotten o. s. v.

Nu svarar utskottet med anledning av en motion, som är väckt, och i anslutning, föreställer jag mig, till de önskemål som framfördes vid denna uppvaktning, att utskottet nog tror att Kungl. Maj:t skall beakta ifrågavarande spörsmål. Någon särskild skrivelse anser utskottet inte vara påkallad, och med detta får kommunerna låta sig nöja. Finansministern har i dag sagt att dessa frågor inte alls behöver tas upp i detta sammanhang, utan att de hör till de problem som får lösas efteråt. Jag måste säga att jag är fullkomligt ur stånd att inse vad som menas med detta. Skall vi nu fatta ett beslut som — det har finansministern klart sagt ut — skapar en rad svårigheter och problem, som måste lösas i framtiden, så är det väl ändå utomordentligt viktigt att riksdagen, som fattar beslutet, redan nu vet vilka konsekvenser detta kommer att få. Ätminstone trodde jag att det enda riktiga var att gå fram på den vägen.

Vidare har finansministern sagt att det finns olika sätt att klara betalningen. Jag skall inte uppehålla mig så mycket vid detta, men det har, om jag fattade finansministern rätt, sagts ut att tioårsalternativet är det lämpligaste. Också detta hade det väl varit av vikt att riksdagen hade vetat i dag, ty även om man sprider ut betalningarna på en tioårsperiod är det i alla fall inte alldeles irrelevant, hur man går fram därvidlag.

Vidare skall Kungl. Maj:t — jag kan inte låta bli att beröra det också — senare bestämma sättet för ersättningsbeloppets erläggande. Visserligen skall

riksbanks- och riksgäldsfullmäktige kopplas in på detta, men jag tycker icke förty att det är en oerhörd fullmakt som man här står i begrepp att ge Kungl. Maj:t.

Det finns, har man sagt, möjligheter till fortsatta förhandlingar. Om dessa skulle leda till godtagbart resultat, är det möjligt att återta tillsägelsen. Jag tycker att det hade varit riktigare, som herr Sundelin har betonat, att detta hade klarats redan nu och att man alltså hade skjutit upp beslutet några månader. Nu säger departementschefen: »Statens ställning blir starkare vid förhandlingarna, om dessa föregåtts av en tillsägelse om inlösning.» Ja, det kan man ju säga. Man vill att staten skall få en starkare ställning vid förhandlingarna. Jag hade eljest för mig — kanske är det litet för oskyldigt uppfattat — att om två parter diskuterar ett avtal, som de har träffat, så är det mera honnett, om de förhandlar på jämlik bas, och detta gäller även i de fall, då staten utgör den ena parten.

Utskottet säger att då, så vitt utskottet kan finna, något väsentligt inte torde vara att vinna på ett uppskov med nämnda ställningstagande, anser sig utskottet höra förorda att Kungl. Maj:ts förslag upptas till prövning redan nu. Då frågar jag: Hur vet utskottet att det inte är något att vinna på ett uppskov? Har man gjort undersökningar? Nej, inte så vitt jag vet. Vi begärde redan i avdelningen och sedan i utskottet att man skulle göra en förfrågan under hand, om TGO var villigt att under några månader skjuta på avgörandet, så att man fick tid att förhandla. Då hade höstriksdagen utan tidsnöd kunnat pröva denna stora och viktiga fråga. Som jag redan har nämnt och som både finansministern och utskottet har betonat, finns här åtskilliga spörsmål som kräver ingående överväganden och undersökningar. Jag tycker att man borde ha sett den här saken rent praktiskt och inte dogmatiskt som nu har skett. Herr Leander underströk ju att det inte just lönar sig så mycket att resonera, och det tror jag inte heller att det gör. Tydligt tycker

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

inte kammarens ledamöter det heller, eftersom intresset är så pass litet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr NYSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har i dag varit i tillfälle att höra statsrådet och chefen för finansdepartementet herr Sköld först i andra kammaren och sedan i första kammaren. Jag tycker att den inledning han gav till den aktuella frågan om inlösen av stamaktierna i LKAB lämnade en klar och tydlig bild av situationen. Därför, herr talman, känner jag mig inte alls ha någon anledning att inför kammaren beröra vad som återfinns i Kungl. Maj:ts proposition nr 192 som grundar sig på en av särskilda sakkunniga verkställd utredning om statens inlösen av stamaktierna i LKAB. Jag finner heller ingen anledning att behandla de kontakter med TGO som finansministern och utredningsmännen har haft. Inte heller anser jag att jag har någon orsak att gå in på utredningens förslag i allmänhet och de ekonomiska övervägandena i dessa frågor, och detsamma gäller de sociala motiven, sättet för betalningen och den eventuella framtida förvaltningen av LKAB. Man återfinner detta i det tryck som föreligger, man återfinner det i finansministerns inledning, och man återfinner det för övrigt i de inlägg i debatten som här har gjorts av herr Sundelin och herr Leander och nu senast av fröken Andersson.

Det är en sak som jag här skulle vilja framhålla, och det är att trots att LKAB:s förvaltning i stort sett skötts på ett förredömligt sätt både ur de anställdas och ur samhällets synpunkt, så råder det ingen tvekan uppe i malmfälten om att statsdriften bör aktualiseras vid våra gruvor. Jag skulle väl tro att det för dagen inte kommer att innebära en direkt ekonomisk vinst vare sig för staten eller för Kiruna stad eller Gällivare kommun eller Norrbottens läns lands ting eller de anställda, men man får nog se denna fråga på längre sikt. Alla problem torde inte kunna lösas på en gång,

bara genom att staten eventuellt blir arbetsgivare däruppe i malmfälten. Dock anser jag att tiden synes vara inne att utnyttja möjligheten till statsinlösen, som sedan årtionden tillbaka har varit förutsedd i gällande avtal. Man kan inte bortse från att staten under alla förhållanden har möjligheter att lyckas bättre än den hittillsvarande ägaren av malmfälten då det gäller att skapa trygghet för framtiden, såsom ansvarig för den framtida gruvsdriften.

Detta var alltså min lilla inledning, herr talman, som klart och tydligt säger, att jag kommer att lägga min röst för det förslag som här föreligger från statsutskottet i fråga om statens inlösen av malmgruvorna.

Emellertid har speciellt Kiruna stad vissa frågor, som reglerats genom överenskommelser mellan staten och LKAB eller mellan Kiruna stad och LKAB och som måste bli aktuella vid en eventuell statsinlösen av malmgruvorna. Det är just dessa frågor, herr talman, som jag gärna skulle vilja passa på tillfället att beröra här. Visserligen diskuteras det mycket i dessa dagar om den goda ekonomi som Kiruna stad för närvarande har, men jag vill här poängtera, att den gruvindustriella verksamheten är mycket konjunkturbetonad och att detta medför svårigheter och problem för kommunen.

Jag vill bara här nämna, att under 20-årsperioden 1934—1953 utgjorde lägsta antalet skattekronor för Kiruna stads vidkommande 101 937. Högsta siffran nåddes år 1953 med 3 448 436 skattekronor. LKAB:s procentuella andel av skatteunderlaget har varierat mellan 78,79 procent och 4,1 procent. Skillnaden är alltså här mycket stor. Allt detta borde tala för sig självt. Emellertid har bolagets procentuella andel i genomsnitt under den senaste 20-årsperioden varit något över 53 procent av skatteunderlaget.

I anslutning till motionerna 525 i första kammaren och 652 i andra kammaren skulle jag vilja beröra vissa lokala spörsmål. Jag tillåter mig därför, herr talman, att i debatten här anföra några lokala problem, trots att dessa frågor, enligt vad finansministern nämnde i dag både

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

i andra kammaren och i första kammaren, kommer att lösas senare. Jag vill redan nu göra kammaren uppmärksam på just dessa frågor. Under alla förhållanden vill jag ha dem protokollförda, så att jag är säkerställd för den närmaste framtiden, då man kommer att fortsätta med underhandlingarna mellan staten och TGO om statsinlösen av gruvorna.

Vi har bland annat bostadsfrågan. Enligt beslut av 1899 års riksdag fick Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag dels förvärva och dels arrendera på vissa villkor mycket stora markområden inom Kiruna centrum, avsedda för bolagets administrationsbyggnader, för kraftledningsverk, för bostäder till tjänstemän och arbetare ävensom övriga för den gruvindustriella verksamheten erforderliga byggnader, som inte nödvändigtvis måste placeras vid själva gruvorna. Det inköpta området omfattade ungefär 241 hektar.

I 1907 års proposition om avtal med LKAB finns en bestämmelse i § 17: »Luossavaara-Kiirunavaara AB förbinder sig att, på sätt i Grängesberg och Kiruna redan ägt rum, även i Gällivare, där den med staten pågående rättegången hittills lagt hinder i vägen för förverkligande av sådana avsikter, vidtaga åtgärder för beredande av tjänliga bostäder åt arbetarna samt för övrigt, i vad på bolaget ankommer, söka sörja för deras trevnad.»

Av dessa riksdagsbeslut framgår alltså, att LKAB dels erhållit tillräckliga markområden, dels iklätt sig skyldigheten att tillhandahålla tjänliga bostäder åt sina anställda.

Jag vill meddela, att LKAB under de senare åren har avsevärt bidragit till bostadsproduktionen i Kiruna. Detta framgår, om man t. ex. räknar antalet färdigställda lägenheter i Kiruna stad under de senaste fem åren, alltså fr. o. m. 1950 t. o. m. 1954. Man finner då att LKAB har färdigställt 257 lägenheter, enskilda inom samhället 253, Kiruna stad 144, Tuolluvaara Gruv AB 99 och statens järnvägar 30, alltså sammanlagt 783 färdigställda lägenheter. Antalet lä-

genheter under byggnad inom staden den 1 januari detta år utgjorde 414. Av dessa beräknas 324 bli färdiga under innevarande år.

LKAB understöder dessutom egnahemsproduktionen genom subventioner åt sina anställda. Till dem, som bygger egnahem, lämnas ett ränte- och amorteringsfritt lån på 4 000 kronor mot botteninteckning, vilket avskrivs efter tio år.

Det förtjänar också att här nämnas, att LKAB för sina anställda tillämpar hyror, som med 20—40 procent understiger den allmänna hyresnivån.

Bolaget har för närvarande 82 bostadslägenheter under arbete, och den planerade bostadsproduktionen under åren 1955—57 är enligt uppgift från LKAB 350 lägenheter.

Här anförda uppgifter ger i viss mån en uppfattning om bostadssituationen i centrala Kiruna, vilken kan betecknas som olidlig. Till stadens bostadsförmedling var den 1 april 1955 anmälda 461 aktuella bostadssökande, vartill kommer de anställda, som anmäler sig direkt till LKAB och SJ. I här nämnda uppgifter om antalet bostadssökande ingår inte de samhällsinvånare, som berörs av sanering av nuvarande bostadsbestånd, vilken blir aktuell tämligen snart. Många som i övrigt är i behov av bostäder har inte förnyat sin anmälan till bostadsförmedlingen på grund av att bostäder ej har kunnat uppbringas och stått att fördela. Hänsyn måste också tagas till planerad utökning av bolagets arbetarstyrka och till de många bolagsarbetare, som på grund av bostadsbristen i Kiruna måste forslas med arbetarbuskar från t. ex. Vittangi, Svappavaara, Jukkasjärvi, Kaalasjärvi och Kurravaara och många andra byar för att kunna komma till sin arbetsplats. Vid lättnad i bostadssituationen i centrala Kiruna kommer med all sannolikhet flertalet av de bostadssökande att vilja bosätta sig i centralorten.

Med hänvisning till vad jag här anför angående bostadsfrågan vill jag säga att många spörsmål blir aktuella vid ett eventuellt förstatligande av LKAB.

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

Kommer för det första LKAB:s förpliktelser att svara för huvuddelen av bostadsproduktionen för sina anställda att framdeles äga giltighet? Bliir, för det andra, pågående och planerade bostadsbyggen fullföljda i den omfattning och takt, som bostadssituationen i Kirunas centrum nödvändiggör, och i vilken mån kan, för det tredje, påräknas, att LKAB:s ekonomiska stöd till egnahemsbyggen och hyressubventioner fortsättes? Detta är frågor som är aktuella för Kiruna stad.

Vi har här också stadsplanefrågan. Enligt överenskommelse med bolaget skall LKAB upprätta stadsplan för sitt område på grundval av en av staden år 1953 utförd grundkarta. Mångårigt planeringsarbete och flera planförslag har ännu inte resulterat i ett stadsplaneförslag för området i fråga, som kan föreläggas vederbörande kommunala och statliga myndigheter. På grund av nödvändiga bostadsbyggen o. d. är det angeläget att denna stadsplan snarast kommer att utföras.

Vi har vidare problemet med Kiruna praktiska ungdomsskolor. Denna yrkesutbildningsanstalt är avsedd för både kvinnlig och manlig ungdom och har under årtionden bekostats och drivits av LKAB. Enligt överenskommelse mellan staden och gruvbolaget övertogs den helt av kommunen den 1/7 1947. I överenskommelsen utfäste sig bolaget att lämna ett årligt bidrag på 100 000 kronor till skolans drift under tiden 1/7 1947—30/6 1957 samt därutöver bestrida pensioneringskostnaden för fem lärare och tre övriga anställda vid skolan. För den 1952 inrättade gruvyrkesskolan ansvarar LKAB dessutom helt för kostnaden.

Enligt vad bolagets representanter vid övertagandet av skolan meddelade, skulle frågan om fortsatta årliga bidrag upptagas till behandling före år 1957. Detta är också ett problem, som uppstår för Kiruna stad vid ett eventuellt förstatligande av gruvorna, och jag vill gärna framföra dessa synpunkter här, så att de kommer med i protokollet och kan uppmärksammas vid de fortsatta underhandlingarna.

Ett nytt problem blir också malmfältspolisorganisationen. Som bekant biföll riksdagen år 1953 Kungl. Maj:ts proposition nr 27 angående avlösning av malmfältspolisorganisationen. Enligt riksdagens beslut skall malmkommunerna äga uppbära ett årligt bidrag från LKAB enligt ett avtal mellan Kungl. Maj:t och Kronan å ena samt LKAB å andra sidan, vilket avtal är intaget i propositionen a s. 6 och 7. För Kirunas del motsvarar detta årliga bidrag löne- och pensionskostnaderna för en överkonstapel och elva konstaplar enligt högsta löneklassen för motsvarande befattningar vid den statliga poliskåren.

Avtalet äger giltighet, så länge LKAB eller dess rättsinnehavare innehar nyttjanderätten till de med två arrendekontrakt den 7 mars och den 3 juli 1907 avsedda områdena i Kiruna och Malmberget.

Det förefaller alltså Kiruna stad logiskt och rimligt, att den förmån, som staden här har tillförsäkrats genom detta riksdagsbeslut, framdeles utgår, oavsett om andra företag övertar nyttjanderätten till gruvorna — i detta fall är det ju den svenska staten.

I fråga om eldistributionen föreligger också ett avtal, som är mycket viktigt. Enligt ett avtal mellan Kiruna stad och LKAB, som godkändes av stadsfullmäktige 1950, tillstyrktes LKAB:s koncessionsansökan om eldistribution inom sitt område, varvid LKAB åtog sig att »ombesörja och bekosta väg- och gatuhållning samt gatubelysning inom LKAB:s nuvarande bostadsområde», d. v. s. det som ligger inom Kiruna centrum med undantag av vissa gator eller vägar inom området, för vilka statsbidrag utgår. Avtalet gällde från början femton år räknat från den 1/1 1950, och förlänges automatiskt fem år åt gången, därest uppsägning icke sker två år före avtalstidens utgång.

I skrivelse från LKAB:s kontor i Kiruna, dagtecknad så sent som den 14 juli 1954, har meddelats, att LKAB godkänt att giltighetstiden för mellan staden och LKAB gällande koncessionsavtal beträffande eldistributionen inom LKAB:s bostadsområde i Kiruna förlänges till

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

och med utgången av år 1974. För Kiruna stads vidkommande är det mycket viktigt att reglera detta avtal. Jag måste uttala den livliga förhoppningen, att det kommer att fullföljas av den eventuelle blivande företagaren i fråga om den gruvindustriella verksamheten däruppe i malmfälten.

Även när det gäller vattenverket finns en fråga av mycket stor betydelse. Vid Kiruna municipals bildande åtog sig LKAB att uppföra och driva vattenverk och vissa ledningar i Kiruna. Enligt beslut av municipalfullmäktige i december 1945 övertogs anläggningen av municipalsamhället. I avtalet mellan municipalet och bolaget stadgas i punkt 2, att LKAB skall bekosta driften och underhållet av vatten- och avloppsnäten inom sina områden. Vissa villkor angående vatten-taxan och avsättning till förnyelsefond ingår i avtalet.

Detta är också frågor som måste lösas i anslutning till eventuellt kommande förhandlingar.

LKAB har också efter vederbörligt tillstånd dels överlåtit till staden tomtområden för brandstation, kommunalhus, avloppsreningsverk, och flera för förvaltningen och administrationen i övrigt mycket viktiga byggnader, samt dels förvärvat visst markområde, som ännu inte slutreglerats. Vid dessa avslut har villkor och reservationer gjorts i avtalen, om vilkas giltighet i fortsättningen klarhet bör åstadkommas, då staten eventuellt skall svara för gruvdriften.

Jag vill inte här ta tiden i anspråk för att beröra LKAB:s betydelse som skatteobjekt för kommunen och frågor av skattepolitisk art som i olika sammanhang har aktualiserats. Inte heller ämnar jag beröra gruvbolagets pågående eller planerade investeringsverksamhet, som är mycket omfattande. Inte heller ämnar jag beröra det frivilliga ekonomiska stöd som bolaget lämnar i form av donationer och dylikt. Allt detta måste dock lämna oss möjligheter till underhandlingar i fortsättningen.

Slutligen skulle jag vilja framhålla, att vad jag berört beträffande vissa mellan-havanden mellan staden och LKAB inte

är utfömmade, utan snarare tillkommit för att ge exempel på frågor som måste bli aktuella vid en förändring av nuvarande förhållanden i fråga om nyttjanderätten till gruvorna. Frågorna kan te sig obetydliga i det stora sammanhanget men är av vital betydelse för det samhälle, som tillkommit uteslutande på grund av gruvdriften. Jag vill här poängtera nödvändigheten av att de kommande utredningsmännen tar fasta på de problem som här är berörda.

Det finns också en annan fråga i detta sammanhang, och det är beskattningen av malmbanan. Som bekant har Kiruna stad, Gällivare kommun och Norrbottens läns landsting de senaste tre åren i skatteintäkter förlorat ungefär 12 miljoner kronor per år, och det är ju inte någon liten slant. Det finns en extra, dold inkomst genom särskilda frakttaxor som kungl. järnvägsstyrelsen har. Jag kommer inte att beröra den frågan nu, men jag misstänker att den med all säkerhet kommer att bli aktuell under de förhandlingar som kommer att föras.

Då utskottet varit välvilligt i sin skrivning, och då departementschefen har anfört sin goda vilja att lämna malmfältskommunerna och Norrbottens läns landsting tillfälle till underhandlingar, avseende bl. a. de problem som jag här har berört och även ekonomiska problem i övrigt inom länet, vill jag bara, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! För att klarlägga innebörden i det av finansministern framlagda och av statsutskottets majoritet tillstyrkta förslaget till inlösen av de i Grängesbergsbolagets ägo varande stamaktierna i Luossavaara-Kiirunavaara AB skulle jag vilja framföra mina synpunkter på några förhållanden, som enligt min uppfattning är av väsentlig betydelse.

I första hand gäller det att beakta vad en inlösen i praktiken kommer att innebära.

Vi har nu här en organisation och en

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

driftsform som har existerat i femtio år och som svarat för LKAB:s utveckling till världens största mallexportör. Här har också uppbyggts en stor utlandsorganisation, som är väl inarbetad hos malmköparna i olika länder. Det karakteristiska för organisationen har varit en i princip enskild skötsel med allt vad detta innebär av effektivitet och smidighet, förenad med långtgående statligt inflytande och kontroll. Detta sistnämnda är icke blott baserat på statens representation i bolagets styrelse med fyra ledamöter, motsvarande halva styrelsen, utan även på statens omfattande vetorätt såväl i styrelsen som på bolagsstämman samt statens mycket omfattande granskningsrätt. Genom sin allmänna maktställning och det berörda avtalsförhållandets karaktär i övrigt har staten en mycket långtgående garanti för att den enskilda parten icke skulle sköta LKAB mot statens intentioner. Så tycks i alla fall hittills aldrig ha skett. Samarbetet med staten och med statliga myndigheter både i Sverige och i Norge synes ha gått perfekt. Sedan 1927 har samtliga beslut av någon som helst betydelse i LKAB:s styrelse varit enhälliga.

Vad händer nu vid en inlösen? Organisationen kommer i allt väsentligt att splittras både i Sverige och i utlandet, och detta kommer att ske mitt i en period av de mest vittgående omläggningar på LKAB:s samtliga förvaltningsplatser. Staten får ta på sig det direkta ansvaret för bolagets skötsel. Det är staten som blir arbetsgivare vid de norrbottniska malmfälten, och svenska staten blir en av Norges största arbetsgivare och Norges största skattebetalare. Malmexportaffärerna blir statens direkta angelägenhet. Allt detta skall ske till priset av utbetalandet till Grängesbergsbolaget av i runt tal en miljard kronor kontant. Detta belopp, som nu ligger fastlåst i LKAB under statens långtgående kontroll, måste givetvis Grängesbergsbolaget söka att snarast möjligt och på effektivaste sätt investera. Beslutet om utbetalning av dessa avsevärda belopp står nu samma regering och riksdag i be-

grepp att fatta, som vidtagit en rad långtgående åtgärder för att knappa in på penningtillgång och bromsa investeringar. Det kan inte vara försvarligt att fatta ett så allvarligt beslut utan tvingande praktiska skäl.

När man bedömer de argument som anförts, måste man även ta hänsyn till det förslag Grängesbergsbolaget framlagt. Bolaget erbjuder sig medverka till — om statsmakterna så skulle önska — att det principiella överförandet av naturtillgångarna i samhällets ägo skulle kunna ske omedelbart. Däremot skulle den hittillsvarande organisationen och driftsformen få fortsätta, så länge den fungerar bra, dock med den ändringen att statens vetorätt och granskningsrätt ytterligare skulle utökas. Vidare har bolaget — för att göra det mindre svårt för staten att fatta ett dylikt beslut — föreslagit att staten i fortsättningen skall ha rätt att säga upp avtalet när som helst med tre års varsel på villkor, som icke skulle ställa sig ekonomiskt sämre för staten än om inlösen företas för närvarande. Det måste alltså finnas starka skäl för att inlösen skall företagas *nu*.

I första hand har man som skäl åberopat att staten skulle ha utsikt att göra en god affär. Man tycks räkna med att lösensumman i varje fall skulle kunna förräntas och amorteras på femtio år. Räkningar om kalkylerna till nuvarande räntenivå, ställer det sig ej oväsentligt sämre för staten, och skulle man räkna med att den höjda bolagsskatten under någon längre tid blir bestående, så sker en ytterligare försämring av amorteringsmöjligheterna. Bortsett härifrån får man komma ihåg att en dylik vinstkalkyl för staten alltid är osäker, eftersom den grundar sig på något så pass osäkert som prognoser angående den framtida malmkonjunkturen. De prognoser som utredningsmännen har tillhandahållit, har gjorts utan någon som helst kontakt med den obestriddiga sakkunskap som bolagsledningen här måste antas besitta.

Och för övrigt: antag att statsverket skulle göra en god aktieaffär och Grängesbergsbolaget en dålig, vad vinner sam-

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

hället härmed? Och hur jämför sig denna vinst med de nackdelar ur samhällets synpunkt som är förbundna med ett förstatligande? Något som helst försök till en dylik avvägning har inte gjorts.

Vidare har man hävdad att inlösen måste företagas nu, eftersom den vid senare tillfälle skulle bli ekonomiskt ogynnsammare för staten. Här tycks man resonera så, att förr eller senare måste LKAB under alla förhållanden förstatligas. Mycket talar emellertid för att resonemang-
et är mycket svagt på denna punkt. Där-
est den av regeringen föreslagna höj-
ningen av bolagsskatten blir bestående
under nästa beräkningsperiod, skulle lö-
sesumman om tio år bli omkring 100 mil-
joner kronor lägre än nu, under förut-
sättning av oförändrad konjunktur. Även
den omsländigheten att man just nu
håller på att övergå från dagbrytning
till underjordsbrytning i Kiruna talar
för att det är ekonomiskt oförmånligt
för staten att nu erbjuda Grängesbergs-
bolaget inlösen.

I propositionen resonerar finansminis-
tern länge och väl om att möjligheten att
amortera lösesumman blir så mycket
sämre, i den mån man närmar sig grän-
sarna för LKAB:s utmål, att även detta
måste utgöra ett motiv för att man skall
inlösa nu. Emellertid är det uppenbart
att detta beror på vilka arrendevillkor
som i framtiden kommer att gälla för
utnyttjandet av statens malmer, samt vil-
ka substansminskningsregler man kom-
mer överens om. Trots den långa tid
man har haft på sig för att förhandla
med Grängesbergsbolaget, synes man
från statens sida icke ha gjort något för-
sök att diskutera dessa frågor. Hela pro-
positionens resonemang härom hänger
därför fullständigt i luften.

Man har vidare hävdad att staten nu
måste ha majoriteten i LKAB:s styrelse
och på bolagsstämman. Detta söker man
motivera med följande argument.

Staten har, påstår man, tillskjutit den
större delen av kapitalet i LKAB. Detta
måste ju vara fel. Omräknat i dagens
penningvärde, vilket man givetvis måste
göra när man jämför kapitalinsatser som
skett under en tidrymd av femtio år, fin-

ner man att det tvärtom är Grängesbergs-
bolaget som har satsat större delen av
kapitalet. Gör man jämförelsen på basis
av det nya och riskbärande kapital som
parterna under tidernas lopp tillskjutit
i LKAB — och det är ju i regel detta som
vid civilrättsliga förhållanden i första
hand brukar vara utslagsgivande för par-
ternas inflytande i ett företag — finner
man att TGO har satsat väsentligt mer
än tre gånger så mycket som staten.

Sedan säger man att staten uppbär
drygt 60 procent av LKAB:s utdelnings-
bara nettovinst. Härvid bör påpekas —
vilket aldrig gjorts i propositionen eller
i betänkandet — att det redan i 1927 års
avtal bestämdes att staten efter 1947 skul-
le få uppbära ungefär 60 procent av vins-
ten mot dessförinnan 50 procent. Detta
betecknades i 1927 års proposition så-
som en avsevärd förmån för staten, men
det antyddes naturligtvis aldrig att den-
na eftergift från TGO:s sida framdeles
skulle kunna återopas mot bolaget så-
som ett motiv för att staten skulle beröva
bolaget dess principiella bestämmande-
rätt i fråga LKAB:s skötsel. Det har ju
alltsedan det första malmavtalet ingicks
år 1907 varit en grundläggande princip
i förhållandet mellan parterna att, så
länge TGO har sitt kapital nedlagt i
LKAB, Grängesbergsbolaget också skall
ha det bestämmande inflytandet i detta
bolag. Denna princip bekräftades för öv-
rigt uttryckligen just år 1927, då det i
propositionen hette: »En av förutsätt-
ningarna för det nya avtalet har varit
att de enskilda delägarna i Malmbolaget
genom sina representanter i styrelsen i
huvudsak skulle omhänderhava skötseln
av bolagets affärer och till följd därav,
inom den ram kontraktet angiver, äga
avgörandet i ledningen av bolaget.» Man
frågar sig vad det är för nytillkomna er-
farenheter som gör att staten nu vill be-
trakta sin 60-procentiga vinstandel som
ett skäl för att upphäva nyssnämnda
grundprincip.

Att staten får 60 procent av vinsten
kan ju i och för sig icke på något sätt
diskvalificera den enskilda förvaltning-
en. Det avgörande är ju att den som skö-
ter LKAB har ett väsentligt ekonomiskt

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

intresse i företaget, och detta intresse har för Grängesbergbolagets del med tiden icke förminskats utan tvärtom avsevärt tilltagit.

Man åberopar vidare att staten har lagt ned en hel del pengar i malmbanan. Denna sköts emellertid inte av LKAB utan av det helstatliga SJ, och det är ju allom bekant att SJ genom avtal med LKAB lyckats tillförhandla sig garantier och förmåner i övrigt som torde göra statens investeringar i malmbanan till de ojämförligt bäst skyddade och profitabla i detta land. Att verkligen vilja påstå att hänsynen till dessa investeringar ytterligare skulle kräva att LKAB förstabiljades förefaller närmast tyda på svårartad argumentnöd.

Man har i detta sammanhang också på flera ställen i propositionen åberopat att staten är »den för utvecklingen i malm-samhällena i sista hand ansvarige». Detta är ju bara en allmän fras, som inte har någonting med dagens situation att göra. Det har gått bra att låta den enskilde delägaren ha huvudansvaret under de femtio år då Kiruna, Malmberget och Narvik har byggts upp. I den mån man tänker på åtgärder som en gång kan bli aktuella när malmen börjar ta slut, får man komma ihåg, att malmen av utförda mätningar att döma, synes räcka i minst 200 år även vid ständigt upprätthållande av maximal brytning och att det icke av den församlade expertisen har kunnat framföras någon som helst nu känd teknisk omständighet som skulle kunna tala mot att denna malmkropp skall kunna utbrytas ned till det förutsedda djupet av ca 2 000 meter. Det är i sanning ej övertygande att komma med sådana argument när det gäller hur staten i dag skall ställa sig till ett avtal, som staten allt framgent kan säga upp vart tionde år och i händelse av en ny överenskommelse med tre års varsel.

I hela detta argumenterande har man helt undvikit de praktiska problemen. Anser staten, att den enskilda förvaltningen icke sköter bolaget bra eller att samarbetet mellan staten och den enskilda parten icke är tillfredsställande,

eller om staten förutser att man inom den närmaste framtiden måste från statens sida anlägga sådana speciella synpunkter på LKAB:s skötsel, att dessa icke rimligtvis kan förenas med de företagsekonomiska principer som den enskilda parten dock i första hand måste tillämpa — ja, då skulle staten verkligen ha praktiska skäl för att överväga en inlösen. Men några sådana synpunkter har ingalunda anförts. Man har svårt att komma ifrån känslan av att staten genom sin argumentering försöker skyla att man vill ha makten för dess egen skull.

Vid de tidigare tillfällen då det varit fråga om att ändra malmavtalet har staten vid förberedande undersökningar och förhandlingar företrätt av sina representanter i LKAB:s styrelse. Dessa herrar, som ju dock borde sitta inne med en alldeles särskilt värdefull sakkunskap, synes denna gång av någon oförklarlig anledning ha ställts fullständigt åt sidan.

Av de lämnade redogörelserna får man ett intryck att de av finansministern utsedda förhandlarna redan från början uppställde krav av politisk-principiell natur, som gavs ultimativ prägel och som icke kunde godtagas av den enskilda parten. Resultatet av denna taktik, som förefaller mycket anmärkningsvärd, har ju faktiskt blivit att några förhandlingar aldrig kommit till stånd.

När sedan finansministern i sista stund — det var strax före jul — beslöt verkställa en sakkunnigutredning i hela frågan om statens eventuella utnyttjande av inlösenrätten, utsågs just de tidigare förhandlarna till utredningsmän. Dessa var ju då redan bundna av den ståndpunkt de intagit vid förhandlingarna med bolaget, och det var väl ändå för mycket begärt att de förutsättningslöst skulle kunna utreda, huruvida den ståndpunkt de redan intagit vid förhandlingarna var berättigad eller inte. Att just dessa personer, fortfarande med förbigående av statsrepresentanterna i LKAB:s styrelse, valdes till utredningsmän — och mottog uppdraget — är ägnat att förvåna.

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

När utredningsmännen, som ju ingalunda var experter på LKAB, sedan skulle genomföra uppgiften att på föga mer än två månader undersöka och redovisa denna betydelsefulla och för en utomstående för övrigt svärgenomträngliga fråga, verkar det som om de fattat sin uppgift så, att de inte skulle ta kontakt med Grängesbergsholagens och LKAB:s sakkunniga ledning. En sådan metod att bedriva vad som borde vara en sakkunnig och opartisk utredning är ju mycket egendomlig och för en utomstående oförklarlig.

I betänkandet anfördes inga skäl som skulle tala till förmån för att den nuvarande erkänt framgångsrika ordningen skulle bibehållas eller några som skulle tala mot dess upphävande. En sådan redovisning saknas också i propositionen. Detsamma är förhållandet när det gäller att bedöma konsekvenserna av ett förstatligande. I den utomordentligt viktiga frågan rörande inverkan på malmförsäljningarna och på handelspolitiken över huvud taget av ett förstatligande nöjer man sig helt enkelt med att med några rader citera vad dåvarande finansminister Wigforss för tio år sedan i ett helt annat läge hade sagt i saken i sin proposition år 1945. Inte heller då hade för övrigt gjorts någon utredning i saken, detta är ju förlåtligt, eftersom man vid det tillfället föreslog att inlösen inte skulle ske.

Jag skulle vidare vilja fråga om man gjort någon undersökning av vad som hänt sedan år 1945 i fråga om de vittgående strukturförändringarna på malmmarknaden. Har man försökt sätta sig in i vilken inverkan Montanunionen kan ha och de framstötter som gjorts från detta håll angående monopolisering av malmköpen? Har man överlagt med ledande representanter för UD:s handelsavdelning eller i övrigt med några av de personer, som haft att svara för de senaste årens handelspolitik och därmed kommit i kontakt med malmfrågorna? Dessa frågor, som är av stor betydelse för ett ställningstagande, hade givetvis bort belysas. De energiska varningar mot ett förstatligande, som framförts av två

personer, vilka dock har utomordentlig kunnsighet på handelspolitikens område, inte minst när det gäller malmfrågorna, nämligen förre utrikesministern Günther och nuvarande ambassadören Boheman, har ansetts kunna lämnas helt utan avseende.

När denna snabbutredning väl verkställt har sedan finansministern givit en remisstid på elva dagar. Vid den granskning, som därvid sker, påtalas att man förbiset den fundamentala frågan om i vilken utsträckning malmerna ägs av LKAB och i vilken utsträckning de ägs av staten. En ny snabbutredning måste göras på denna punkt, denna gång på några dagar.

Jag vill inte underlåta att säga några ord om den takt, i vilken denna stora fråga har beretts. Spåren förskräcker. Må inte detta sätt att verkställa undersökningar och göra beräkningar komma att bli normerande för statliga företag antingen de driver malmbrytning eller annan verksamhet!

Alltsedan riksdagen år 1945 beslöt att då inte utnyttja inlösenrätten har man haft klart för sig att denna synnerligen viktiga fråga skulle komma att behandlas av 1955 års vårriksdag. Det är därför helt oförklarligt att detta måste ske i ett så forcerat tempo och med så dåliga förberedelser som här är fallet. Riksdagen måste nu ta ställning till saken utan att ha fått klarhet om vilket alternativ som skulle ha kunnat föreligga, därest förhandlingar verkligen förts med bolaget rörande alla sådana ändringar och tilllägg, som med hänsyn till substansminskning, framtida ränteförhållande eller till eljest föreliggande omständigheter hade varit sakligt motiverade.

Slutligen skulle jag vilja framhålla att man både i propositionen och i utskottets utlåtande använder uttryck, som skulle kunna tydas så att en dörr fortfarande står öppen för förhandlingar, ehuru på villkor som bolaget bestämt förklarat sig inte kunna godtaga. Men var det inte så att redan i november förra året lämnade bolagets styrelse ett definitiva besked till finansministern att bolaget inte kan fransäga sig ansvaret

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

för förvaltningen av sin hittills i LKAB nedlagda förmögenhet, och man påpekade då också att om staten vill fråntaga Grängesbergsbolaget dess principiella ansvar för LKAB:s skötsel, så bör detta ske genom utlösning av Grängesbergsbolagets ekonomiska engagemang på det sätt gällande avtal anvisar. Vad syftar man då till med en skrivning, som förekommer i propositioner och i utskottets utlåtande?

Mot bakgrunden av de synpunkter, som jag här har framfört, finner jag de förslag, vilka motionsvis framlagts och som sedan i form av reservation fogats till statsutskottets utlåtande, välbetänkta och ber att få instämma i redan ställda yrkanden om bifall till reservationen.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! Jag skall försöka att fatta mig kort.

Inledningsvis vill jag i anledning av herr Wehtjes anförande säga, att det finns och har funnits starka skäl för att inlösa stamaktierna i LKAB. Högern och folkpartiet vill inte denna inlösen. I den reservation, som föreligger, ser jag bland undertecknarna en av folkpartiets riksdagsmän från Norrbotten. Med anledning därav vill jag bara notera, att det förhållandet nog kommer att ytterligare skärpa krysteknen inom folkpartiet i Norrbotten.

Därtill vill jag foga, att det haltar betänkligt i högerns logik, när den nu vänder sig mot en inlösen av dessa stamaktier. Under valet myntade högern en propagandaslogan, nämligen om »egendomsägande demokrati», men det finns inget logiskt sammanhang mellan denna och den ställning, som man i dag på det hållet tar till det föreliggande spörsmålet.

Vilken är motiveringen till reservanternas yrkande om avslag på åtgärderna för att inlösa stamaktierna i LKAB? Ja, jag vill i korthet citera reservationen, där det bl. a. heter: »Utskottet vill framhålla, att förslaget till sin ekonomiska räckvidd och sina verkningar är så omfattande, att utskottet finner det otill-

fredsställande, att riksdagsbehandlingen skall behöva ske under stor tidsnöd.»

Detta är ju gammal skäpmat. Under 48 år har frågan varit aktuell, men för högern och folkpartiet liksom för TGO har den ständigt varit inaktuell. Herr Leander har redan varti inne på historien om malmgruvornas förstatligande; det ligger ju i korthet till ungefär på följande sätt. År 1907 lyckades Grängesbergsbolaget hindra gruvornas förstatligande och förlänga avtalet till 1932. På 1920-talet var gruvorna ett spekulationsobjekt för Ivar Kreugers koncern, som med hjälp av folkfrisinnets regering fick avtalet förlängt till 1947; förlängningen skedde 1927. I 1927 års malmavtal fanns en paragraf, som gav statens möjlighet att redan 1937 under vissa villkor inlösa stamaktierna för en summa av 140 miljoner kronor. Genom en rad manipulationer hade man 1931 och 1932 drivit det dithän, att detta ekonomiskt exklusiva företag stod inför cession. § 26 i 1927 års avtal var då tillämplig, men den sittande regeringen gjorde ingenting för att till ett relativt billigt pris inlösa aktierna. Det bör i detta sammanhang framhållas, att spekulationen med malmgruvorna på 1920-talet bl. a. ledde till att man likviderade de ekonomiska möjligheterna att under åren 1931, 1932 och 1933 hålla driften uppe och ge arbetarna tillräcklig sysselsättning, med påföljd att gruvarbetarna under lång tid fick arbeta endast tre dagar i veckan och vidkännas därav följande inkomstminskningar.

Man måste säga att malmgruvornas förstatligande är en logisk utveckling. Staten har tvingats gripa in för att bygga upp ett av privatkapitalet raserat näringsliv i Norrbotten, och bl. a. mot den bakgrunden kan det inte längre toleras att privatkapitalet får dominera de väldiga råvarukällor som gruvorna utgör. Jag vill erinra kammaren om att högern i andra sammanhang har sagt, att orsaken till att man på 1920-talet och i början av 1930-talet måste lägga ned sägverken i Norrbotten var det förhållandet att staten ägde större delen av skogarna det gick inte att ha det så.

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

Men nu intar man en motsatt ståndpunkt, och där brister det i logiken. Staten har tvingats bygga upp NJA. Är det då inte logiskt, att staten tar hand om malmgruvorna?

I detta sammanhang bör också uppmärksammas, att TGO:s vinst i LKAB inte har investerats uppe i Norrbotten. Malmgruvorna är naturligtvis inte bara ett norrbottensintresse utan en nationaltillgång, och vi har ingalunda hävdad att hela vinsten från dessa rika malmfält skulle investeras i Norrbotten. Men nog har vi väl rätt att hädanefter få en annan tingens ordning till stånd då det gäller att disponera delar av vinsten på malmbrytningen till utveckling av näringslivet uppe i Norrbotten.

Med dessa ord vill jag, herr talman, ansluta mig till dem som yrkat bifall till utskottets förslag.

Herr DE GEER (fp):

Herr talman! Det har varit ganska intressant att inför dagens behandling av denna fråga läsa protokollen från de tidigare tillfällen då riksdagen behandlat ärendet. Frågan har varit före icke blott vart tionde år, räknat från 1907, utan också flera gånger tidigare och även vid vissa tillfällen under tioårsperioderna.

Utmärkande för debatterna och ställningstagandet vid alla dessa tillfällen har varit stor tveksamhet till en inlösen, både ur principiella synpunkter och med tanke på lönsamheten. Denna tveksamhet har icke varit partipolitiskt betonad.

Årets proposition och kanske framför allt den utredning, som föregått densamma, skiljer sig radikalt från denna tidigare tveksamhet. Nu är man fullt övertygad om att en inlösen är riktig, inte blott ur finansiella synpunkter utan även av sociala och andra skäl. Det kan inte dröja alltför länge, innan vi får se vilka som bedömer frågan rätt — oppositionen eller regeringen och utredningen. Av den anledningen är det ju av intresse för oppositionen att få sina synpunkter antecknade till dagens protokoll — det kan ha ett visst värde i framtiden.

Oppositionen gör gällande, att utredningens tvärsäkra slutsatser och dess prognoser angående priser och efterfrågan på malm kan sättas under allvarlig diskussion. Utvecklingen går snabbt i våra tider. Jag vill bara påpeka att det aldrig någonsin under ett decennium upptäckts och exploaterats så många nya malmer som under de sistförflutna tio åren. Jag behöver bara erinra om de mycket stora malmtillgångarna i Labrador och Venezuela, där man redan börjat en exploatering. Vidare finns det stora kända tillgångar i Brasilien, i Sydafrika och på Afrikas västkust.

Jag vill också peka på en annan omständighet, som det kan vara lämpligt att tänka på i dagens situation. De flesta av oss erinrar sig kanske den mycket heta diskussion, som ägde rum på 1920-talet om bristen på olja. Man ansåg att den tidpunkt låg ganska nära, då världens kända oljetillgångar skulle sina. Diskussionen gick i bristens och förestående prisstegrings tecken. Vad har hänt under de 30 år, som gått sedan dess? Trots 30 års mycket kraftiga exploaterande är världens kända oljetillgångar i dag väsentligt större än för 30 år sedan, och utvecklingen pekar ingalunda hän mot brist och stigande priser. Dessa iakttagelser bör ju mana till eftertanke, när man bedömer dagens fråga här i riksdagen.

Jag skall inte beröra det stora komplex av frågor, som sammanhänger med förevarande spörsmål och som av andra talare belysts ur olika synpunkter. Min slutsats är dock, att det väl är sannolikt att en inlösen av aktierna är en god affär icke för staten utan för TGO. Det är nog ingen hemlighet, att det finns ganska stora grupper av aktieägare i TGO, som bestämt hävdar, att inlösen skall ske. Men det är ju inte TGO:s intressen vi skall tillvarata här, utan vi bör tillvarata statens intressen och framför allt det allmännas intressen.

Vare sig LKAB kommer att drivas som hittills eller om koncernen skall splittras, är det nog ett svenskt intresse att exportutbudet av fosforhaltig malm — det gäller här väsentligen fosforhal-

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

tig malm — är koncentrerat och sker under samarbete. Jag vill särskilt erinra om att Montanunionen, som utan tvivel är den störste förbrukaren av fosforhaltig malm, under den allra senaste tiden inlett samarbete med England för att skapa en enhetlig front i två hänseenden, dels när det gäller försäljningen av koks och dels när det gäller inköp av malm. I det förra fallet eftersträvar man så höga och i det senare fallet så låga priser som möjligt. Dessa strävanden på kontinenten till samarbete med England öppnar allvarliga perspektiv för oss. Just när man där koncentrerar sig, är vi på väg att splittra oss.

Nu har visserligen finansministern framhållit, att Grängesbergbolaget har en relativt liten betydelse såsom exportör av fosforhaltig malm i jämförelse med LKAB. Detta kan vara sant, men Grängesbergbolaget är och kommer att bli en betydande maktfaktor på malmmarknaden — det har inte blott Grängesbergfälten, som kanske något kan utvidgas, utan det har också malmfält i Afrika och ett högst betydande malmfält i Mellansverige, nämligen Stråssa, som ännu inte blivit exploaterat men som av allt att döma kommer att bli föremål för exploatering. Man måste nog därför räkna med att Grängesbergbolaget i framtiden kommer att bli en betydande maktfaktor när det gäller exportutbytet av fosforhaltig malm.

Det betänkliga är att något avtal om samarbete inte träffats i samband med propositionens framläggande. Finansministern har hävdat att förutsättningar finnes för förhandlingar och för att nå en överenskommelse, och det får vi alla hoppas. Men jag undrar, om det inte hade varit bättre att träffa avtal före tillsägelsen om inlösen. Finansministern dömer kanske efter erfarenheten från förhandlingarna med de enskilda bankinstituten, där det kunde vara bra att ha en beredskapslagstiftning i bakfickan när det gällde att tvinga den andra parten till en resonlig hållning. Men Grängesbergbolaget har en vida friare ställning än bankinstituten, om det skall göras en sådan jämförelse, och det kanske

därför inte blir så lätt att träffa en rimlig uppgörelse. I varje fall borde förutsättningarna för samarbetet i fortsättningen ha analyserats och klarlagts, innan tillsägelse sker om inlösen.

Norrbottens järnverk har som hastigast skymtat i dagens debatt. Jag skall inte alls gå in på den saken, men jag vill säga, att under de år, som järnverket har existerat, har samarbetet mellan detta och LKAB varit det allra bästa. Och från järnverkets sida räknar vi självfallet med att det goda samarbetet skall bestå, även om en klyvning av Grängesbergskoncernen äger rum i framtiden.

Herr statsrådet **SKÖLD**:

Herr talman! Under den diskussion, som har förts här, har det från flera håll gjorts den anmärkningen, att utredningen i denna fråga icke har varit förutsättningslös. Det har sagts att den har varit ett beställningsskrädderi.

När en sådan anmärkning göres, går man alldeles förbi det principiella ståndpunktstagande, som från riksdagens sida gång på gång har träffats, då riksdagen har uttalat, att en inlösen bör komma till stånd så snart det kan ske på rimliga villkor. Så uttryckte en enhällig riksdag saken 1945. Det kan hända, att det varit felaktigt av mig att utgå ifrån, att detta var en fast grund att stå på. Men det är fortfarande på det sättet, att en betydande majoritet i riksdagen står kvar på den uppfattningen. Då får jag fråga: Vad är det med utgångspunkt därifrån som skall utredas? Jo, det är denna fråga: Kan inlösningen ske på rimliga villkor? Den utredningen har verkställts, och utredningsmännen har svarat ja på frågan. För min del har jag kommit till den uppfattningen att ingen har svarat nej.

Jag lyssnade nu till herr De Geer, som föreföll att i det avseendet vara litet tvivlande. Men jag vill då fästa uppmärksamheten på att de sakkunniga kommit fram till den slutsatsen, att de antar, att LKAB-malmerna med sin höga järnhalt och med sitt i förhållande till i första hand de europeiska järn-

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

och stålcentra gynnsamma transportläge på lång sikt kan beräknas få sin ställning på den internationella malmmarknaden relativt förbättrad. Med hänsyn till de även efter övergången till underjordsbrytning i Kiruna låga produktionskostnaderna anser de sakkunniga, att LKAB-malmerna även vid ogynnsamma konjunkturen bör ha möjlighet att hävda sig i konkurrensen. Det var utredningsmännens slutsats, och TGO säger, att »så långt kan TGO dela utredningsmännens uppfattning».

Därefter gör TGO invändningar mot, som de tycker, utredningsmännens sanguiniska tro på möjligheterna att få ut tillfredsställande priser. Men läser man yttrandet uppmärksamt, finner man att denna invändning framför allt riktar sig mot ett av de sakkunnigas exempel, nämligen det som förutsätter, att den nu rådande konjunkturen skall bestå under 10—20 år framåt och att därför inlösensumman skulle kunna amorteras på denna tid. Jag vill fästa uppmärksamheten på att jag för min del icke har haft dessa optimistiska utgångspunkter, utan jag har räknat med att här får man vara glad, om man kan få en amortering till stånd under de 50 år, som det kan vara naturligt att tala om och under vilken tid LKAB-malmen räcker.

Det är klart att man alltid kan vara tveksam om prognoser, men jag skulle för min del tro att de prognoser, som vi bygger på, har så breda marginaler, att det icke gärna bör finnas några risker.

Herr De Geer sade, att det borde ha träffats avtal med LKAB före propositionens framläggande. Jag tror inte att herr De Geer tar sin egen anmärkning så särdeles allvarligt. Varken LKAB eller staten kan egentligen ha något intresse av att försöka träffa avtal, innan man vet hur det skall bli i huvudfrågan. Det är ju inte så att folk gärna vill ägna sig åt ett så pass ofruktbart arbete.

Men jag vill fästa uppmärksamheten på att vi icke ovillkorligen föreslagit en inlösen. Vi har kunnat tänka oss ett fortsatt samarbete under förutsättning att staten får den ersättning för det

minskade värde, som rätten att inlösa måste få inom en ganska nära framtid. Jag anser därför att herr Wehtjes och andras uttalanden om utredningens bristfällighet faller vid sidan av saken, ty de ser bort ifrån att vi har tagit som utgångspunkt, att riksdagen tidigare har intagit en principiell ståndpunkt i huvudfrågan. Men det är ju klart att om man intar en alldeles motsatt uppfattning och anser, att staten över huvud taget inte skall använda sin rätt att inlösa företaget, då kommer saken i ett annat läge. Men det har jag inte något intresse av att diskutera, ty den frågeställningen har inte från något håll framställts koncist — inte ens från herr Wehtjes sida.

Jag vill vidare säga, att jag inte kan tycka att det är så mycket mening med att jag fördjupar mig i den diskussion, som här har förts, ty utgångspunkterna är ju så olikartade. När t. ex. fröken Andersson frågar, om »det svenska folket inte har glädje av välskötta privata företag», så är det klart att man skall svara ja på det. Men kan man verkligen kalla LKAB för ett privat företag? Är det ett privat företag, som till hälften ägs av staten? Man får väl ändå göra några distinktioner, tycker jag. Det är dock så, att den svenska staten och därmed det svenska folket får huvudparten av vinsten och enligt mitt sätt att se har satsat de flesta pengarna. Inte kan man väl se bort från dessa realiteter?

Jag har nu på nytt fått höra, att det är stor skada att den framgångsrika verksamheten inte får fortsätta. I mitt inledningsanförande här i dag har jag klart angivit att jag anser invändningarna på den punkten vara överdrivna. Man vägrar att se, att LKAB i sig självt är en så stor del av det hela, att det man här kallar för samarbete icke är så särdeles betydelsefullt. När det dessutom med all sannolikhet kommer att finnas förutsättningar för ett samarbete på malmförsäljningens område, så är det väl inte så mycket mer att säga om den saken.

Jag har inte någon respekt för talet

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

om att vi inte har tagit hänsyn till erfarenheterna från utrikespolitiken och handelspolitiken. Det är väl ändå på det sättet att alla förhandlingar, som föres, oftast föres av från Stockholm utskickade förhandlare. Dessa avger sina rapporter. Det är väl klart att regeringen tar del av dessa rapporter, och det är väl klart att vi har en lika allsidig kännedom om vad som har hänt vid förhandlingarna som någon annan, som i alla fall inte har kunnat se det mer än endels.

Men vill man överdriva en sak så kan man naturligtvis göra det. Vad nu t. ex. Montanunionen beträffar är den en sammanslutning av ett antal länder — främst Beneluxländerna, Frankrike och Västtyskland — vilka stater har överlämnat en del av sina överhöghetsbefogenheter till denna union. Den är alltså en överstatlig organisation, som styrs av regeringarna i dessa länder genom deras representanter. Den är en politisk maktkoncentration. Och är det ändå inte en ganska fåvitsk tanke att tro att ett privat företag, som Grängesbergsbolaget i motsats till LKAB är, skulle ha större möjligheter att hävda sig mot denna överstatliga organisation än den svenska staten? Men det kommer ju inte att bli fråga om att ett statligt LKAB skall få offentlighetsrättslig ställning i förhandlingsavseende. Förhandlingar kommer nu som tidigare att få skötas genom de svenska statsmyndigheternas försorg. Det är väl tvärt emot vad som här från visst håll har gjorts gällande på det sättet, att om det förefinns strävanden att föra in politik i handelsförhållandena mellan länderna, så är det inte någon särskild styrka att man har privata företag. Dessa har inget företräde i det avseendet, det måste jag för min del understryka. Ty ni tror väl inte, att om vissa länder har särskilda intressen att tillvarata, skulle de falla till föga för den ideologiska synpunkten och säga: »Det här företaget får vi för allt i världen inte röra, eftersom det är ett privat företag!» Någon sådan hänsyn tas inte — inte på något håll.

Det har sagts här — och jag slutar mitt anförande med detta — att förslaget från regeringens sida är ett försök att skaffa makt för maktens egen skull. Det är en sådan där fras som man kan tillåta sig. Jag hade tänkt säga någonting mer, men jag behärskar mig. Jag vill inte bestrida att denna proposition innebär ett förslag att stärka det allmännas inflytande på en viss bestämd punkt. Här föreslås ett ersättande av den säkerhetsventil, som inlösningsrätten hittills har utgjort men vars betydelse alltmer har gått förlorad, med någonting annat, nämligen ett ökat allmänt inflytande i LKAB. Men inte vill vi genomföra detta för att staten skall få större makt, och inte framlägger väl jag förslaget för att jag skall få mera makt. Alla inser väl att det här gäller en maktutövning som kommer att träda i kraft efter min tid. Nej, vi gör det för att därigenom skydda det svenska folkets intresse — *hela* det svenska folkets intresse — för att se till, att det svenska folket får det utbyte av statens egendom, som kan vinnas. Och det är enligt mitt sätt att se fullkomligt legitimt att i ett sådant syfte öka statens inflytande, så mycket mer som detta kan ske utan att något som helst enskilt intresse trädes för nära.

Herr WEHTJE (h) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern säger att kritiken har gått förbi att riksdagen redan tidigare har tagit principiell ståndpunkt i denna fråga, i det att riksdagen förklarat att staten bör förvärva ifrågavarande naturrikedomar, när detta kan ske på rimliga villkor. Men är det då inte meningen att villkoren bör prövas vid varje tillfälle frågan blir aktuell? Den sista delen av beslutet bortser finansministern helt enkelt ifrån. Men det är den bedömningen som jag menar att vi nu har att göra.

Utredningen av läget som det nu är har inte skett på ett tillfredsställande sätt; det har jag redan i mitt tidigare anförande utförligt motiverat. Och jag vill tillägga, att bedömningen av de ekonomiska villkoren inte är entydig. Här

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

är fråga om skeppningskvantiteten, om de malmpris som kan uppnås, om de beräknade brytningskostnaderna osv. Vi borde ha fått dessa förhållanden bättre klarlagda, och detta borde ha kunnat ske i samråd med bolagets ledning, som väl är mest kompetent att bedöma dessa våra frågor.

Det har inte heller, herr finansminister, tagits någon som helst hänsyn till att denna inlösen kommer under en tid, när vårt samhällsekonomiska läge är mycket labilt. Här talar vi ju vid varje tillfälle när de ekonomiska frågorna debatteras om vilka stora påfrestningar som vår ekonomi är utsatt för, men nu är man beredd att för några fördelar som inte direkt kan klarläggas — utom några mera politiskt betonade fördelar — släppa ut ett miljardbelopp på marknaden.

När sedan räntabilitetsfrågorna skall bedömas, kan jag inte finna annat än att man inte gjort fullständigt klart för sig, vilka andelar av den stora kakan som det är fråga om. Om vi sätter malm-bolagets vinst före skatt till 100, får ju staten redan nu 80 procent — 50 procent i skatt och 30 i utdelning från bolaget. Grängesbergsbolaget får behålla 20 procent. Av dessa 20 procent får sedan aktieägarna när pengarna utdelas betala ungefär hälften i skatt. Hela denna diskussion rör sig alltså om att man skall fördela 10 procent efter andra normer än nu. Det är för den fördelningen som man vill vidtaga så djupt ingripande åtgärder och betala ut detta stora belopp.

Vad jag avsåg att påtala var också den bristande redovisningen av de handelspolitiska svårigheter som kan uppstå vid andra ägandeförhållanden och annan skötsel än den nuvarande. När jag nämnde Montanunionen, hade jag ju inte i tankarna att det just skulle vara förhandlingsläget med denna organisation som skulle bli förändrat. Jag tänkte mera på vilken inverkan den av unionen inledda politiken liksom dess handel och vandel i övrigt kunde få på våra möjligheter att sälja större kvantiteter malm och få ut goda priser.

Finansministern nämnde till sist, att en inlösen var den enda ventil, som han kunde tänka sig för att bibehålla säkerheten för att man skulle kunna styra utvecklingen inom malmbolaget i den riktning som var önskvärd från statens sida. Men, herr statsråd, Grängesbergsbolaget har ju förklarat sig berett att minska tiden för de olika inlösenperioderna till tre år, och tre år kan väl ändå inte betraktas som en alltför lång period, när man bedömer frågorna på lång sikt. Under den tiden kan det väl inte hända så mycket. Skulle staten tycka att man vill övertaga företaget helt och lägga driften efter andra linjer, då kan man väl även vara tillfreds med en sådan säkerhetsventil.

Herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Jag skall inte gå in på frågan om de samhällsekonomiska konsekvenserna av en inlösen; den saken berörde jag utförligt i mitt inledningsanförande, och jag har inte märkt att mina där framställda synpunkter har blivit bemötta.

Jag vill säga att de 20 procenten, som herr Wehtje nyss talade om, i alla fall i följd motsvarade 80 miljoner kronor. Det har ju ifrån andra håll inom oppositionen sagts, att Grängesbergsbolaget inte brukar dela ut dessa pengar till sina aktieägare, och följaktligen blir det inte någon ytterligare skatt på den delen av inkomsten.

Jag vill också säga, att när herr Wehtje pekar på att här rör sig om en begränsad summa på låt mig säga 80 miljoner, så glömmmer herr Wehtje det längre perspektivet: hur skall det bli med avkastningen på statens egen malm, som är den större delen av det hela?

Herr Wehtje säger vidare, att bolaget har erbjudit inlösen med treårsintervaller. Men den saken kan väl inte vara av någon praktisk betydelse. Såsom jag tidigare har visat minskar bolagets malmtillgångar med 15 procent vart tionde år. Skall man inlösa kan man inte vänta så värst många tiotal år, ty då blir det ingen malm kvar. Därför skulle man kanske kunna verkställa en inlösning efter tre

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

år, kanske efter sex år, men sedan blir det väl egentligen slut. Och vad är det för mening i att vi skulle ställas inför dessa problem vart tredje år?

Till sist vill jag bara för min del säga, att det är rätt att villkoren för inlösen skall provas vid varje tillfälle när frågan kommer upp i riksdagen. De är prövade! Och jag vill hålla före att utredningen på denna punkt är så tillfredsställande som det över huvud taget är möjligt att göra den.

Herr WEHTJE (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår inte finansministerns svar på min uträkning om vad det verkligen gällde att ytterligare dela. Det är väl ändå inte mer än de tio procenten? Finansministern säger nu att några påstår, att de 20 procent, som Grängesbergsbolaget får, inte används till utdelning. Var blir de då av i Grängesbergsbolaget? Jag tycker att statsrådet brukar finna så många utvägar att beskatta alla medel hos företagen, att det vore besynnerligt om det här helt plötsligt skulle finnas en möjlighet att stoppa undan någonting som sedan aldrig blir beskattat. Till sist kommer det ju ändå fram och blir beskattat. Man kan inte bortse från att de tio procenten också kommer att tagas ut av företaget som skatt, och alltså måste det tas med i kalkylen.

Vidare säger herr statsrådet att malm-tillgångarna minskar, och det är under sådana förhållanden inte någon mening med att vänta. Jag framhöll i mitt tidigare anförande, som herr statsrådet inte hörde, att det inte har förhandlats om avräkningen av substansminskningen eller vilket arrende som skall betalas för brytningen av statens malmtillgångar. Under sådana förhållanden kan man inte säga, att det inte är någon mening med att först vid senare tillfälle yrka på en inlösen.

Herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Det har visst förhandlats i frågan om substansminskning, men ett

från vår sida framställt förslag på den punkten har avvisats.

Till sist vill jag fråga: Är herr Wehtje den ende som inte vet att Grängesbergsbolaget har 250 miljoner kronor samlade på bank?

Herr NÄSGÅRD (bf):

Herr talman! Jag har inom utskottet biträtt förslaget om uppsägning av avtalet med det syftet, att staten skulle få rimliga möjligheter att förhandla om en skälig andel i LKAB:s ledning. Jag vill inte lägga in mera i detta mitt ställningstagande än att jag vill se resultatet av dessa förhandlingar innan jag tar slutlig ståndpunkt, och den situationen föreligger ju inte nu. Om man skulle följa högermans och folkpartiets reservation skulle man ju i verkligheten, därest TGO säger nej till en flyttning av uppsägningstiden, avhända staten möjligheterna att inleda nya verkliga förhandlingar.

För övrigt kan jag instämma med den högerman i statsutskottet som yttrade ungefär så här: »Detta är ingen socialiseringsfråga utan en praktisk fråga.» Det stämmer också med samlingsregeringens, statsutskottets och hela riksdagens ståndpunktstagande år 1945.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få tillstyrka utskottets förslag.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Jag föreställer mig att kammarens ledamöter vid det här laget är ganska utledsna på denna diskussion. — Jag hör nu att jag med tillfredsställelse kan konstatera att jag för en gångs skull har riktigt uppfattat kammarledamöternas åsikt!

Egentligen kunde jag inskränka mig till att instämma med herr Nyström. Såsom representant för Kiruna sjöng herr Nyström här en LKAB:s höga visa, och det var rätt egendomligt att konstatera att den slutsats som herr Nyström drog ur sina premisser inte stämde med dessa.

Det var intressant att i dag se herr finansministern i talarstolen. Den abandon och frimodighet, som i vanliga fall brukar utmärka finansministern under

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

hans framträdanden här i kammaren, var nu ganska bedagade. Eftertankens kränka blekhet skymtade fram i hans anförande, och jag fick det intrycket, att han i själ och hjärta kanske inte är så förfärligt ivrig för den här propositionen.

Herr finansministern har gång på gång sagt att oppositionen ändrat mening sedan 1945, då en enhällig riksdag beslöt att statsinlösen av LKAB skulle ske. Men, herr finansminister, det gjordes ett viktigt tillägg: på rimliga villkor! I varje fall anser jag att någon förutsättning för en uppgörelse på rimliga villkor inte föreligger i dag.

Finansministern har flera gånger under debatten i dag och även i propositionen gjort gällande, att det är staten som är den dominerande intressenten i LKAB därför att staten har gjort de största kapitaltillskotten. Nu visar det sig emellertid, att om man i dagens penningvärde räknar ut vilka riskbärande kapital som har placerats i LKAB, står TGO för 277 miljoner kronor och staten för 88 miljoner kronor. Men sedan har det ju under årens lopp skett stora kapitaltillskott med hänsyn till de i LKAB sparade vinstmedlen, och då finner man, att TGO har svarat för 500 miljoner kronor och staten för 420 miljoner kronor, omräknat i dagens penningvärde. Även med hänsyn tagen till de två sist anförda siffrorna måste jag påstå, att finansministerns upprepade utsagor, att staten har satsat de största beloppen, ter sig något egendomliga. Men finansministern replierar då på malmbanan. Denna är väl ändå, herr finansminister, en fristående affär och en för staten mycket gynnsam affär. Om jag inte är felaktigt underrättad, är statens inkomst på malmbanan så betydande, att om den inkomsten inte funnes, skulle statens järnvägar totaliter gå med mycket stort underskott.

Jag nämnde nyss, att jag har det intrycket att finansministern var ganska försiktig i sitt uppträdande här i dag. Särskilt försiktig var han när han kom in på själva inlösningsfrågan. Det har ju förut under debatten klagats över att de

utredningar, som ligger bakom propositionen, är ganska bristfälliga. Det är kanske någon överdrift. Men på en punkt föreligger en bristfällighet i propositionen: Vi får inte veta, enligt vilken metod inlösen skall ske.

Beträffande inlösningssumman gäller ju, att den skall uppgå till ett belopp lika med hälften av vinsten på $25 \times 4,25$ miljoner ton under den senaste tioårsperioden, varvid med vinsten avses LKAB:s medelnettovinst per ton efter skatter och avskrivningar. Utöver den sålunda beräknade lösensumman skall TGO enligt 1932 års malmavtal tillgodoföras ersättning, motsvarande den andel av i LKAB fonderade vinstmedel, som skulle ha tillfallit TGO, därest dessa medel hade utdelats i stället för att fonderas. Nu har vi en mycket gynnsam tioårsperiod bakom oss, och det är detta som gör att lösensumman har sprungit upp till så högt belopp.

Inlösen skall kunna ske enligt fyra olika alternativ, men riksdagen får ingen som helst antydning om vilket av dessa alternativ som kommer att tillämpas. Det har påtalats, att vad som kommer att ske kan medföra rubbningar i den samhällsekonomiska balansen, och det beror i hög grad på vilket av de fyra alternativen som kommer att utnyttjas. Enligt alternativ 1 skulle hela beloppet erläggas den 30 september år 1957, enligt alternativ 2 skulle hela beloppet erläggas den 30 september 1958, enligt alternativ 3 skulle beloppet erläggas med en femtedel på inlösningsdagen och en femtedel under vart och ett av de fyra närmast följande åren, och enligt alternativ 4 skulle beloppet erläggas med en tiondel på inlösningsdagen och en tiondel under vart och ett av de nio närmast följande åren. Oguldna delar av lösensumman skall förräntas med fyra procent per år under det första året och därefter med sex procent.

Ur den samhällsekonomiska balansens synpunkt är det naturligtvis gynnsammast att utnyttja antingen alternativ 3 eller alternativ 4 med successiva inbetalningar under fem eller tio år. Men i så fall tillkommer den höga räntan som

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

staten får punga ut med, sex procent. Här framträder två olika synpunkter. Skall staten ta risken och betala hela inlösningssumman på en gång med de rubbningar som därmed kan följa, eller skall staten utnyttja metoden med successiva inbetalningar? Så länge som riksdagen lämnas i okunnighet om en så viktig detalj, finns det enligt min mening allt skäl att försöka skjuta på behandlingen av detta ärende.

Jag vet, att finansministern mot detta invänder, att tre månader mer eller mindre inte betyder så mycket i detta sammanhang. Men sett mot bakgrunden av den korta tid, på vilken detta ärende i övrigt har behandlats, synes det mig som om tre månader skulle vara en ganska lång tid.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Jag har ju redan svarat på de flesta av de frågor, som herr Ohlon här har framställt, och det kan inte falla mig in att nu på nytt upprepa mina skäl. Men jag begärde ordet för att illustrera herr Ohlons sätt att räkna och hans sätt att se på dessa ting. För herr Ohlon är malmbanan en särskild affär, och en för staten lukrativ affär. Jag tillät mig i förmiddags att säga, att utan malmbanan hade det aldrig blivit någon gruvdrift och utan gruvdrift hade det aldrig blivit någon malmbana. Det är alltså två ting som hör väl samman.

Observera nu, ärade kammarledamöter, att i början satte Grängesbergsbolaget in 55 miljoner kronor i gruvbrytningen och SJ satte in 54 miljoner kronor i malmbanan. Under åren 1907—1927 fick TGO en vinst på sina 55 miljoner av 290 miljoner kronor. SJ fick på sina 54 miljoner under de 20 åren en vinst av 60 miljoner kronor. Det är att se saker och ting ur olika synpunkter — det som är lukrativt för staten är tydligen inte lukrativt för TGO!

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om inte staten hade byggt malmbanan, vilket ju staten gjorde

de i sin framsynthet på sin tid, hade de enskilda fått koncession på att bygga en bana i stället, och då hade precis samma situation varit för handen beträffande gruvdriften i Norrbotten som den dag i dag är.

Vad finansministerns utveckling av vinsterna beträffar, valde finansministern ut en period som var gynnsam för hans bevisföring, men förde inte räkningen fram till dags dato.

Herr LEANDER (s):

Herr talman! Herr Wehtje tycks vilja göra gällande att utredningsmännens beräkningar vore i högsta grad ovederhäftiga för att inte säga medvetet oriktiga.

Herr Wehtje undrar om villkoren för inlösen är rimliga. Vi för vår del anser det — herr Ohlon inte, förklarade han nyss. Det är väl mindre fråga om vad som är rimligt i detta fall. För oppositionen synes inte problemet vara om LKAB skall förstatligas eller ej. För oppositionen synes ståndpunkten vara den att förstatligande över huvud taget inte skall ske, hur rimliga villkoren än kan synas både för dagen och för framtiden.

Vägen till förhandlingar med TGO står fortfarande öppen och blir öppen även om uppsägning sker. Skulle mot förmodan TGO göra de av staten önskade eftergifterna i fråga om bestämmanderätten i LKAB:s förvaltning, torde det vara möjligt att vi som i dag kommer att rösta för inlösen, kanske kommer att anse oss kunna fortsätta samarbetet med TGO ännu en tid framåt. Men jag har ytterst svårt för att tro eller tänka mig att reservanterna skulle ändra mening och biträda förslag om inlösen, vilka upplysningar de än fick.

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! Jag begärde inte ordet för att bemöta herr Leander, ty jag kunde tyvärr inte uppfatta vad han hade att säga. Jag begärde ordet med anledning av att finansministern här för-

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

klarade att det inte kunde riktas någon anmärkning emot den verkställda utredningen, utan att allting var fullt i sin ordning.

Det är ifrån den mycket höga utsiktspunkt som finansministern har i kanslihuset som det måhända kan te sig så, ty han har förbehållit sig att på egen hand få träffa de avgöranden, som tills vidare är undanhållna riksdagen. Men från riksdagens horisont ter sig saken annorlunda. Man kan väl, såsom herr Ohlson tidigare har framhållit här, inte förneka att frågan om hur denna miljard skall betalas är en mycket betydelsefull sak i det ekonomiska läge som vi nu kan överblicka. Det är bland annat ifrån den utgångspunkten som man har att bedöma hela ärendet. Vad säger finansministern om det? Han är inte färdig med sitt omdöme om detta, ty saken behöver ytterligare utredas. Den skall utredas under sommaren, för att finansministern skall få tillfälle att före september månads utgång själv till TGO ange, hur han anser att denna fråga bör regleras — utan att riksdagen får något tillfälle att bedöma denna fråga.

Det är det ena.

Det andra är att inte ens finansministern har kommit till botten med frågan, huruvida en inlösen skall ske eller inte. Finansministern vill förbehålla sig att bedöma, huruvida det blir möjligt att genom fortsatta förhandlingar komma till en uppgörelse som skulle göra det onödigt att verkställa en inlösen — fortfarande med förbehåll att få göra detta själv och utan att riksdagen i närvarande stund vet, huruvida det beslut som här fattas innebär att vi skall inlösa LKAB eller att LKAB skall få leva vidare i något modifierad form efter de förhandlingar som finansministern har förbehållit sig att föra.

Jag frågar kammaren: Är detta verkligen att betrakta såsom ett tillfredsställande utrett ärende för riksdagens del när det gäller att ta ståndpunkt till denna sak?

Finansministern säger att han i alla fall vill ha fullmakt att göra en uppsägning. Han menar, att det underlättar

de förhandlingar som han avser att i fortsättningen föra. Jag känner igen det där. I flera andra sammanhang har finansministern ansett sig behöva ha lagstiftning av olika slag till hjälp för att utöva påtryckning vid förhandlingar. Jag har varje gång reagerat emot detta, därför att jag finner det felaktigt och psykologiskt att tro att man den vägen utvinner det bästa resultatet av förhandlingarna. Jag tror det är bättre om man oprejudicerat går till förhandlingar. Då får man ett bättre resultat.

Vad är det nu som yrkas i reservationen? Jo, ingenting annat än att det skulle bli ett uppskov till årets slut med det slutliga ställningstagandet, vilket skulle göra det möjligt för riksdagen att få ta del både av utredningen om hur miljarden skall åstadkommas, för den händelse det blir fråga om en inlösen, och av de villkor, som eventuellt kan framgå ur de fortsatta förhandlingar som finansministern själv avser att föra. Något annat är det inte som står emellan oss i dag när det gäller att bedöma formerna för det uppskov, som anses erforderligt både från regeringens sida och från vår sida.

Jag behöver inte säga mera om detta, ty tills vidare är det på det planet som frågan ligger. Men när det sedan gäller den meningsskiljaktighet som skymtar bakom i själva sakfrågan — det är givet att en sådan också finns — har det här ifrågasatts, huruvida de som deltagit i samlingsregeringen skulle ha övergivit den ståndpunkt som där var uttalad. Jag skall nu inte närmare gå in på detta, då det är svårt att rekonstruera under vilka former vår medverkan till uttalandet skedde. Själva huvuduttalandet innebär, enligt mitt sätt att se, ingenting annat än att vi icke har anledning att betrakta denna fråga ur den doktrinära synpunkten om socialisering eller icke socialisering, ty vi är alla överens om att det här är fråga om ett företag av sådan art, att det i och för sig kan vara naturligt att ifrågasätta, att det skall vara i statens hand. Fortfarande står det dock öppet att bedöma frågan ur allmän lämplighetssynpunkt. När man gjorde uttalandet 1945

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

kom man den gången till det resultatet, att det icke var anledning att ifrågasätta en inlösen, och naturligtvis är det legitimt att även denna gång ifrågasätta huruvida, med beaktande av alla olika omständigheter som man har att ta hänsyn till, övervägande skäl talar till förmån för en inlösen eller inte. Anledningen till att vi i det fallet har olika meningar tror jag är den, att vi fäster olika avseende vid den betydelse, som det har att vi här står inför ett företag med långa traditioner, ett företag som från alla håll vitsordats inte bara vara det kanske betydelsefullaste företag, som vi har i vårt land, utan också ett av de mest välskötta. När man vet vad det betyder för ett företag att kunna repliera på en lång förnämlig tradition, en vältrimmad organisation med kontakter över hela världen och en utomordentlig goodwill på alla håll, förvärvat under femtio växlingsrika år, hesiterar man inför att slå sönder allt det värde som ligger häri, såvida det inte kan visas mycket starka skäl varför detta borde ske. Vi har inte ansett att en sådan bevisning presterats. Är de fördelar ur statens synpunkt, som man tror sig kunna vinna, tillräckliga för att uppväga de otvivelaktiga risker, som vi löper genom att slå sönder den tradition som här föreligger? På den punkten måste vem som helst förstå, att man kan ha olika meningar och att det skall väldigt mycket till för att man skall våga säga att vi av samhällsekonomiska skäl nu bör vidtaga denna förändring.

Såsom ärendet ligger i dag är det ju egentligen ingenting annat frågan gäller än en önskan från dem som står bakom reservationen att få det ytterligare rådrum till årets slut som behövs för att få del av de ytterligare utredningar i ärendet, som regeringen själv anser behövliga för att man skall kunna komma till boten med det.

Herr SVÄRD (h):

Herr talman! Finansministern illustrerade med ett godtyckligt valt exempel herr Ohlons förnåga att räkna. Herr

Ohlon är min gamle matematiklärare, och därför kanske jag med ett mera närliggande exempel får illustrera finansministerns sätt att räkna.

Det fraktavtal som gäller mellan malmbolaget och malmbanan innebär att LKAB ger SJ garanti för täckning av samtliga kostnader på malmbanan. I denna garanti ingår icke endast de direkta driftkostnaderna utan också utgifter för avskrivningar enligt återanskaffningsprincipen. Därutöver betalar LKAB till malmbanan en förräntning av i malmbanan nedlagt kapital, som för närvarande uppgår till 9 procent. Härutöver har LKAB under åren 1949—1954 i extra frakttillägg, s. k. konjunkturtillägg, till SJ erlagt 364 miljoner kronor. Under samma tid har TGO:s andel i malmbolagets vinst gått upp till icke fullt 180 miljoner kronor.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sundelin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 154, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr tal-

Ang. statsinlösen av malmfälten i Norrbotten

mannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sundelin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;
Nej — 44.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmäldes och godkändes sammansatta konstitutions- och första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 278, i anledning av väckta motioner om utredningar angående nådeinstitutet; och

nr 279, i anledning av väckt motion angående inrättande av en särskild högsta domstol i skattemål.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken;

nr 305, i anledning av väckta motioner angående dels ombyggnad av järnvägen å sträckan Sölvesborg—Hörviken till normalspår m. m. och dels anslag till upprustning av vägarna på Listerlandet;

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlösningsreglemente m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1955/56 till Lunds universitet: Avlöningar;

nr 308, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för bud-

getåret 1955/56 till ökad utbildning av läkare;

nr 310, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av yrkesutbildningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 311, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vanförestalterna och Eugeniahemmet m. m.;

nr 312, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1955/56 till Justitiedepartementet: Avlöningar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1955/56 till regeringsrätten;

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1955/56 till fängvården m. m.;

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från skyldighet att återbetala för mycket utbetalade lönebelopp;

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda ekonomiska förmåner åt övertalig personal vid Stockholms tygstation m. m.;

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett sjöfartsverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1955/56 till kommerskollegium;

nr 326, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökad examination av tandläkare m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 327, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till tillfällig korttidsutbildning av präster;

nr 330, i anledning av väckta motioner angående ombyggnad av järnvägen Gullberna—Torsås—Bergkvara till normalspår; samt

nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.

Anmäldes och godkändes bankouts-kottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 317, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 122) med förslag till förordning om ändring i förordningen den 27 mars 1953 (nr 95) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.

Anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 14 § vattenlagen; och

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående vissa laga skiften i Kiruna stad.

Anmäldes Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade skrivelse nr 199, med återkallande av propositionen nr 197 med förslag till lag om skiljedom i viss arbetstvist.

Den kungl. skrivelsen blev nu fördragen och hänvisad till behandling av lagutskott.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 21, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden; samt

statsutskottets memorial:

nr 158, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55; och
nr 159, angående statsregleringen för budgetåret 1955/56.

Herr TALMANNEN yttrade: Jag hemställer, att kammaren måtte besluta, att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde de två gånger bordlagda ärendena uppföres i följande ordning: Statsutskottets utlåtanden nr 151 och 155, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden nr 4 och 5, jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 28—30, bevillningsutskottets betänkanden nr 52 och 53, statsutskottets utlåtanden nr 156 och 157, tredje lagutskottets utlåtande nr 24, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden nr 6 och 7, bevillningsutskottets betänkanden nr 49 och 51, bankouts-kottets utlåtanden och memorial nr 26—35, första lagutskottets memorial och utlåtanden nr 36—38, andra lagutskottets memorial och utlåtanden nr 33—35 ävensom tredje lagutskottets utlåtande nr 26 och memorial nr 27.

Denna hemställan bifölls.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.50.

In fidem
Per Bergsten